

TAMPEREEN YLIOPISTO
Johtamiskorkeakoulu

Puolisoiden suhteelliset tulot: Päätulonsaajuuden ja subjektiivisen hyvinvoinnin yhteys

Taloustiede

Pro gradu -tutkielma

Kevät 2018

Ohjaaja: Jani-Petri Laamanen

Ville Tyynysniemi

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu, Taloustiede

VILLE TYYNYSNIEMI: Puolisoiden suhteelliset tulot: Päätulonsaajuuden ja subjektiivisen hyvinvoinnin yhteys

Pro gradu -tutkielma, 68 sivua, 8 liitesivua

Kevät 2018

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää puolisoitten suhteellisten tulo-osuuksien yhteyttä koettuun hyvinvointiin. Tarkastelu tapahtuu pääosin kaksiluokkaisella muuttujalla, joka ilmaisee päätulonsaajastatuksen. Yhteyttä tarkastellaan myös kotitalouden toimintaa selittävien mallien näkökulmasta tarkoituksena pyrkiä selvittämään, jakavatko puoliset tulonsa tasapuolisesti hyvinvoinnillisessa mielessä. Tutkimuksessa huomioidaan myös perinteinen sukupuolinen normi, jonka mukaan miehen tulosten tulisi olla puolisonsa tuloja korkeammat

Aineistona käytetään kahta kyselyaineistoa, joiden tiedot ovat yhdistetty. World Values Survey ja European Values Study eivät ole olleet parhaan tietoni mukaan aiemmin käytössä tämän aihepiirin tutkimuksissa. Tutkimuksessa yritetään konvention vastaisesti selvittää kansallisen tason sijaan, onko päätulonsaajuuden hyvinvointivaikutuksissa eroja eri maaryhmien välillä. Tarkastelu keskittyy kehittyneisiin maihin, jotka jaetaan regiimeihin maissa harjoitetun hyvinvointipolitiikan perusteella.

Otoksen rajaukseen ja muuttujiin liittyvät ongelmat pyritään ratkaisemaan tai esittämään mahdollisimman havainnollisesti, jotta lukijalla olisi selkeä kuva tutkimuksen rajoituksista. Tutkimuksessa käytetään ordered probit –menetelmää, joka on soveltuva selitettävän muuttujan ollessa moniluokkainen. Mallissa tarkastellaan sukupuolittain ja maaryhmittäin päätulonsaajamuuttujan kerrointa kolmella koetun hyvinvoinnin mittarilla. Kontrollimuuttujien avulla pyritään tuomaan esille päätulonsaajuuden todellinen vaikutus. Tutkimuksessa käytetyn toisen mallin avulla selvitetään päätulonsaajuuden ja kotitalouden tuloluokan yhteisvaikutusta vastaajan taloudelliseen tyytyväisyyteen eri hyvinvointiregiimeissä. Interaktiotarkastelussa nähdään, mikä osa päätulonsaajuuden vaikutuksesta on peräisin tuloista ja millä tulotasoilla merkitys korostuu.

Pätulonsaajuus on naisilla laajalti yhteydessä alempaan koettuun hyvinvointiin, kun taas miehillä päätulonsaajuudella ei näyttäisi olevan hyvinvointivaikutusta. Naisilla negatiivinen yhteys on voimakkainta liberaalissa (Australia, Irlanti, Iso-Britannia, Kanada, Sveitsi, Uusi-Seelanti, Yhdysvallat) ja sosiaalidemokraattisessa (Norja, Ruotsi, Suomi, Tanska) regiimissä. Konservatiivisessa (Belgia, Itävalta, Ranska, Saksa, Hollanti) ja eteläeurooppalaisessa (Espanja, Italia, Japani, Portugali) regiimissä tulokset ovat tilastollisesti merkitseviä vain osittain. Unitaarimallin oletus tulojen tasapuolisesta jakamisesta voidaan siten hylätä liberaalin ja sosiaalidemokraattisen regiimin osalta. Tulojen tasapuolisen jakamisen sijaan näissä regiimeissä naiset vaikuttaisivat jäävän odottamaansa alhaisemalle hyvinvointitasolle tulonjaon seurauksena. Perhekeskeisemmän politiikan regiimeissä puoliset saattavat käyttäytyä tyydyttäen yhteistä hyötyfunktiota. Interaktiotulosten mukaan tulojen tasapuolista jakamista tapahtuisi kuitenkin vain melko alhaisissa tuloluokissa.

Tutkimus tarkastelee kotitalouden käyttäytymistä maantieteellisesti laajalla aineistolla sekä vahvistaa aiemmissa tutkimuksissa saatua tulosta, jonka mukaan naisen päätulonsaajuus on yhteydessä kasvaneeseen eron riskiin, alentuneeseen avioliittotyytyväisyyteen ja sukupuolien normaaleiden korjauskäyttäytymiseen. Kehittyneissä maissa puolisoitten ei voida ajatella päätyvän hyvinvoinnillisesti keskimäärin samanlaisiin lopputulemiin, koska eri hyvinvointiregiimien tasolla havaitaan päätulonsaajuuden vaikuttavan eri tavoin. Poliittikkatoimenpiteiden hyvinvointivaikutusten kannalta on tärkeää ymmärtää kotitalouksien käyttäytymisen merkitys haluttuun lopputulemaan.

Avainsanat: unitaarimalli, interaktio, ordered probit, päätulonsaaja, subjektiivinen hyvinvointi, taloudellinen tyytyväisyys

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	4
2	TEORIATAUSTA.....	8
2.1	UNITAARIMALLI.....	8
2.1.1	<i>Tulojen yhdistäminen</i>	<i>8</i>
2.1.2	<i>Yhdistettyjen tulojen jakaminen</i>	<i>10</i>
2.2	KOLLEKTIIVISET MALLIT.....	12
2.3	DISTRIBUUTIOTEKIJÄT	13
3	AIEMMAT EMPIIRISET TUTKIMUKSET.....	14
3.1	TULOJEN TASAPUOLISEN JAKAMISEN KANSSA RISTIRIIDASSA OLEVAT TUTKIMUSTULOKSET	18
3.2	TULOJEN TASAPUOLISEN JAKAMISEN HYVÄKSYVÄT JA OSITTAIN HYVÄKSYVÄT TUTKIMUSTULOKSET	20
3.3	TULOSTEN VERTAILUA	23
4	AINEISTO JA MENETELMÄ.....	25
4.1	OTOKSEN RAJAUS.....	25
4.2	PÄÄTULONSAAJA-DUMMYN MUODOSTAMINEN	26
4.3	TOISSIJAISEN TULONSAAJAN TYÖLLISYYSSSTATUS	29
4.4	MAARYHMÄT	31
4.5	PAINOT.....	35
4.6	ORDERED PROBIT –MALLI	36
4.7	MALLI	38
5	TULOKSET.....	43
5.1	PÄÄTULONSAAJUUDEN KOKONAISVAIKUTUS KOETTUUN HYVINVOINTIIN MAARYHMITTÄIN MIEHILLÄ JA NAISILLA.....	46
5.2	PÄÄTULONSAAJUUDEN JA TULODESILIN YHTEISVAIKUTUS TALOUDELLISEEN TYYTYVÄISYYTEEN	51
5.3	INTERAKTIOTULOKSET ETELÄEUROOPPALAISISSA REGIIMISSÄ	52
5.4	HYVINVOINTIREGIIMIKOHTAISET TULOKSET	58
6	LOPUKSI.....	60
	LÄHTEET.....	64
	LIITTEET	69
	LIITE 1. LUETTELO TUTKIMUKSESSA KÄYTETYISTÄ MAISTA.....	69
	LIITE 2. MUUTTUIEN LUKUMÄÄRÄT, KESKIARVOT JA KESKIHAJONNAT.....	70
	LIITE 3. LIBERAALI REGIIMI – PÄÄTULONSAAJUUDEN JA TULOLUOKAN INTERAKTIO MIEHILLÄ.	71
	LIITE 4. LIBERAALI REGIIMI – PÄÄTULONSAAJUUDEN JA TULOLUOKAN INTERAKTIO NAISILLA.	72
	LIITE 5. SOSIAALIDEMOK. REGIIMI – PÄÄTULONSAAJUUDEN JA TULOLUOKAN INTERAKTIOMIEHILLÄ.	73
	LIITE 6. SOSIAALIDEMOK. REGIIMI – PÄÄTULONSAAJUUDEN JA TULOLUOKAN INTERAKTIO NAISILLA.	74
	LIITE 7. KONSERVATIIVINEN REGIIMI - PÄÄTULONSAAJUUDEN JA TULOLUOKAN INTERAKTIO MIEHILLÄ.....	75
	LIITE 8. KONSERVATIIVINEN REGIIMI – PÄÄTULONSAAJUUDEN JA TULOLUOKAN INTERAKTIO NAISILLA.....	76

1 JOHDANTO

Hyödyn teoria perustuu oletukselle siitä, että enemmän on parempi ja siten tulojen kasvu on haluttavaa yksilön näkökulmasta. Tulojen kasvu auttaa kyltymättömän kuluttajan pääsemään korkeammalle indifferenssikäyrälle. Tulojen ja onnellisuuden suhde on kuitenkin aiheuttanut paljon keskustelua taloustieteen kirjallisuudessa. Easterlinin (1974) varhainen tutkimus onnellisuuden ja tulojen yhteydestä oli alkusysäys onnellisuustutkimukselle taloustieteessä. Easterlinin paradoksiksi nimetty tuloksen mukaan onnellisuuden taso kehittyneissä maissa ei nouse, vaikka keskimääräinen tulotaso nousee. Tuloksen mukaan talouskasvu ei olisi tietyn pisteen jälkeen enää tavoiteltavan arvoista, jos sillä tähdätään onnellisuuden lisäämiseen. Easterlinin mukaan suhteellinen tulo selittää absoluuttista tuloa paremmin tulojen onnellisuusvaikutusta, mitä hän perustelee kolmella tuloksella. Ensinnäkin keskimääräisissä onnellisuustasoissa köyhien ja rikkaiden maiden välillä ei ole merkittävää eroa. Toiseksi onnellisuustasot ovat Yhdysvalloissa pysyneet muuttumattomina vuosikymmenten ajan, vaikka reaalin tulotaso on samassa ajassa tuplaantunut. Kolmanneksi tarkastellessa yksittäisiä maita, huomataan tulojen olevan positiivisessa yhteydessä onnellisuuteen.

Suhteellista tuloa on Easterlinin jälkeen tutkittu runsaasti. Esimerkiksi Ferrer-i-Carbonell (2004) on tullut tulokseen, jossa saksalaisen aineiston perusteella suhteellisen tulon merkitys onnellisuuden kannalta on yhtä suuri kuin absoluuttisen tulon merkitys. Clarkin ja Oswaldin (1996) mukaan brittiläisten työntekijöiden onnellisuus on negatiivisesti yhteydessä heidän vertauskategoriansa palkkoihin. Kaikki tutkimukset eivät kuitenkaan löydä samankaltaista yhteyttä suhteellisen tulon ja onnellisuuden välille (Diener, Sandvik, Seidlitz & Diener 1993). Lisäksi Senik (2004) on löytänyt negatiivisen yhteyden suhteellisen tulon ja onnellisuuden välille venäläistä aineistoa käyttäen. Ilmiötä kutsutaan tunneliefektiksi ja sen mukaan ihmisten nähdessä vertaistensa rikastuvan he tulevat onnellisemmaksi, koska he ajattelevat saman olevan mahdollista myös heidän kohdallaan. Jotkut tutkimukset ovat myös kieltäneet Easterlinin paradoksin olemassaolon kokonaan (Frijters, Haisken-DeNew & Shields 2004.)

Suhteellinen tulo saattaa olla merkityksellistä myös tämän tutkimuksen kannalta. Ihmiset vertaavat tilannettaan toisiin ihmisiin ja puoliso osoittautuu olevan otollinen vertailukohde. Puolison ansaitsema tulo saattaa tosin olla yksilölle suhteellisen vertailutulon lisäksi absoluuttisen tulon kaltaista tuloa, jos kotitaloudessa tapahtuu tulonsiirtoja. Festingerin (1954) kehittämän sosiaalisen vertailun teorian mukaan ihminen määrittelee oman sosiaalisen ja persoonallisen arvonsa suhteessa toisiin

ihmisiin. Festingerin mukaan ihmiset pyrkivät vertaamaan itseään mielipiteeltään ja kyvyiltään samanlaisiin henkilöihin. Tilannetta, jossa ihminen vertailun seurauksena kokee olevansa muita huomassa asemassa, kutsutaan suhteelliseksi deprivatioksi. Suhteellisen deprivatian tilassa ihminen kokee itsensä puutteenalaiseksi jotain haluttua asiaa kohtaan suhteessa omaan menneisyyteensä, toiseen henkilöön tai henkilöihin, ryhmään, ihanteeseen tai johonkin muuhun sosiaaliseen vertailukategoriaan (Walker & Pettigrew 1984, 302).

Ihmisten taipumus verrata itseään muihin ihmisiin saattaa hyvinkin ulottua omaan puolisoon. Eri-tyisesti sen takia, että ihmiset valitsevat puolisoikseen usein itsensä kanssa samankaltaisia kumppaneita. Positiivinen parinvalinta on saanut huomattavasti tukea kirjallisuudessa. Sillä tarkoitetaan olettamusta siitä, että valitsemme kumppanin, jonka kognitiiviset taidot, persoonallisuus, mielenkiinnon kohteet sekä arvot muistuttavat omiamme. Fyysisten ominaisuuksien, kuten pituuden ja painon sekä elämäntavallisten piirteiden, kuten tupakanpolton ja alkoholinkulutuksen on havaittu olevan puolisoilla yhteneväisiä (Buss 1984, 114). Myös puolisoitten koulutustasot ovat usein lähellä toisiaan, eli korkeasti koulutettu pariutuu useammin korkeasti koulutetun henkilön kanssa kuin matalamman koulutustason omaavan henkilön kanssa (Blackwell & Lichter 2000, 288-289). Samankaltaisuudet pätevät myös geeneihin (Thiessen, Young & Delgado 1997), arvoihin (Aube & Koestner 1995), kognitiivisiin kykyihin ja sosioekonomiseen asemaan (Watkins & Meredith, 1981).

Tutkimuksessa käytetään termiä *päätulonsaaja* kuvaamaan sitä henkilöä kotitaloudessa, jonka tulot ovat korkeimmat. Päätulonsaajan oletetaan olevan jompikumpi puolisoista, vaikka tämä tuskin pitää paikkaansa kaikkien kotitalouksien kohdalla. Toissijaisen tulonsaajan oletetaan olevan vastaavasti päätulonsaajan puoliso. Päätulonsaajuuden käsitteitä käytetään, koska käytetty aineisto mahdollistaa pelkästään päätulonsaajan identifioinnin, mutta tuloerojen suuruus ei ole tiedossa. Otos on rajattu naimisissa ja avoliitossa oleviin puolisoihin. Tutkielmassa puoliso-termi pitää sisällään aviopuolisot sekä avopuolisot. Käytetyssä aineistossa ei ole tietoa vastaajan puolison sukupuolesta, joten tutkimuksessa oletetaan päätulonsaajan ja toissijaisen tulonsaajan olevan heteropari, joista käytetään nimitystä nainen ja mies. Muut kuin heteroparit ovat kuitenkin pieni vähemmistö aineistossa.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mikä on päätulonsaajuuden ja koetun hyvinvoinnin yhteys puolisoilla ja eroavatko tulokset sukupuolittaisissa ja maaryhmittäisissä tarkasteluissa. Tutkimuksen kannalta on oleellista, mittaavatko kysymykset subjektiivisesta hyvinvoinnista hyvin tosiasiallista onnellisuutta ja tyytyväisyyttä. Vastaukset korreloivat monien sellaisten asioiden kanssa, joiden voi-

daan nähdä vaikuttavan positiivisesti elämänlaatuun. Hymyilytaajuus, silmillä hymyileminen, ystävien tekemä arvio onnellisuudesta, positiivisten tunteiden verbaalinen ilmaisu, sosiaalisuus, ekstroverttisuus, unenlaatu, läheisten sukulaisten onnellisuus, itseraportoitu terveys, korkeat tulot, korkea suhteellinen tulo, aktiivinen uskonnollisuus ja hiljattaiset positiiviset olosuhteiden muutokset korreloivat subjektiivisen hyvinvoinnin arvion kanssa (Diener & Suh 1999; Layard 2005; Frey & Stutzer 2002 via Kahneman & Krueger 2006, 9).

Tutkimuksessa pyritään selvittämään nimenomaan päätulonsaajuuden ja koetun hyvinvoinnin yhteyttä, koska poikkileikkausaineiston sekä muiden aineistoon liittyvien rajoitteiden takia ei voida tehdä johtopäätöksiä kausaliteetista. Tutkimuksessa tullaan tästä huolimatta käyttämään kausaliteettiin viittavia ilmaisuja. Tutkimuskysymystä pystytään tarkastelemaan myös kotitalouden käyttäytymistä selittävien mallien näkökulmasta. Tavoitteena on siten selvittää, ovatko päätulonsaajuuden hyvinvointivaikutukset linjassa kotitalouden unitaarimallin oletuksien kanssa. Poliitiikkatoimenpiteiden kannalta on tärkeää ymmärtää kotitalouden resurssien jakamisen prosessit. Esimerkiksi suunnitelmassa tulonsiirtoja tulee tietää, ovatko lopulliset hyvinvointiseuraukset erilaiset kohdistettaessa tulonsiirrot kotitaloudelle kuin kohdistettaessa ne yksittäiselle henkilölle kotitalouden sisällä. Haddad ja Kanbur (1990, 866) ovat osoittaneet filippiiniläistä aineistoa käyttämällä, että köyhien ja rikkaiden välinen tulokuilu köyhyyden mittarina aliarvioi todellista köyhyyttä merkittävästi oletta- malla tulojen jakamisen tapahtuvan tasapuolisesti kotitalouden sisällä. Thomas (1990, 635) puolestaan esittää, että Brasiliassa lasten eloonjäämistodennäköisyys kasvaa kaksikymmenkertaisesti äidin kontrolloidessa kotitalouden lisätuloa isän sijaan. Lisäksi vanhemmilla on sukupuolipreferenssi, jossa äidit käyttävät lisätuloja useimmin tyttärien ravintoon ja isät poikien ravintoon.

Perinteisistä sukupuolirooleista poikkeamisella saattaa olla merkittäviä ja kauaskantoisia vaikutuksia suhteellisille lopputulemille miesten ja naisten välillä (Bertrand, Kamenica & Pan 2015). Ajatus perustuu Akerlofin ja Krantonin (2000) työhön identiteetin käsitteestä ja sen seurauksista, jossa identiteettiä määritellään sosiaaliseen kategoriaan kuulumisen tunteena. Sosiaaliseen kategoriaan kuulumiseen liittyy myös näkemys siitä, kuinka kyseiseen kategoriaan kuuluvan henkilön tulisi käyttäytyä. Normeista poikkeava käyttäytyminen nähdään aiheuttavan kustannuksia, joten ihmiset pyrkivät välttämään sitä. Tämän tutkimuksen kannalta oleellinen perinteinen sukupuolinenormi on se, että miehen tulojen tulisi olla naisen tuloja korkeammat.

Koko otoksen tasolla päätulonsaajuudella on negatiivinen hyvinvointivaikutus naisilla ja positiivinen vaikutus miehillä. Miesten hyvinvointivaikutuksen voidaan nähdä kumpuavan muista kuin kehittyneistä maista, sillä kehittyneiden maiden alaryhmittäisessä tarkastelussa tulokset eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Naisilla puolestaan negatiivinen yhteys säilyy laajalti myös kehittyneiden maiden hyvinvointiregiimeissä. Hieman yllättäen perhekeskeisimpää politiikkaa harjoittavissa konservatiivisessa ja eteläeurooppalaisessa regiimissä naisten negatiivinen tulos on heikompi, sillä yhteys on merkitsevä vain yhdessä kolmesta selitettävästä muuttujasta. Siten näissä regiimeissä unitaari-mallin vaatimaa oletusta tulojen tasapuolisesta jakamisesta ei voida ainakaan suoraan hylätä. Päätulonsaajuuden ja tuloluokan yhteisvaikutustarkastelut kuitenkin viittaisivat tulojen kontrolloijan identiteetillä olevan merkittävämpi vaikutus ylimmissä tuloluokissa.

Luvussa 2 tarkastellaan kotitalouden päätöksenteon teoriataustaa syventymällä puolisoiden väliseen tulojen jakamiseen. Luvussa 3 esitellään aiempia empiirisiä tutkimuksia, jotka käsittelevät puolisoiden suhteellisen tulon ja subjektiivisen hyvinvoinnin yhteyttä. Aiempia tutkimuksia tarkastellaan erityisesti tulojen tasapuolisen jakamisen näkökulmasta. Luvussa 4 käsitellään aineistoon liittyviä asioita kuten otoksen rajausta, muuttujien muodostamista, alaryhmien luontia ja tutkielmassa käytettyjä painoja. Lisäksi luvussa käydään läpi tutkimuksessa käytetty empiirinen menetelmä, mallin yhtälö sekä parametrien tulkinnat. Luvussa 5 tarkastellaan päätulonsaajuuden kokonaisvaikutusta sekä päätulonsaajuuden ja tulodesiilin yhteisvaikutusta koettuun hyvinvointiin erityisesti kehittyneiden maiden maaryhmissä. Luvussa 6 tuloksista keskustellaan teoriataustan sekä aiempien tutkimustulosten avulla keskittyen päätulonsaajuuden negatiiviseen vaikutukseen naisilla.

2 TEORIATAUSTA

Tässä luvussa tarkastellaan kotitalouden malleja, jotka on jaettu unitaariisiin ja kollektiivisiin malleihin. Malleissa on kaksi perusoletusta, joista toinen on seurausta ensimmäisestä. Yksilöt hyötyvät kotitalouden muodostamisesta ja nämä hyödyt tulee siten jakaa kotitalouden toimijoiden kesken. Hyöty on seurausta esimerkiksi siitä, että kotitaloudelle on tehokkaampaa kasvattaa lapsia, ostaa kotitaloushyödykkeitä ja kotitaloudessa muodostuu useammin tärkeitä sosiaalisia tunneyhteyksiä. Unitaarimallit ja kollektiiviset mallit pyrkivät vastaamaan siihen, millä tavalla nämä hyödyt jaetaan yksilöiden välillä. (Alderman, Chiappori, Haddad, Hoddinott & Kanbur 1995, 5.) Unitaarimalliin tullaan perehtymään syvemmin kuin kollektiivisiin malleihin, koska tämä tutkimus sopii ensisijaisesti unitaarimallin oletusten voimassaolon tarkasteluun. Tutkimuksen lähestymistavan puolestaan määrää käytetyn aineiston piirteet ja muuttujat, jotka soveltuvat heikosti kollektiivisten mallien mukaisten asetelmien tarkastelemiseen.

2.1 *Unitaarimalli*

2.1.1 Tulojen yhdistäminen

Taloustiede, taloustieteen psykologia ja sosiologia ovat kaikki tieteenaloja, jotka ovat kiinnostuneita tulojen allokatiosta kotitalouden sisällä ja siihen liittyvistä päätöksentekoprosesseista ja valtasuhteista. Tulojen yhdistämisen (income pooling) käsitettä käytetään siten myös kuvaamaan eri asioita ja sekaannuksen välttämiseksi näitä käsite-eroja on syytä esitellä. Yksinkertaisuuden vuoksi tämän osion alkupuolella käytetään tulojen yhdistämisen käsitettä niin kuin se ymmärretään usein taloustieteen ulkopuolella, jonka jälkeen siirrytään tarkastelemaan pääasiassa taloustieteessä käytettyä käsitettä viittaamalla yhdistettyjen tulojen *jakamiseen*.

Pahl (1983) on tehnyt kotitalouden rahankäytön luokituksen, jota on käytetty laajasti sekä sosiologian kvantitatiivisissa tutkimuksissa ja taloustieteen tutkimuksissa (Ponthieux 2013, 11). Tulee pitää mielessä, että luokitus ei ole kuitenkaan kattava, sillä eri järjestelyitä saattaa esiintyä samanaikaisesti ja järjestelyt voivat olla annettuja vaihtoehtoja monimutkaisempia. Naisen kokopalkkajärjestelyssä mies antaa osan omasta palkastaan naiselle ja nainen käyttää tätä ja mahdollisesti omaa palkkaansa kotitalouden kulujen kattamiseen. Miehen kokopalkkajärjestelyssä mies kontrolloi kotitalouden taloutta eikä naisella ole pääsyä kotitalouden rahoihin. Taloudenpitojärjestelmässä toinen puolisoista antaa puolisolleen jonkun tietyn summan kotitalouden kulujen kattamiseen ja pitää loput itsellään.

Tulojen yhdistämisyjärjestelyssä tulot ovat yhdistetty ja molemmilla puolisoilla on pääsy kotitalouden tuloihin. Itsenäisessä rahanhallintajärjestelyssä molemmilla puolisoilla on omat tulot ja kummallakaan ei ole pääsyä kaikkiin kotitalouden rahoihin. Kotitalouden yhteiset menot jaetaan tasan sovitulla tavalla. (Pahl 1983 via Webley, Burgoyne, Lea & Young 2001, 84.)

Vuonna 2010 järjestetyssä EU:n tulo- ja elinolotilaston (EU-SILC) kotitalouden tulojen jakamiseen keskittyvässä moduulissa kysytään, kuinka vastaajan kotitaloudessa käsitellään tuloja. Vastausvaihtoehdot, jotka ovat tulojen erillään pitäminen, osittainen tulojen yhdistäminen ja tulojen yhdistäminen, ovat johdettu edellä esitetystä Pahlin (1983) typologiasta. Pidettäessä tuloja erillään kotitalouden yhteiset kulut hoidetaan kuitenkin yhteisesti jollain keinolla. Yhdistettäessä tuloja osittain jokainen toimija antaa osan tuloistaan yhteiseen käyttöön ja vastaavasti jokaisella on pääsy osaan niistä muiden toimijoiden tuloista, jotka jäävät yli yhteisen kulujen hoitamisesta. Yhdistettäessä tuloja kokonaisuudessaan kotitalouden toimijoilla on yhteinen budjettirajoite ja kulutusoikeudet eivät riipu yksilöiden tulotasoista. Ponthieuxin (2013, 13) mukaan yhteisiin kuluihin tarjottu tulon suuruus tai yksilölliset erot tulotasoissa saattavat luoda epätasa-arvoisuutta osittaisen yhdistämisen tai tulojen erillään pitämisen tapauksissa.

Taulukossa 1 esitetään eri rahanhallintajärjestelyjen jakaumat EU:n tulo- ja elinolotilaston (EU-SILC) vuoden 2010 moduuliin osallistuneiden maiden osalta. Tulojen yhdistäminen on kaikkien maiden kohdalla yleisin kategoria. Näistä maista Itävallassa, Kyproksella, Virossa ja Suomessa tuloja yhdistää suhteellisesti pienin osa kotitalouksista (alle 60 %). Romaniassa, Kreikassa, Maltalla ja Unkarissa tuloja yhdistää puolestaan suhteellisesti suurin osa kotitalouksista (yli 80 %). Kaikkien maiden keskiarvo tulojen yhdistämiselle on noin 70 %. Muut kotitaloudet joko yhdistävät tulonsa osittain tai pitävät tulonsa erillään. Maidenväliset erot ovat melko suuria keskiarvojen ollessa noin 22 % tulojen osittaiselle yhdistämiselle ja 8 % tulojen erillään pitämiselle. Tarkasteltaessa maiden välisiä eroja tulojaan yhdistävien kotitalouksien osalta ei ole havaittavissa kovinkaan selkeää alueellista kaavaa. Tosin niistä seitsemästä valtiosta, joissa tulojaan yhdistävien kotitalouksien osuus on suurin, neljä valtiota on eteläeurooppalaisia (Espanja, Italia, Kreikka ja Malta). Tulojen yhdistämiselle voi olla monia syitä, joten vastaavasti maidenväliset erot saattavat kuvastaa useita asioita, kuten institutionaalisia tai kulttuurillisia ominaisuuksia ja kotitalouksien taloudellista tilaa. (Ponthieux 2013, 17-18.)

TAULUKKO 1. Kotitalouksien rahanhallintajärjestelyiden suhteelliset osuudet maittain vuonna 2010. Lähde: Ponthieux (2013, 17)

	Tulojen yhdistäminen	Osittainen tulojen yhdistäminen	Tulojen erillään pitäminen
Belgia	79,7 %	12,8 %	7,5 %
Bulgaria	73,9 %	24,8 %	1,4 %
Espanja	77,6 %	18,7 %	3,8 %
Hollanti	72,0 %	20,8 %	7,2 %
Irlanti	63,5 %	11,5 %	25,0 %
Iso-Britannia	63,8 %	25,9 %	10,4 %
Italia	78,3 %	12,8 %	8,9 %
Itävalta	51,8 %	24,9 %	23,4 %
Kreikka	82,1 %	15,0 %	3,0 %
Kypros	54,8 %	43,7 %	1,5 %
Latvia	65,8 %	26,2 %	8,0 %
Liettua	75,5 %	21,3 %	3,2 %
Luxemburg	70,7 %	17,9 %	11,4 %
Malta	86,0 %	10,0 %	4,0 %
Portugali	72,3 %	22,6 %	5,1 %
Puola	71,6 %	24,9 %	3,5 %
Ranska	66,5 %	16,5 %	17,0 %
Romania	87,7 %	11,3 %	1,0 %
Ruotsi	70,6 %	23,9 %	5,6 %
Saksa	70,6 %	21,0 %	8,4 %
Slovakia	60,0 %	37,4 %	2,6 %
Slovenia	60,1 %	25,9 %	14,0 %
Suomi	53,5 %	35,6 %	11,0 %
Tanska	71,4 %	19,6 %	9,0 %
Tshekki	68,6 %	29,2 %	2,3 %
Unkari	80,6 %	16,6 %	2,8 %
Viro	56,0 %	38,4 %	5,7 %
Keskiarvo	70 %	22 %	8 %

2.1.2 Yhdistettyjen tulojen jakaminen

Tulojen yhdistäminen ei välttämättä tarkoita puolisoiden käyttävän yhdistetyt tulot tasapuolisesti. Heidän välillään saattaa olla erimielisyyksiä esimerkiksi siitä, kuinka suuri osa tuloista säästetään ja miten loput tuloista käytetään. Mikäli taloudenpitoon liittyvissä erimielisyyksissä päädytään järjestäen toisen puolison suosimiin ratkaisuihin, joita toinen puolisoista ei haluaisi toteuttaa, tuloja ei

selvästikään jaeta tasapuolisesti. Puolisoista se, jonka preferenssit dominoivat useammin taloudellisten päätösten tekemisessä hyötyy enemmän yhdistetystä tulosta. Päätösten ollessa linjassa molempien puolisoiden preferenssien kanssa yhdistetyt tulot myös jaetaan tasapuolisesti. Yksittäisten päätösten kohdalla tämän toteutuminen ei varmaankaan ole mahdollista, mutta pitkällä aikavälillä puoliset voivat pystyä tekemään ratkaisuja, jotka hyödyttävät molempia keskimäärin yhtä paljon.

Samuelson (1956) mallinsi ensimmäisenä kotitalouden sisäistä toimintaa tavalla, joka otti kantaa yhdistettyjen tulojen tasapuoliseen jakamiseen. Alderman ym. (1995, 3) kutsuivat Samuelsonin ja kaikkia muiden (esim. Becker 1981) myöhemmin kehittämiä malleja kotitalouden unitaarisiksi malleiksi. Kotitalouden unitaarinen malli saa nimensä siitä, että kotitalouden toimijoiden oletetaan toimivan yhtenä yksikkönä. Toisella tapaa ilmaistuna kaikkien kotitalouden toimijoiden käyttäytyminen tähtää tyydyttämään samaa kotitalouden hyvinvointifunktiota. Unitaarimallien mukaan kotitalouden toimija käyttää yhdistettyjä tuloja itseensä vain siihen asti kunnes seuraavan käytetyn rahayksikön rajahyöty on suurempi, jos se käytettäisiin toisen perheenjäsenen tai kotitalouden eduksi. (Alderman 1995, 2-3.)

Unitaarimallia voidaan havainnollistaa kotitaloudella, joka koostuu miehestä ja naisesta (yläindeksit m ja n). Mies ja nainen sopivat yhteisymmärryksessä maksimoivansa yhteistä hyötyfunktiota. Miehen ja naisen kulutusta kuvaavat c^m ja c^n sekä tuloja vastaavasti y^m ja y^n . Näistä tuloista muodostuu kotitalouden budjettirajoite, joka on rajoite yhteiselle hyötyfunktiolle. Tästä seuraa yhteisen hyötyfunktion U maksimointiongelma:

$$\max_{c^m, c^n} U(c^m, c^n) \text{ s. t. } p^m c^m + p^n c^n = y^m + y^n \equiv y, \quad (1)$$

jossa p^m ja p^n ovat kulutushinnat. Yhteisen hyötyfunktion maksimoiviin kysyntäfunktioihin f^m ja f^n vaikuttavat yksilöllisten tulojen sijaan kotitalouden kokonaistulo sekä miehen ja naisen kulutuksien hinnat:

$$c^i = f^i(p^m, p^n, y), \quad \text{kun } i = m, n. \quad (2)$$

Unitaarimallissa siis pelkästään kotitalouden toimijoiden yhdistetyllä tulolla on merkitystä hyötynäkökulmasta. On selvää, että yksilölliset tulot vaikuttavat niiden suuruuden kautta, koska budjettirajoite siirtyy yksilöllisten tulojen kasvaessa. Oletuksena kuitenkin on, että henkilö, jonka tulojen kasvun seurauksena budjettirajoite siirtyy ei hyödy muita toimijoita enempää. (Rode 2011, 2-3.)

2.2 Kollektiiviset mallit

Kotitalouden kollektiivisissa malleissa otetaan huomioon kotitalouden toimijoiden yksilölliset preferenssit. Kotitalouden tulee kuitenkin yksilöllisistä preferensseistä huolimatta toimia yhdessä ja tehdä kaikkia koskettavia valintoja ja juuri näiden valintojen tekemiseen kollektiiviset mallit pyrkivät antamaan vastauksia. Mallit voidaan jakaa kahteen alakategoriaan, joissa erona on yhteisymmärryksen taso ratkaisuihin päädyttäessä. Lisäksi on olemassa malleja, jotka ovat riippuvaisia yksilöiden välisestä neuvottelusta (bargaining models) mutta myös malleja, joissa neuvottelemisen ei ole keskiössä. (Alderman ym. 1995, 4-5.)

Yksilöiden tekemät päätökset ovat riippuvaisia kotitalouden muiden yksilöiden toiminnasta erityisesti silloin kun kotitalouden toimijat ovat kykenemättömiä tekemään keskenään kaikkia sitovia sopimuksia eli toisin sanoen toimijoilla ei ole keskinäistä yhteisymmärrystä taloudenpitoon liittyvissä asioissa. Tämän takia peliteorian yhteydessä käytetyn mallintamisen soveltaminen on otollista näissä tilanteissa (Himmelweit, Santos, Sevilla & Sofer 2013, 629). Kotitalouden yksilöt tekevät siten päätöksiä omasta näkökulmastaan reagoimalla muiden käyttäytymiseen. Sellainen päätös voi olla esimerkiksi vapaaehtoisesti yhteisiin hyödykkeisiin tarjotun panoksen muuttaminen (Lundberg & Pollak 1993, 995-1002). (Alderman ym. 1995, 5.)

Yhteisymmärryksen kautta toimivat mallit voivat olla joko tehokkaita tai sitten toimijat käyttäytyvät tietoisena heidän neuvotteluasemastaan. Kyky tehdä uhkauksia kotitalouden purkamisesta on yksi neuvotteluasemaa parantava asia. Siten esimerkiksi avioliittomarkkinoiden alueellisen sukupuolijakauman voidaan nähdä vaikuttavan neuvotteluasemiin. Tehokkaan mallin mukaisessa asetelmassa kotitalouden toimijat yhdessä päättävät yhteisten kustannusten hoitamisesta ja ylitse jäävät tulot jaetaan. Jakoperuste on riippuvainen yksilöiden henkilökohtaisista tuloista. Tehokkaissa yhteisymmärryksen malleissa edellytetään, ettei kenenkään asemaa voida parantaa ilman jonkun toisen aseman heikkenemistä. (Alderman ym. 1995, 5-6.)

2.3 *Distribuutiotekijät*

Distribuutiotekijä (distribution factor) määritellään muuttujaksi, joka vaikuttaa kotitalouden toimijoiden neuvotteluasemiin, mutta ei heidän preferensseihinsä tai kotitalouden budjettirajoitteeseen. Distribuutiotekijöitä eivät siten ole esimerkiksi muutokset hinnoissa tai palkoissa, koska ne vaikuttavat toimijan valintamahdollisuuksiin. Distribuutiotekijä vaikuttaa toimijan taloudelliseen ympäristöön, mikä puolestaan muokkaa hänen päätöksentekoprosessejaan. Useat muuttujat voivat olla distribuutiotekijöitä. Uudelleenavioitumisen todennäköisyys on distribuutiotekijä, jos avioeron riskin tai avioerolla uhkaamisen ajatellaan vaikuttavan puolisoiden päätöksentekoon. Avioeron todennäköisyyteen vaikuttava lainsäädäntö on myös distribuutiotekijä, koska esimerkiksi elatusmaksujen voidaan ajatella vaikuttavan puolisoiden päätöksiin avioeroon liittyen. Kahden hengen kotitaloudessa kotitalouden budjettirajoitteen määräävät näiden henkilöiden yhteenlasketut tulot. Siten henkilöiden yksilölliset panokset, jotka voidaan laskea suhteessa kokonaistuloihin, voivat vaikuttaa erinäisiin lopputulemiin pelkästään päätöksentekoprosessin kautta, mistä seuraa puolisoitenvälisen suhteellisen tulon olevan distribuutiotekijä. (Browning, Chiappori & Weiss 2011, 121-122.)

Distribuutiotekijöiden yhteyttä erinäisiin lopputulemiin on tutkittu runsaasti. Useimmiten käytetyt distribuutiotekijät ovat suhteellisiin tuloihin ja palkkoihin liittyvät muuttujat. Muita käytettyjä muuttujia ovat esimerkiksi suhteellinen ikä ja koulutustaso, paikallinen sukupuolijakauma, raportoitu vaikutusvalta kotitaloudessa, avustukset yksinhuoltajalle ja aiemmista suhteista peräisin olevat lapset. Lopputulemia puolestaan ovat olleet esimerkiksi erilaisten hyödykkeiden kysyntä, lasten terveys, työn ja vapaa-ajan tarjonta ja säästäminen. Valtaosa tutkimuksista tulee johtopäätökseen, jonka mukaan distribuutiotekijällä on vaikutusta lopputulemaan. Hyödykkeistä erityisesti on tarkasteltu miesten ja naisten vaatteita, joiden nähdään olevan eksklusiivisia miesten ja naisten kulutukselle (Browning, Bourguignon, Chiappori & Lechene 1994). Phipps ja Burton (1998, 610) puolestaan tarkastelevat 14 eri kulutuskategoriaa tullen tulokseen, jonka mukaan miehen ansaitsemaa tuloa käytetään eri hyödykkeisiin kuin naisen ansaitsemaa tuloa. Kaikki 27 Browningin ym. (2011, 223) taulukoimaa tutkimusta ovat ristiriidassa unitaarimallissa oletetun yhdistettyjen tulojen tasapuolisen jakamisen kanssa. He kuitenkin toteavat, että tulosten julkistamisessa saattaa esiintyä vastahakoisuutta sellaisten tulosten suhteen, joissa ei löydetä yhteyttä distribuutiotekijän ja tarkasteltavan lopputuleman välille. (Browning ym. 2011, 222-223.)

3 AIEMMAT EMPIIRISET TUTKIMUKSET

Taulukosta 2 on nähtävissä koetun hyvinvoinnin ja puolison tulojen tutkimuksen nojanneen aineistollisesti aluksi vahvasti Euroopan elinolotutkimukseen (European Community Household Panel, ECHP) (Bonke & Browning 2009; Garcia, Molina & Navarro 2007; Bonke 2008; Ahn, Ateca-Amestoy & Ugidos 2014). ECHP-kyselytutkimus oli käynnissä vuosina 1994 – 2001, jonka jälkeen käynnistyi EU:n tulo- ja elinolotilasto (The European Union Statistics on Income and Living Conditions, EU-SILC), jossa on mukana useimmat ECHP:n aihealueet. Sittenkin muitakin aineistoja kuin ECHP:ta on hyödynnetty puolison tulojen ja koetun hyvinvoinnin tutkimuksessa. Sohn (2016) on käyttänyt Indonesian kansallista kyselytutkimusta, Eirich ja Robinson (2016) yhdysvaltalaisista kyselytutkimusta, Mysíková (2016) EU-SILC:n tshekkiläistä osuutta ja Hajdu ja Hajdu (2018) GGP:n (Generations & Gender Programme) unkarilaista osuutta.

Useimmissa tutkimuksissa selitettävänä muuttujana on vastaajan tai vastaajan kotitalouden taloudellista tyytyväisyyttä mittaava kysymys. ECHP:ta käyttävissä tutkimuksissa selitettävänä muuttujana on vastaus kysymykseen: ”Kuinka tyytyväinen olet tämänhetkiseen taloudelliseen tilanteeseesi?” Kysymykseen vastataan asteikolla yhdestä (erittäin tyytymätön) kuuteen (täysin tyytyväinen). Mysíkován (2016) käyttämässä, ECHP:n korvanneessa kyselytutkimuksessa (EU-SILC) vastataan asteikolla yhdestä kymmeneen ja kysymys on muotoa: ”Missä määrin olette tyytyväisiä kotitaloutenne taloudelliseen tilanteeseen”. Eirichin ja Robinsonin (2016) aineistossa mitataan perheen taloudellista tyytyväisyyttä kysymyksellä: ”Olemme kiinnostuneita, kuinka ihmiset pärjäävät taloudellisesti näinä päivinä. Ottaen itsesi ja perheesi huomioon, sanoisitko, että ette ole yhtään tyytyväinen, olette jokseenkin tyytyväinen tai olette hyvin tyytyväinen teidän tämänhetkiseen taloudelliseen tilanteeseen?” Hajdu ja Hajdu (2018) käyttävät elämäntyytyväisyyttä asteikolla nollasta kymmeneen mittaavaa kysymystä: ”Kuinka tyytyväinen olet tähänastiseen elämääsi?” Sohnin (2016) aineistossa onnellisuutta tiedustellaan kysymyksellä: ”Kaikki asiat huomioon ottaen, kuinka arvioisit asioiden olevan näinä päivinä – sanoisitko, että olet erittäin onnellinen, melko onnellinen, vai et niin onnellinen?” Vastausvaihtoehtoja on neljä: erittäin onnellinen, onnellinen, onneton ja erittäin onnellinen.

TAULUKKO 2. Suhteellista puolisolotuloa käsittelevissä tutkimuksissa käytetyt aineistot.

<i>Tutkimus</i>	<i>Kyselytutkimus</i>	<i>Maat</i>	<i>Vuosi</i>	<i>N</i>
Garcia, Molina & Navarro (2007)	ECHP	Tanska, Espanja, Ranska, Italia, Portugali, Iso-Britannia, Kreikka, Suomi	1994-2001	154 398
Bonke (2008)	ECHP	Tanska, Espanja, Ranska, Italia, Portugali, Iso-Britannia, Kreikka, Irlanti, Belgia, Hollanti, Luxemburg	1994	122 714
Bonke & Browning (2009)	ECHP (European Community Household Panel)	Tanska	1994	907 kotitaloutta
Ahn, Ateca-Amestoy & Ugidos (2014)	ECHP	Tanska, Espanja	1994-2001	29 504
Sohn (2016)	IFLS4 (Indonesia Life Survey)	Indonesia	2007	6 302 yksilöä ¹
Eirich & Robinson (2016)	GSS (The General Social Survey)	Yhdysvallat	1982-2012	1 939
Mysíková (2016)	EU-SILC (Statistics on Income and Living Conditions)	Tšekki	2013	1814 kotitaloutta
Hajdu & Hajdu (2018)	GGP (Generations and Gender Programme)	Unkari	2004-2005	8012 yksilöä ¹

Tutkimuskysymyksen kannalta tärkein selittävä muuttuja ilmaisee, kummalla puolisoista on suuremmat tulot tai tarkemmin, kuinka paljon esimerkiksi nainen ansaitsee suhteessa puolisoiden kokonaistuloon. Muuttuja on helposti johdettavissa, mikäli molempien puolisoiden tulot ovat saatavilla aineistossa. ECHP:n laajaa käyttöä selittääkin osaltaan se, että siinä molempien puolisoiden ansio-

¹ Havaintoyksikköihin sisällytetty puolison tietoja

tulotiedot ovat saatavilla. Olisi parempi, jos kotitalouden kaikki tulot pystyttäisiin aineiston perusteella jakamaan puolisoiden kesken. Useimmiten kuitenkin ansiotulot ovat kotitalouden pääsääntöinen tulonlähde (Ahn, Ateca-Amestoy & Ugidos 2014, 1115). Eirichin ja Robinsonin (2016) käyttämässä yhdysvaltalaisessa aineistossa sen sijaan molempien puolisoiden ansiotulotiedot eivät ole suoraan saatavilla. He ovat laskeneet puolison tulot vähentämällä vastaajan ansiotulot kotitalouden kokonaistuloista. Näin menetellessä puolison tuloihin sisältyy mahdollisia kotitalouden tuloja, jotka eivät ole ansiotuloja, mikä aiheuttaa mittausvirhettä päätulonsaajamuuttujassa. Eirichin ja Robinsonin (2016) käyttämä päätulonsaajamuuttuja on dummy-muuttuja, joka saa arvon 1 vastaajan ansaitessa puolisoaan enemmän ja arvon 0 vastaajan ansaitessa puolisoaan vähemmän. Tutkijat ovat kuitenkin pystyneet vertaamaan laskennallista puolisolotuloa tiettyinä vuosina GSS:ssä kysyttyyn kysymykseen, jossa tiedustellaan, ansaitseeko vastaaja paljon enemmän, jonkin verran enemmän, suunnilleen saman verran, jonkin verran vähemmän, vai paljon vähemmän kuin puolisonsa. Puolisoiden välinen keskimääräinen tuloero, joka on siis laskettu käyttäen edellä kuvatulla tapaa muodostettua puolisolotuloa, ja vastaajan oma näkemys tästä tuloerosta ovat lähellä toisiaan. Dollareissa mitatut keskimääräiset tuloerot ovat itseisarvoltaan lähellä toisiaan vastinparivaihtoehdoissa ”paljon enemmän” – ”paljon vähemmän” ja ”jonkin verran enemmän” – ”jonkin verran vähemmän”. Lisäksi kyselyvuosina 1988, 1994 ja 1996 samansuuruisia tuloja kuvaavan vastausvaihtoehdon valinneilla vastaajilla tulojen erotuksen itseisarvo on 0 \$, 1910 \$ ja 1 \$. Eirich ja Robinson (2016) ovat luottaneet pelkästään omiin laskelmiinsa määrittäessään päätulonsaajan niinä vuosina, jolloin käytettävissä olisi myös vastaajan subjektiivinen näkemys, jonka mukaan vastaaja ansaitsee saman verran kuin puolisonsa.

Suhteellista puolisolotuloa ja taloudellista tyytyväisyyttä tai koettua hyvinvointia käsittelevissä tutkimuksissa on tulomuuttujien lisäksi käytetty lukuisia muita kontrollimuuttujia. Useissa tutkimuksissa on ainoastaan lueteltu kontrollimuuttujat antamatta yksittäisten muuttujien käyttämiselle perusteita (Bonke & Browning 2009; Garcia, Molina & Navarro 2007, 1-2; Sohn 2016, 1010; Eirich & Robinson 2016, 2381). Eirich ja Robinson (2016, 2380) tosin kertovat kuinka he ovat kolmea eri päätulonsaajamentaliteettia koskevaa kysymystä hyödyntämällä muodostaneet traditionalistista sukupuolirooli-ideologiaa mittaavan muuttujan. Kysymykset ovat koskeneet vastaajan suhtautumista väittämiin, jotka voidaan nähdä olevan linjassa perinteisten sukupuoliroolien kanssa.

Mysíková (2016, 307) perustelee ikämuuttujan valintaa nojaten Bonkeen (2008, 2295) todetessaan iän saattavan kuvastaa sen mukanaan tuomia kokemuksia ja investointeja kestokulutustavaroihin tai omaisuuteen. Molempien mukaan ikämuuttujalla kontrolloidaan lisäksi kohorttivaikutusta, jonka

mukaan eri aikoina syntyneiden ihmisten olosuhteet eroavat toisistaan, joten kohorttienväliset erot saattavat johtua yhteiskunnallisesta kehityksestä. Ahn ym. (2014, 1115) toteavat iän mahdollisesti vaikuttavan taloudelliseen tyytyväisyyteen, sillä ihmisillä on erilaisia taloudellisia tarpeita ja pyrkimyksiä elinkaarensa aikana. Kahdessa puolisoita erillisinä yksilöinä tarkastelevassa tutkimuksessa kontrollimuuttujana on lisäksi puolisoiden ikäero (Garcia ym. 2007, 2; Bonke 2008, 2295)². Bonke (2008, 2295) perustelee muuttujan valintaa Bonken ja Browningin (2009) tutkimustuloksella, jonka mukaan puolisoaan vanhempi mies on sitä useammin päätulonsaajana, mitä vanhempi hän on suhteessa puolisoonsa, mikä vastaavasti johtaisi taloudellisen tyytyväisyydenkin olemiseen korkeammalla tasolla kuin hänen puolisonsa taloudellinen tyytyväisyys.

Bonkella (2008, 2295) on mallissaan mukana puolisoiden koulutustaso ja koulutustasojen erotus, jotka kuvastavat vastaajien kulttuurillisia ominaisuuksia. Hänen mukaansa oletuksena on se, että koulutustaustalla on vaikutusta henkilön suhtautumiseen tasapuolisuudesta, joka puolestaan vaikuttaa siihen tyytyväisyyden osaan, joka on peräisin tulojen jakautumisesta puolisoiden kesken. Mysíková (2016, 307) mukaan koulutustaso vaikuttaa niin työuratavoitteisiin kuin henkilökohtaisiin tulotavoitteisiin ja sitä kautta taloudelliseen tyytyväisyyteen. Ahnin ym. (2014, 1115) perustelut ovat Mysíkován (2016, 307) kaltaiset heidän todetessa koulutuksen saattavan vaikuttaa taloudelliseen tyytyväisyyteen, koska koulutustaso mahdollisesti muokkaa taloudellisia odotuksia.

Lapsien lukumäärää on myös käytetty kontrollimuuttujana. Bonken (2008, 2295) mukaan lasten voidaan ajatella olevan rajoite naisten työn tarjonnalle tai uramahdollisuuksille ja siten menetettyjen työtulojen kautta vaikuttavan perheen taloudelliseen tilanteeseen. Lasten lukumäärällä saattaa olla myös merkitystä, jos lapsiperheen tulotarpeet ovat erilaisia tai puolisoiden sitoutuneisuus toisiinsa on vahvempaa verrattuna puolisoihin, joilla ei ole lapsia (Ahn ym. 2014, 1115-1116). Lapsilla on myös saatettu nähdä olevan niin suuri merkitys, että otos on rajoitettu pariskuntiin, joiden kotitaloudessa ei asu muita henkilöitä, kuten Bonke ja Browning (2009) tai tilastolliset testit on suoritettu erikseen lapsettomille kotitalouksille ja lapsiperheille kuten Mysíková (2016). Eirich ja Robinson (2016) eivät puolestaan anna painoarvoa lasten merkitykselle taloudellisen tyytyväisyyden suhteen, koska lasten lukumäärä ei ole mukana kontrollimuuttujissa eikä otosta rajata sen mukaan, onko puolisoilla lapsia ylipäättään.

² Bonke ja Browning (2009) sekä Mysíková (2016) käyttävät puolisoitenvälisissä tarkasteluissaan ikäeromuuttujaa ja muuttujia, jotka kuvaavat eroja puolisoiden koulutustasossa ja työllisyystilanteessa.

Useimmat niistä tutkimuksista, joilla on käytössään tiedot kotitalouden molemmista puolisoista, tarkastelevat miehiä ja naisia pelkästään erikseen (Garcia ym. (2007); Bonke (2008); Ahn ym. (2014); Eirich & Robinson (2016); Hajdu & Hajdu (2018)). Bonke ja Browning (2009) sekä Mysíková (2016) puolestaan ulottavat tarkastelunsa koskemaan myös puolisoitenvälisiä eroja taloudellisen tyytyväisyyden tasoissa. Eirich ja Robinson (2016, 12) selventävät etteivät tarkastele miehen tyytyväisyyttä perheen taloudelliseen tilanteeseen verrattuna hänen puolisonsa taloudelliseen tyytyväisyyteen. Sen sijaan he vertaavat monilla tavoin samankaltaisia miehiä (naisia) toisiinsa, joista osalla on suuremmat tulot kuin puolisoillaan ja osalla on pienemmät tulot kuin puolisoillaan. Sohnin (2016, 1007) tutkimuksessa jo kysymyksenasettelulla rajataan tarkastelu koskemaan pelkästään naisten onnellisuutta.

3.1 Tulojen tasapuolisen jakamisen kanssa ristiriidassa olevat tutkimustulokset

Jos puoliset jakavat tulonsa tasapuolisesti hyvinvoinnillisessa mielessä, puolisoitien suhteellinen osuus kotitalouden tuloista ei voi vaikuttaa kummankaan hyvinvointiin. Neljässä kahdeksasta edellä mainitusta tutkimuksesta tulojen jakamisen hypoteesi hylätään suoraan eli tulosten mukaan suhteellisella puolisetulolla on yhteys puolisoitien taloudelliseen tyytyväisyyteen tai onnellisuuteen, mikä kumoaa oletuksen tulojen tasapuolisesta jakamisesta. Sohn (2016) tosin tarkastelee puolisoista pelkästään naisen onnellisuutta eikä ota kantaa miehen onnellisuuteen.

Bonke ja Browning (2009) havaitsivat tanskalaisten vastaajien taloudellisessa tyytyväisyydessä olevan huomattavia eroja puolisoitien kesken ja näiden erojen merkittävin selittäjä on suhteellinen tulo kotitalouden sisällä. Tarkemmin sanottuna naisen osuudella kotitalouden tuloista on positiivinen yhteys hänen omaan tyytyväisyyteensä ja negatiivinen yhteys hänen puolisonsa tyytyväisyyteen. Bonke ja Browning (2009) havainnollistavat tulosta tarkastelemalla kotitalouksia A ja B. Naisella kotitaloudessa A ei ole ollenkaan omia tuloja, eli kotitalouden tulot ovat yhtä kuin miehen tulot. Kotitaloudessa B nainen ansaitsee puolet kotitalouden tuloista. Kotitalouksien A ja B naisten tyytyväisyyden tasojen kohtaaminen edellyttäisi kotitalouden B kokonaistulojen olevan 16 % matalammat kuin kotitaloudessa A. Kotitaloudessa B tulojen tulisi olla sen sijaan 53 % korkeammat, jotta kotitalouden B mies pääsee samalle tyytyväisyystasolle kotitalouden A miehen kanssa.

Sohn (2016) havaitsee Indonesiassa positiivisen yhteyden miehen tulojen ja naisen onnellisuuden välillä. Miehen tulojen kaksinkertaistuessa todennäköisyys sille, että nainen ilmoittaa olevansa erittäin onnellinen kasvaa 0,72 prosenttiyksikköä, mikä vastaa noin 11 %:n osuutta kaikista, jotka vastaavat olevansa erittäin onnellisia. Tulos pätee erinäisiin alaryhmiin jossain määrin, mutta vahvimmin tarkasteltaessa vanhoja, koulutettuja tai kaupungissa asuvia vähätuloisia vastaajia. Miestä koskevista kontrollimuuttujista yllättäen pelkästään miehen tulot ja terveys ovat tilastollisesti merkitseviä ominaisuuksia naisen onnellisuudelle. Sohnin mukaan tulokset viittaavat puolison tulojen olevan kuin omaa tuloa naisille ja näiden tulojen olevan lisäksi tärkeä osa-alue koetun onnellisuuden määrätymisessä. Lisäksi Sohn toteaa tulosten olevan linjassa sosiobiologisen argumentin kanssa, jonka mukaan naiset ovat viehättyneitä miehiin, joilla on resursseja.

Eirich ja Robinson (2016) tutkivat vuosikymmenten edestä yhdysvaltalaisista aineistoa ja löytävät mielestään selkeän ja johdonmukaisen tuloksen, jonka mukaan sukupuolesta riippumatta yksilön taloudellinen tyytyväisyys lisääntyy hänen ansaitessa puolisoaan enemmän. Tämä tulos pätee myös otettaessa huomioon yksilön suhtautuminen traditionalistisiin sukupuolirooleihin. Kotitalouden tulojen ja vastaajan yleisen onnellisuuden tason jälkeen päätulonsaajana oleminen on kolmanneksi tärkein selittäjä vastaajan taloudellisessa tyytyväisyydessä. Tarkastellessa kahta ominaisuuksiltaan samankaltaista naista, joiden molempien kotitaloudet ansaitsevat saman verran, heistä puolisoaan enemmän ansaitseva nainen on tyytyväisempi kotitaloutensa kokonaistuloihin kuin se, joka ansaitsee puolisoaan vähemmän, vaikka molempien kotitaloudet ansaitisivat yhtä paljon. Tutkijoiden mukaan tämä miestenkin kohdalla pätevä tulos on vakuuttava, koska mallissa on useita kontrollimuuttujia, jotka tekevät vastaajat samankaltaisiksi. Lisäksi tulokset pätevät myös jätettäessä kontrollimuuttujista koettu onnellisuus mallin ulkopuolelle.

Hajdun ja Hajdun (2018) mukaan Unkarissa naisen ansaitseman suhteellisen tulon ja elämäntyytyväisyyden välillä on negatiivinen yhteys naisilla ja miehillä. Eli mitä suuremmat naisen tulot ovat sitä tyytymättömämpiä naiset ja miehet molemmat ovat elämäänsä. Tutkijat ovat mielestään ottaneet huomioon vastaajan sekä vastaajan puolison taloudelliset tekijät yksilö- ja kotitaloustasolla, sosio-ekonomiset tekijät ja työhön liittyvät tekijät. He väittävät siten runsaan kontrollimuuttujajoukon turvin saadun tuloksen mahdollisesti johtuvan Unkarissa vallassa olevista perinteisistä sukupuoliroolikäsitteistä. Näistä he nostavat erityisesti esille käsityksen miehestä perheenelättäjän roolissa. Naisen suurempi panos kotitalouden kokonaistuloissa heikentää perheenelättäjämiehen asemaa, mikä johtaa matalampaan tyytyväisyyden tasoon molempien elämässä. Tämä yhteys on heikompi, olema-

ton tai vastakkainen niiden vastaajien keskuudessa, joilla ei ole kovinkaan perinteiset käsitykset sukupuolirooleista. Hadju ja Hadju (2018) testaavat tätä vastaajien ominaisuutta Eirichin ja Robinsonin (2016) tavoin luomalla aineistossa olevien kysymysten avulla asteikkomuuttujan, joka mittaa vastaajan traditionaalisuutta. Asteikko on muodostettu viiden kysymyksen avulla, joilla selvitetään esimerkiksi vastaajan suhtautumista väittämiin miesten yliveraisuudesta poliittisissa johtotehtävissä ja miesten etuoikeudesta saada töitä niitä ollessa tarjolla niukasti. Tuloksissa on eroja verrattaessa yhdessä asuvia ja naimissa olevia pareja. Kertoimet ovat absoluuttisesti suurempia yhdessä asuvien kuin naimisissa olevien parien kohdalla, mikä saattaa tarkoittaa naimisissa olemiseen liittyvän korkeamman sitoutumisen tason hillitsevän suhteellisen puolisolotulon vaikutusta elämäntyytyväisyyteen (Hajdu & Hajdu (2018, 148).

3.2 Tulojen tasapuolisen jakamisen hyväksyvät ja osittain hyväksyvät tutkimustulokset

Garcian ym. (2007) saamien tulosten mukaan absoluuttisilla henkilökohtaisilla työtuloilla on positiivinen yhteys naisten ja miesten taloudelliseen tyytyväisyyteen kaikissa tarkastelun kohteena olevissa EU-maissa. Lisäksi miesten tyytyväisyys riippuu positiivisesti puolison palkan suuruudesta kaikkialla paitsi Iso-Britanniassa ja naisten taloudellinen tyytyväisyys on korkeampi kaikissa tarkasteltavissa maissa miehen palkkatulojen kasvaessa. Suhteellista puolisolotuloa koskevat tulokset eivät ole yhtä selkeät. Garcia ym. väittävät eteläeurooppalaisia maita koskevan tutkimustuloksen viittaavan sellaiseen elämäntyyliin, jota kuvaavat puolisoitten keskinäinen yhteistyö ja sopimus tulojen jakamisesta puolisoitten välillä. Väite tehdään sillä perusteella, että Etelä-Euroopan maat, Espanja, Kreikka ja Portugali ovat ainoat maat, joissa molempien puolisoitten taloudelliseen tyytyväisyyteen vaikuttavat merkitsevästi ja positiivisesti puolison absoluuttiset työ- ja muut tulot. Nimellistuloihin liittyvät oletukset eivät kuitenkaan ole yhtä vakuuttavia kuin puolisoitten suhteellisten tulojen perusteella tehdyt johtopäätökset. Garcia ym. saavat merkitseviä tuloksia suhteellisen puolisolotulon yhteydestä taloudelliseen tyytyväisyyteen Espanjassa, Kreikassa, Portugalissa ja Italiassa, mutta tulokset eivät ole kaikissa maissa samansuuntaiset. Naisten suhteellisen tulo-osuuden kasvaessa miehen tyytyväisyys kasvaa vain Espanjassa ja laskee Kreikassa ja Portugalissa. Naisille puolestaan naisten tulo-osuuden kasvu merkitsee taloudellisen tyytyväisyyden kasvua vain Italiassa ja Espanjassa. Tarkasteltaessa pelkästään puolisoitten suhteellisia tuloja Garcian ym. tulos on se, että edellä mainituista maista pelkästään Espanjan kohdalla nähdään todisteita puolisoitten välisestä tulojen jakamisesta ja Kreikassa ja Portugalissa itse asiassa todisteita puolisoitten tulojen jakamiskäyttäytymistä vastaan.

Bonke (2008) tarkastelee tutkimuksessaan puolisoiden välistä tulonjakoa ja sen merkitystä puolisoiden taloudelliseen tyytyväisyyteen Euroopassa. Tutkimuksessa on mukana ECHP:n ensimmäisen aallon aineisto vuodelta 1994. Pelkästään ensimmäisen kyselykierroksen käyttöä perustellaan sillä, että Tanskan osalta vastaajien taloudellisen tyytyväisyyden taso pysyi suhteellisen vakaana kaikkien kyselyvuosien aikana ja kaikista kyselyvuosista ensimmäisessä on eniten vastaajia. Maat ovat jaettu eri hyvinvointimallien mukaan pohjoismaalaisiin (Tanska), liberaaleihin valtioihin (Iso-Britannia ja Irlanti), maantieteellisesti keskieurooppalaisiin (Ranska, Belgia, Hollanti, Luxemburg) ja eteläeurooppalaisiin (Italia, Espanja, Portugali, Kreikka) maihin. Jaolla pyritään ottamaan huomioon rakenteelliset erot alueiden välillä. Perinteisesti eteläeurooppalaisissa maissa miehet ovat naisia useammin perheenelättäjiä kuin skandinaavisissa maissa. Lisäksi nainen osallistuu epätodennäköisemmin työmarkkinoille Etelä-Euroopan maissa kuin Keski-Euroopan maissa.

Bonken (2008) tulosten perusteella useimmissa eurooppalaisissa maissa naisille ja miehille suhteellisilla tulo-osuuksilla on merkitystä heidän taloudellisen tyytyväisyytensä kannalta. Puolison tulo-osuuden kasvun vaikutus miesten taloudelliselle tyytyväisyydelle on tilastollisesti merkitsevä ja negatiivinen Tanskassa, Belgiassa ja Luxemburgissa. Sen sijaan suhteellisen puolisolotulon kasvu nostaa miesten tyytyväisyyttä Irlannissa, Espanjassa, Portugalissa ja Kreikassa. Naisten kasvattaessa tulo-osuuttaan heidän tyytyväisyytensä nousee Tanskassa, Hollannissa, Espanjassa, Hollannissa ja Kreikassa mutta laskee Ranskassa.

Bonke (2008) tarkastelee myös sitä mahdollisuutta, että kumpikaan puolisoista ei halua olla ilman tuloja tai elättää puolisoaan. Tähän tarkoitukseen hän käyttää neliöityä naisen tulo-osuusmuuttujaa, jolla pystytään tarkastelemaan U:n muotoista yhteyttä taloudellisen tyytyväisyyden ja suhteellisen tulon välillä. U:n mallinen yhteys puolestaan arvottaa erisuuruisia tuloja enemmän kuin tasapuolisia tuloja. Käänteinen U:n mallinen yhteys naisen tulo-osuuden ja tyytyväisyyden välillä ilmaisee puolestaan henkilön tyytymättömyyttä sellaiseen tilanteeseen, jossa puolisoiden tulot ovat erisuuruiset. Naisen osuudella kotitalouden tuloista ja yksilön taloudellisella tyytyväisyydellä on käänteinen U:n mallinen yhteys Tanskassa, joka pätee tarkastellessa naisia ja miehiä. Sama yhteys on nähtävissä Irlannissa, Belgiassa, Hollannissa, Luxemburgissa, Italiassa ja Espanjassa pelkästään naisilla, kun taas Ranskassa ja Portugalissa naisilla kyseinen yhteys on U:n mallinen. Tanskaan verrattuna vaikutukset ovat vähemmän voimakkaita ja eivät aina tilastollisesti merkitseviä. Ranskassa ja Portugalissa myös miehillä vastaava tulojen ja tyytyväisyyden suhde on U:n muotoinen ja Espanjassa suhde on käänteinen, tarkoittaen tulojen erisuuruuden olevan Espanjassa hyväksyttävämpää. Tämä viittaisi puolisoiden saattavan olla skandinaavisissa maissa (joita tutkimuksessa edustaa pelkästään Tanska)

samaa mieltä tulojen jakamisen hyödyistä, kun taas Ranskassa ja Portugalissa puolisoilla näyttäisi olevan yhteisymmärrys perheenelättäjämallin mukaisesta asetelmasta, jossa puolisoista kumpi vain voi olla päätulonsaaja. Lopuissa maissa (Hollanti, Iso-Britannia, Belgia ja Italia) pelkästään naiset suhtautuvat neliöidyn tulo-osuusmuuttujan perusteella tulojen jonkinasteiseen jakamiseen tilastollisesti merkitsevästi, kun taas miesten preferenssit näiden maiden kohdalla ovat epäselviä ja tilastollisesti merkityksettömiä.

Ahn ym. (2014) tarkastelevat tutkimuksessaan Espanjaa ja Tanskaa, joiden käyttöä he perustelevat Bonken (2008) tapaan sillä, että ne edustavat kahta erilaista aluetta. Erot liittyvät heidän mukaansa kulttuuriin ja sosioekonomisiin tekijöihin. Espanjassa vallitsee perinteinen perhemalli, jota kuvastavat naisten työmarkkinoille osallistumisen vähäisyys, matala avioeroaste, yhteisasumisen harvinaisuus avioliiton ulkopuolella ja perinteiset sukupuoliroolit. Tanskassa sen sijaan työmarkkinat ovat tasa-arvoisemmat ja avioerot sekä avioliiton ulkopuolinen yhteisasuminen yleisempää. Heidän tutkimuksessa tanskalaisilla miehillä on havaittavissa positiivinen lineaarinen yhteys oman suhteellisen tulo-osuuden ja taloudellisen tyytyväisyyden välillä. Yhteys on havaittavissa yhdessä asuvilla pareilla ja naimisissa olevilla puolisoilla. Tanskalaisilla naisilla oman tulo-osuuden ja tyytyväisyyden välillä on positiivinen yhteys vain naisilla, jotka ovat avoliitossa puolisonsa kanssa. Naimisissa olevia tanskalaisia naisia tarkasteltaessa tulokset eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

Myös Ahn ym. (2014) ottavat Bonken (2008) tapaan tarkasteluihinsa mukaan neliöidyn tulo-osuusmuuttujan. Tanskalaisilla havaitaan vain lineaarisia yhteyksiä, mutta espanjalaisten kohdalla omalla tulo-osuudella kotitalouden kokonaistuloista on U:n mallinen yhteys taloudelliseen tyytyväisyyteen. Otoksen naisista 75 % sijaistee käyrän laskevalla osuudella (negatiivinen vaikutus) ja otoksen miehistä 88 % sijaitsee käyrän nousevalla osuudella (positiivinen vaikutus), minkä perusteella voitaisiin sanoa useimpien naisten taloudellisen tyytyväisyyden laskevan, kun heidän panoksensa kotitalouden kokonaistuloihin kasvaa. Miehet puolestaan ovat tyytyväisempiä heidän tulo-osuutensa kasvaessa. Suurin osa espanjalaisista naisista on siis tyytyväisempiä heidän puolisoitensa ansaitessa heitä enemmän ja suurin osa espanjalaisista miehistä on tyytyväisempiä heidän puolisoitensa tulo-osuuden ollessa matalampi.

Mysíkován (2016) käyttämän aineiston perusteella Tshekissä naisen tulo-osuus kotitalouden tuloista on keskimäärin pienempi kuin miehen ja naiset raportoivat hiukan matalampaa taloudellista tyytyväisyyttä. Suhteellista puolisolotuloa koskevien tulosten mukaan suhteellisella tulolla ei ole vaikutusta

puolisoiden taloudelliseen tyytyväisyyteen, jos miehet ja naiset analysoidaan erikseen toisiinsa kohdistamattomina pareina. Tulos pätee riippumatta siitä, onko vastaajan kotitaloudessa lapsia. Mysíková mukaan nämä yksilölliset tulokset viittaisivat vain kotitalouden kokonaistulojen vaikuttavan yksilölliseen taloudelliseen tyytyväisyyteen mutta puolisoiden suhteellisen panoksen kokonaistuloissa olevan merkityksetöntä. Yksilöllisten tyytyväisyyden tasojen lisäksi Mysíková tarkastelee puolisoitenvälisten muuttujien, kuten ikäeron ja eroavien työllisyystilanteiden yhteyttä puolisoitenväliseen taloudelliseen tyytyväisyyteen. Puolisoiden suhteellisilla tulo-osuuksilla ei ole merkitystä puolisoitenvälisiin eroihin taloudellisessa tyytyväisyydessä niillä puolisoilla, joilla on lapsia. Sen sijaan lapsettomissa kotitalouksissa naisen suhteellisilla tuloilla on negatiivinen ja lineaarinen yhteys puolisoiden suhteelliseen taloudelliseen tyytyväisyyden tasoon. Miehen taloudellinen tyytyväisyys on siten naisen tyytyväisyyteen verrattuna sitä matalammalla tasolla, mitä suurempi on naisen osuus kotitalouden tuloista. Oletus siitä, että puoliset käyttävät kotitalouden tuloja yhteisesti huolimatta puolisoitenvälisistä tuloista, voidaan siten hylätä lapsettomille pariskunnille mutta ei puolisoille, joiden kotitaloudessa on lapsia.

3.3 Tulosten vertailua

Ei ole yllättävää, että Bonken ja Browningin (2009) ja Bonken (2008) vuotta 1994 ECHP:n aineistolla tarkastelevat tutkimukset tuottavat Tanskan osalta samansuuntaiset tulokset, joiden mukaan naisen osuudella kotitalouden tuloista on positiivinen yhteys hänen omaan tyytyväisyyteensä ja negatiivinen yhteys hänen puolisonsa tyytyväisyyteen. Tulokset, joista Bonken (2008) ovat tilastollisesti merkitseviä vain 10 % tasolla, saadaan huolimatta siitä, että Bonke ja Browning (2009) tarkastelevat pelkästään puolisoita, joiden kotitalouksissa ei ole lapsia tai muita aikuisia henkilöitä. Lisäksi heidän käyttämänsä kontrollimuuttujajoukko on suppeampi. Myös Ahnin ym. (2014) sekä Garcian ym. (2007) tutkimuksissa, jotka käyttävät ECHP:n paneeliaineistoa vuosilta 1994 – 2001, tarkastellaan tanskalaisia puolisoita. Ahn ym. (2014) tulokset poikkeavat edellä mainittujen, poikkileikkausaineistoa käyttävien tutkimusten tuloksista siten, että naisia koskeva tulos pätee pelkästään niille, jotka ovat puolisonsa kanssa avoliitossa. Naimisissa olevien naisten taloudelliseen tyytyväisyyteen ei vaikuta heidän omat tulo-osuutensa kotitalouden tuloista. Lisäksi vaikutus on lineaarista naisten sekä miesten kohdalla, poiketen Bonken (2008) saamista tuloksista. Eroja tuloksissa selitetään erilaisella empiirisellä spesifikaatiolla, jossa on mukana interaktio suhteellisen puolisetulon ja vastaajan suhdetta puolisoonsa avoliitto/avioliitto -näkökulmasta ilmaisevan muuttujan välillä, ja paneeliaineiston mahdollistamalla yksilöllisen heterogeenisyyden kontrolloinnilla (Ahn ym. 2014, 1118).

Garcia ym. eivät saa tilastollisesti merkitseviä tuloksia suhteellisen puoliso-tulon ja taloudellisen tyytyväisyyden välille tanskalaisten puolisoitten kohdalla.

Eirich ja Robinson (2016, 7) perustelevat yhden testattavista hypoteeseistaan osittain Bonken (2008) nollatuloksilla. Hypoteesin mukaan naiset ja miehet eivät raportoi korkeampaa taloudellista tyytyväisyyttä heidän tulojen ollessa puolisoaan korkeammat. Bonken tutkimuksessa ajetaan tulokset 11 eurooppalaiselle maalle naisille ja miehille erikseen, josta seuraa 22 erillistä kerrointa. Kertoimista vain 14:sta on tilastollista merkitsevyyttä ja viidellä niistä pelkästään 10 % merkitsevyystasolla tarkasteltuna (Bonke 2008, 2298). Eirich ja Robinson toteavat Bonken nollatuloksien tarkoittavan naisten ja miesten taloudelliselle tyytyväisyydelle olevan täysin merkityksetöntä, kuinka suuret puolisoitten tulot ovat suhteessa toisiinsa. He kiinnittävät huomiota myös siihen, ettei Bonke anna minäänlaista selitystä sille, miksi hän on saanut nollatuloksia tietyissä maissa tietyille sukupuolille.

Monet taloudellista tyytyväisyyttä ja puolisoitten suhteellisia tuloja tarkastelevat tutkimukset tuottavat osittaiset nollatulokset (Garcia ym. 2007; Bonke 2008; Ahn ym. 2014; Mysíková 2016). Garcia ym. (2007) eivät ota ollenkaan kantaa nollatulosten syihin, oli kyseessä sitten absoluuttista tuloa tai suhteellista tuloa ilmaisevat kertoimet. Bonke (2008) mainitsee saamansa nollatulokset, mutta ei tulkitse niitä. Mysíková (2016, 315) sen sijaan antaa perusteluja sille, miksi puolisoitten, joiden kotitaloudessa ei ole lapsia, suhteellisilla tuloilla ei ole yhteyttä puolisoitenväliseen eroon taloudellisessa tyytyväisyydessä. Hänen mukaansa naisten voidaan ajatella tukeutuvan miestensä tuloihin ja sen takia kannattavan tulojen tasapuolista jakamista niissä kotitalouksissa, joissa on kotona asuvia lapsia. Lasten muutettua pois vanhempiensa luota naiset saattavat haluta enemmän taloudellista itsenäisyyttä ja sen myötä tarkastelisivat heidän ja miestensä välistä tulokuilua kriittisemmin. Mysíkován väite saattaa selittää naisten osuutta puolisoitten tyytyväisyyseron ja suhteellisten tulojen yhteyttä kuvaavissa nollatuloksissa, mutta ei kuitenkaan ota kantaa miesten osuuteen nollatuloksissa. Ahnin ym. (2014) saamista tuloksista naimisissa olevia tanskalaisia naisia tarkastelevat tulokset eivät ole tilastollisesti merkitseviä, toisin kuin puolisonsa kanssa yhdessä asuvien naisten kohdalla. He toteavat tämän ja muiden suhteellista tuloa koskevien tulosten olevan osoitus, vaikkakin heikko sellainen, tulojen tasapuolisesta jakamiskäyttäytymisestä Tanskassa. Väite on kyseenalainen, sillä tanskalaisten miesten ja avioliitossa asuvien naisten taloudellinen tyytyväisyys kasvaa heidän suhteellisen tulon kasvaessa, mikä ei osoita heidän olevan indifferenttejä sen suhteen, kumpi kotitalouden tulot ansaitsee. Perustelut tilastollisesti merkityksettömien tulosten osalta ovat joko olemattomia (Garcia ym. 2007; Bonke 2008) tai hataria ja jokseenkin puutteellisia (Ahn ym. 2014; Mysíková 2016).

4 AINEISTO JA MENETELMÄ

Tutkimuksessa käytetään aineistoa, joka on luotu yhdistämällä kahden eri lähteen aineistot. World Values Survey (WVS) ja European Values Study (EVS) toteuttavat laajoja kyselytutkimuksia, joissa kerätään tietoa ihmisten arvoista ja uskomuksista. WVS-aineistoa on kerätty kuudella (1981 – 2014) ja EVS-ainestoa neljällä (1981 – 2008) kyselytutkimuskierroksella. Kyselyitä on toteutettu 113 maassa ja niihin on vastattu yhteensä 506 268 kertaa. Kyselytutkimukset eivät kuitenkaan ole identtisiä WVS:n ja EVS:n välillä eikä ne ole erikseen tarkasteltunakaan pysyneet muuttumattomina ajassa. Nämä eroavuudet vaikuttavat otoksen rajaamiseen ja kontrollimuuttujien muodostamiseen.

4.1 Otoksen rajaus

Tutkimuksessa tarkastellaan puolison suhteellisen tulon yhteyttä vastaajan hyvinvointiin päätulon-saajuuden muodossa. Hyvinvointia tarkastellaan käyttämällä kolmea eri selitettävää muuttujaa ja ajamalla tulokset näille muuttujille erikseen. Otokseen otetaan mukaan vain ne vastaajat, joilta on saatavilla definiitivinen vastaus näihin kaikkiin kolmeen kysymykseen. Eli otoksesta on rajattu pois vastaajat, jotka ovat jättäneet vastaamatta yhteenkin kysymykseen. Siten esimerkiksi vastaaja, joka on vastannut onnellisuus- ja elämäntyytyväisyyskysymykseen mutta ei ole vastannut kysymykseen kotitalouden taloudellisesta tyytyväisyydestä, on jätetty otoksen ulkopuolelle. Sama pätee, jos vastaajalle esitetyssä kyselyssä ei ylipäättään ole mukana kaikkia kolmea selitettävää muuttujaa mittaavaa kysymystä. Näin menetellään, koska tulosten vertailukelpoisuutta voidaan pitää tärkeämpänä kuin havaintoyksikköjen lukumäärän maksimointia.

Tarkastelu rajataan koskemaan naimisissa olevia tai puolisonsa kanssa yhdessä asuvia vastaajia. Aineiston perusteella ei pystytä ottamaan kantaa siihen, asuuko naimisissa oleva vastaaja puolisonsa kanssa samassa kotitaloudessa. Aineistossa on kuitenkin informaatiota, joka auttaa pääsemään lähemmäksi haluttua asetelmaa, jossa puoliset asuvat samassa kotitaloudessa lasten kanssa tai ilman. Vastaajista on rajattu pois ne, jotka ovat vastanneet asuvansa vanhempiensa kanssa tai joiden kotitaloudessa on vain yksi henkilö. Valitettavasti edellä mainittujen ja kotitaloudessa asuvien henkilöiden lukumäärää tiedustelevien kysymysten esiintyvyyssprosentti tutkimuksessa käytetyssä aineistossa on matala, joten tutkimuksessa joudutaan pitkälti olettamaan vastaajan asuvan kotitaloudessa yhdessä puolisonsa kanssa ilman muita henkilöitä, jotka voisivat olla kotitalouden päätulonsaajia.

Kontrollimuuttujien puuttuvat havainnot on käsitelty tutkimuksessa kahdella tapaa. Tärkeimpien muuttujien kohdalla otoksesta on yksinkertaistamisen vuoksi rajattu pois kaikki ne havaintoyksiköt, joissa on puuttuvia havaintoja. Näitä muuttujia ovat päätulonsaaja-dummy, vastaajan sukupuoli sekä vastaajan kotitalouden tulotaso. Muiden kontrollimuuttujien osalta on luotu erillinen dummy-muuttuja, joka saa arvon 1 kyseisen arvon puuttuessa. Tämän ansiosta ei menetetä havaintoyksikköjä vähemmän oleellisten muuttujien puuttumisen takia. Vastaajan ikää kuvaava muuttuja on rajoitettu saamaan arvoja väliltä 18-60. Ikärajoituksella pyritään vähentämään vastaajan työelämän ulkopuolelle kuulumisen todennäköisyyttä.

4.2 Päätulonsaaja-dummin muodostaminen

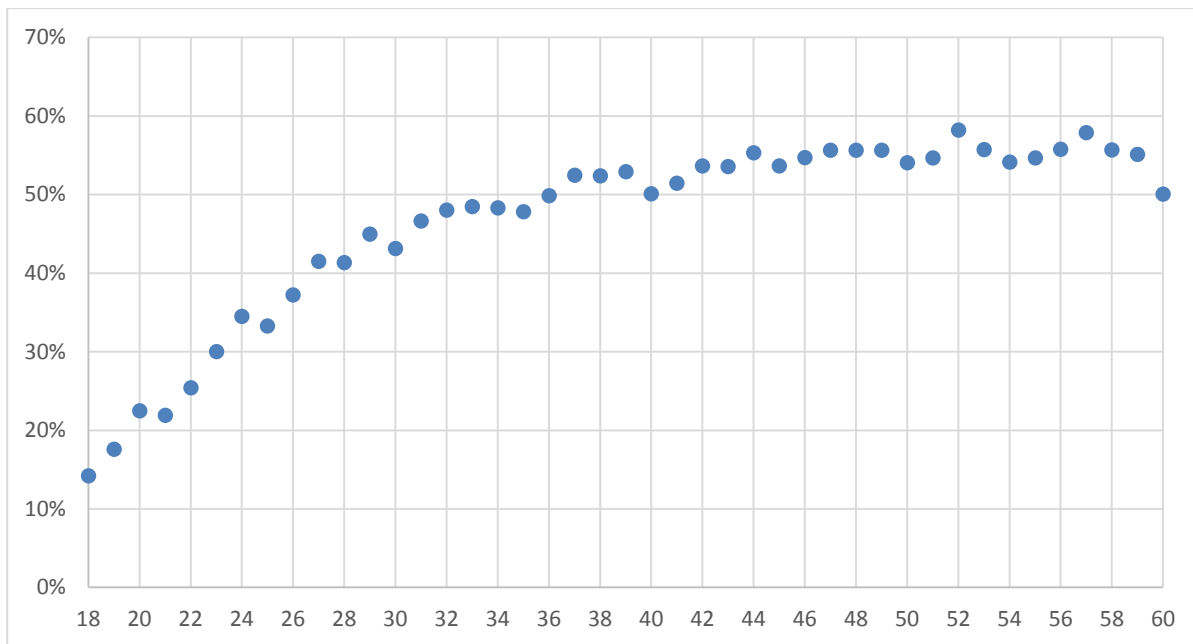
Aineistossa ei ole saatavilla vastaajan tai vastaajan puolison tulotietoja, joista päätulonsaajuuden voisi määrittää, joten tutkimuksessa turvaudutaan vastaajan subjektiiviseen näkemykseen puolisoitten suhteellisista tuloista. Mallin tärkein selittävä muuttuja on vastaajan päätulonsaajastatus, joka saadaan vastauksena kysymykseen: ”Oletko kotitaloutesi päätulonsaaja?” Dummy-muuttuja saa arvon 1 vastaajan ollessa päätulonsaaja ja arvon 0 vastaajan ollessa toissijainen päätulonsaaja. Dummy-muuttujan saadessa arvon 0 oletetaan vastaajan puolison olevan kotitalouden päätulonsaaja. Otoksesta on rajattu pois ne havaintoyksiköt, joiden kohdalla kysymystä ei ole esitetty tai vastaaja ei ole tiennyt vastausta. Kysymyksen vastausvaihtoehdoissa ei ole erikseen tulojen yhtäsuuruutta kuvaavaa vaihtoehtoa.

Aineistosta puuttuu tulotietojen lisäksi muitakin puolison ominaisuuksiin liittyviä tietoja. Ei ole esimerkiksi tiedossa, onko vastaajan puoliso töissä. Tiedon puuttuessa ei päästä tarkastelemaan pelkästään puolisoita, joista molemmat ovat töissä. Mikäli rajaamme otoksen koskemaan pelkästään työskäyviä vastaajia ja päätulonsaajamuuttuja saa arvon 1, vastaajan voidaan olettaa olevan töissä mutta vastaajan puolison työstatus ei ole tiedossa. Toisaalta päätulonsaajamuuttujan saadessa arvon 0 vastaaja on töissä ja vastaajan puolisonkin todennäköisesti on töissä, koska muuten hän todennäköisesti ei ansaitsisi puolisoaan enemmän. Edellä kuvattu rajausta vääristäisi tuloksia painottamalla aineistoa ainakin siten, että kotitaloudessa, joissa vastaajan puoliso on päätulonsaaja, olisi keskimäärin korkeammat kokonaistulot verrattuna kotitalouteen, jossa vastaaja itse on päätulonsaaja. Korkeammat keskimääräiset kokonaistulot olisivat seurausta tarkastelusta, jossa verrattaisiin kahden työskentelevän puolison kotitaloutta kotitalouteen, jossa vain vähintään toinen puolisoista on töissä. Aineistossa kuitenkin tiedustellaan vastaajilta kotitalouden päätulonsaajan työstatusta. Tietoa hyödyntämällä voidaan varmistua puolisoista ainakin päätulonsaajan olevan töissä. Päätulonsaajamuuttuja

ilmaisee siten tilannetta, jossa päätulonsaaja on töissä mutta päätulonsaajan puoliso ei välttämättä ole töissä.

Päätulonsaajamuuttujan muodostamisen yhteydessä otoksesta on poistettu havaintoyksikköjä joidenkin epäjohtomukaisuuksien takia. Aineistossa kysymys päätulonsaajan työssäolosta kuuluisi esittää pelkästään niille, jotka eivät ole päätulonsaajia. Tästä huolimatta aineistossa on mukana vastaajia, jotka muiden kysymysten perusteella ovat töissä ja kotitalouden päätulonsaajia mutta vastanneet kuitenkin kotitalouden päätulonsaajan olevan työtön. Lisäksi otoksesta on poistettu ne työssäkäyvät päätulonsaajat, jotka ovat valinneet päätulonsaajan ammattia tiedusteleavassa kysymyksessä vaihtoehdon, jonka mukaan päätulonsaajalla ei ole ikinä ollut töitä.

Kuviossa 1 on esitetty päätulonsaajien suhteellinen osuus jaoteltuna vastaajan iän mukaan. Vaaka-akselilla on vastaajan ikä rajattuna välille 18-60 ja pystyakselilla tulonsaajien prosentuaalinen osuus kussakin ikäluokassa. Päätulonsaajuuden keskiarvo koko otoksessa on 49,4 %, joka on linjassa sen oletuksen kanssa, että kotitalouden puolisoista jompikumpi on päätulonsaaja. Kuten aiemmin mainittiin, otosta ei pystytä rajaamaan pelkästään kahden tulonsaajan kotitalouksiin. Siten on mahdollista esimerkiksi kotitaloudessa asuvien puolisoitten lasten tai vanhempien olevan kotitalouden päätulonsaajia. Kuviosta huomataan nuorien vastaajien olevan aina ikävuoteen 30 asti huomattavasti harvemmin kotitalouden päätulonsaajina. Lisäksi nuorten päätulonsaajaosuus selvästi kasvaa ikävuosien myötä. Tätä voisi selittää parisuhteet, joissa puolisoitten välillä on tarpeeksi ikäeroa. Toisaalta voitaisiin ajatella osan nuorista vastaajista asuvan naimissa olemisesta huolimatta samassa kotitaloudessa vanhempiensa kanssa, mikä selittäisi alhaista päätulonsaajaosuutta. Lisäksi nuoret ovat useammin opiskelijoita, joiden tulot riittävät harvemmin päätulonsaaja-asemaan kotitaloudessa huolimatta siitä, jakeako kotitalouden vanhempiensa, puolisonsa tai molempien kanssa. Näistä syistä olisi houkuttelevaa jättää nuoret vastaajat otoksesta kokonaan pois ja näennäisesti parantaa otoksessa haluttua asemaa, jossa kotitaloudessa mahdollisia päätulonsaajia ovat pelkästään jompikumpi puolisoista. Tulee kuitenkin muistaa, että vastaajan ollessa toissijainen tulonsaaja päätulonsaajan ikä tai työllisyysstatus ei ole tiedossa. Otettaessa nuoret vastaajat pois otoksesta tarkastelu ulottuisi edelleen myös nuoriin vastaajiin, mutta vain niihin, jotka ovat vastaajan puolisoita ja päätulonsaajia.

KUVIO 1. Tutkimuksessa käytetyn otoksen päätulonsaajien osuus eri ikäluokissa.

On olemassa todisteita avioliiton muodostamisen välttämisestä tilannetta, jossa nainen on päätulonsaaja. Yhdysvaltalaisista aineistoa hyödyntämällä on osoitettu, että valitessa satunnainen nainen avioliittomarkkinoilla avioliiton todennäköisyys laskee naisen päätulonsaajuuden todennäköisyyden kasvaessa. Lisäksi niissä avioliitoissa, joissa nainen on päätulonsaajana, tyytyväisyys avioliittoon laskee ja avioliiton purkamisen riski nousee. (Bertrand ym. 2015, 571).

Tarkastellessa tässä tutkimuksessa käytetyn aineiston avulla päätulonsaajuuden jakaantumista puolisoitten välillä huomataan naisen olevan miestä huomattavasti harvemmin päätulonsaajana. Avioliitossa olevien vastaajien kotitalouksista vain noin 17 %:ssa nainen on päätulonsaajana vastaajan subjektiivisen näkemyksen mukaan. Luku ei kuitenkaan kuvasta tilannetta tarkasti, vaan tulee ottaa huomioon päätulonsaaja-dummin muodostamisen yhteydessä esille nostetut asiat kotitalouden demografiaan liittyen. Jaettaessa aineisto kehittyneisiin maihin ja muihin maihin (jakoperuste esitetään luvussa 4.4) vastaavat luvut ovat 14 % ja 18 %. Tarkastellessa erikseen aikaväliä 1981 – 1999 ja 2000 – 2014 muiden kuin kehittyneiden maiden osalta naisen päätulonsaajaosuus pysyy suhteellisen samana (17,8 % ja 18,6 %). Kehittyneissä maissa sen sijaan ennen vuosituhaten vaihdetta kotitalouksista vain 12,2 % on sellaisia, joissa nainen on päätulonsaajana. Vuosituhannen jälkeen kyseinen luku on 19,0 %, mikä on osoitus huomattavasta kasvusta.

4.3 Toissijaisen tulonsaajan työllisyysstatus

Tulkittaessa päätulonsaajuuden kertoimia tulee pitää mielessä, että vastaajan puolison henkilökohtaiset ominaisuudet eivät ole tiedossa. Vastaajan puolison voidaan olettaa työskentelevän vastaajan ollessa toissijainen tulonsaaja. Silloin vastaajan työllisyysstatus on aineiston luokittelun mukaan kokaikainen, osa-aikainen, yrittäjä, työtön, opiskelija, eläkeläinen, kotiäiti tai jokin muu. Saman luokittelun voidaan ajatella pätevän myös vastaajan puolisoon vastaajan ollessa päätulonsaaja, vaikka tätä ei pystytä aineiston perusteella suoraan havaitsemaan. Tulosten tulkinnan kannalta on siten hyödyllistä tarkastella, kuinka työllisyysstatukset jakaantuvat miesten ja naisten välillä vastaajan ollessa toissijainen tulonsaaja. Taulukossa 3 on esitetty vastaajien työllisyysstatus miehille ja naisille erikseen. Luvut esitetään kehittyneille ja muille maille erikseen. Tutkimuksessa käytettyjen muiden maaryhmien kaikki maat sisältyvät kehittyneiden maiden ryhmään.

TAULUKKO 3. Tutkimuksessa käytetyn otoksen toissijaisten tulonsaajien työllisyystilannejakaumat miehille ja naisille.

Maaryhmä Sukupuoli	Kehittyneet maat		Ei-kehittyneet maat	
	Mies	Nainen	Mies	Nainen
Kokoaikainen	57,4 %	36,6 %	35,6 %	24,2 %
Osa-aikainen	6,5 %	18,3 %	7,9 %	6,6 %
Yrittäjä	9,2 %	4,7 %	14,8 %	8,2 %
= Töissä	73,0 %	59,6 %	58,3 %	39,0 %
Eläkeläinen	7,4 %	2,1 %	8,8 %	2,2 %
Kotiäiti	2,1 %	31,7 %	3,5 %	44,4 %
Opiskelija	3,2 %	1,2 %	1,9 %	2,3 %
Työtön	11,5 %	3,8 %	20,6 %	6,8 %
Muu	2,6 %	1,4 %	2,5 %	1,6 %
(N/A)	0,3 %	0,2 %	4,4 %	3,4 %

Taulukon 3 mielekäs tulkinta edellyttää oletuksen työllisyystilannelukujen korreloimisesta päätulonsaajavastaajien puolisoitten työllisyystilanteiden kanssa. Ei ole syytä olettaa, etteikö näin olisi, koska kyselytutkimus olisi yhtä hyvin voitu suorittaa nykyisen vastaajan sijaan tämän puolisolle.

Siinä tapauksessa taulukossa olevat luvut esittäisivät toissijaisten tulonsaajien tosiasiallisia työllisyystilanteita (olettaen, että kotitalouksissa ei ole muita päätulonsaajakandidaatteja).

Taulukosta 3 huomataan kehittyneissä maissa miesten olevan useimmiten töissä (73,0 %) seuraavaksi suurimman ryhmä ollessa Työtön (11,5 %). Naisilla yleisin luokka on Töissä (59,6 %) ja naisista melkein joka kolmas toimii kotiäitinä. Huomattavaa on myös, että naisen ollessa toissijainen päätulonsaaja hän on noin kolme kertaa miestä epätodennäköisemmin työttömänä. Miehet ovat melkein kolme kertaa todennäköisemmin opiskelijoita ja noin 3,5 kertaa todennäköisemmin eläkeläisiä. Muissa kuin kehittyneissä maissa miehen sekä naisen työttömyyden todennäköisyys on miltei kaksinkertainen verrattuna kehittyneisiin maihin. Lisäksi naisten luokka Kotiäiti (44,4 %) on luokkaa Töissä (39,0 %) yleisempi. Kotiäiti voidaan määritellä henkilöksi, joka on päättänyt olla työskentelemättä rahasta kodin ulkopuolella. On epäselvää, selittääkö miesten ja naisten eroa työttömyysprosentteissa naisten mahdollinen taipumus ilmoittautua kotiäidiksi miehiä useammin, vaikka nainen oikeasti etsisikin kodin ulkopuolisia töitä. Miehillä puolestaan pelkästään termi kotiäiti (engl. housewife) saattaa johdattaa hänet vastaamaan olevansa työtön, vaikka hänen päätoimensa olisikin perheestä ja kodista huolehtiminen.

Tämän tutkimuksen kannalta oleellista on, vaikuttaako toissijaisen tulonsaajan työllisyystilanne vastaajan (päätulonsaajan) koettuun hyvinvointiin. Oleelliseksi asian tekee se, että tutkimuksessa käytetyissä otoksissa naisten päätulonsaajuuden voidaan katsoa johtuvan huomattavasti useammin puolison työttömyydestä kuin miesten päätulonsaajuuden. Päätulonsaaja-dummin saadessa arvon 1 toissijaisen tulonsaajan työllisyystilanne ei ole tiedossa, mikä saattaa olla ongelmallista dummymuuttujan korreloidessa sellaisen puolison työtilanteen kanssa, joka vaikuttaa myös päätulonsaajan hyvinvointiin. Yksi vaikutusmekanismi on toissijaisen tulonsaajan panos kotitalouden kokonaistuloihin. On selvää kotiäidin, opiskelijan tai eläkeläisen ansaitsevan lähes aina kotitaloudelle vähemmän tuloja kuin edes osa-aikaisesti työskentelevä henkilö. Kotitalouden kokonaistulojen vaikutus vastaajan hyvinvointiin on kuitenkin kontrolloitu sisällyttämällä kotitalouden tulotaso malliin. On vaikea kuvitella, kuinka esimerkiksi eläkeläisenä tai opiskelijana oleminen voisi vaikuttaa negatiivisesti puolison hyvinvointiin. Opinnot voivat tosin aiheuttaa stressiä, jonka vaikutuksen piiriin opiskelijan puoliso saattaa joutua. Toisaalta voitaisiin argumentoida kaikkien negatiivisesti henkilön hyvinvointiin vaikuttavien olosuhteiden heijastuvan ainakin jollain tavoin myös henkilön puolisoon.

Luvussa 5 tullaan toteamaan työttömyyden aiheuttaman negatiivisen hyvinvointivaikutuksen olevan empiirisessä kirjallisuudessa yleisesti saatu tulos. On tutkittu myös, millaisia vuotovaikutuksia työttömyydellä on työttömän puolisolalle. Vinokur, Price ja Caplan (1996) tarkastelevat 815 yhdysvaltalaisista työttömäksi jäänyttä ja heidän puolisoitaan. Heidän tuloksensa mukaan työttömyydestä aiheutuneella taloudellisella rasituksella on merkitsevä vaikutus masennusoireisiin molemmilla puolisoilla, mikä puolestaan johtaa sosiaalisen tuen vähenemiseen ja vähättelyn lisääntymiseen puolisoitten välillä. Song, Foo, Uy ja Sun (2011) ovat tarkastelleet päiväkirjametodia käyttämällä sataa kiinalaista paria, joista toinen on kokoaikaisesti töissä ja toinen on työtön. Heidän mukaansa työttömän psykologinen ahdinko tarttuu hänen puolisoonsa empaattisten prosessien kautta. Näissä prosesseissa henkilö voi tuntea toisten tunteita tai henkilö voi tiedostamattaan alkaa imitoida toisten ilmeitä ja asentoja. Marcus (2012) on tarkastellut Saksassa tapahtuneita tehtaiden sulkemisia ja siitä seuranneen työttömyyden vaikutuksia työpaikkansa menettäneisiin ihmisiin ja heidän puolisoihinsa. Tehtaan sulkemisesta seurannut työttömyys heikensi työttömäksi joutuneiden ihmisten puolisoitten mielenterveyttä lähes yhtä paljon kuin työttömäksi jääneiden.

4.4 Maaryhmät

Poiketen aiemmista puolisoitten suhteellisen tulon ja subjektiivisen hyvinvoinnin välistä yhteyttä käsittelevistä tutkimuksista tässä tutkimuksessa tarkastellaan yksittäisen valtion sijaan maaryhmiä. Maaryhmittäisen tarkastelun mahdollistaa maailmanlaajuisen kyselyaineiston hyödyntäminen. Käytännössä maaryhmien käyttäminen tarkoittaa ryhmään kuuluvien maiden vastaajien yhdistämistä ilman vastaajan kotimaalle annettua erillistä painoarvoa. Onnellisuuden ja tyytyväisyyden tulee sanoina tarkoittaa eri maissa samoja asioita, jotta maidenvälinen vertailu on mielekästä. Mikäli näin ei ole, sanoja käyttävät tutkimukset mittaavat hieman eri asioita. Kaksikielisten maiden tarkastelu kumoaa kielellisen vääristymän olemassaolon. Lisäksi kielierojen ongelmaa on tutkittu vertaamalla kolmea eri onnellisuuskysymystä maiden välillä. Näiden kysymysten tulokset maiden sisällä vastaavat hyvin pitkälti toisiaan viitaten siihen, ettei ole syytä olettaa kielen olevan merkittävä selittäjä subjektiivisen hyvinvoinnin raportoinnissa. (Veenhoven 2000, 266.)

Tämän tutkimuksen maaryhmäjaottelu hyödyntää suurimmaksi osaksi Gøsta Esping-Andersenin hyvinvointivaltioiden regiimijaottelun teoriaa, jota myös Bonke (2008) käyttää tutkimuksessaan. Esping-Andersen (1990) on tehnyt hyvinvointivaltioiden typologian käyttämällä sosiaalisen stratifikaation ja dekommodifikaation asteen mittareita sekä tarkastelemalla, mikä rooli markkinoilla, per-

heellä ja valtiolla on hyvinvoinnin tuottamisessa. Sosiaalisen stratifikaation (yhteiskunnallinen eriarvoistuminen) tarkasteleminen on oleellista selvitettäessä, miten valtio on edesauttanut sen olemassaoloa. Yksilön hyvinvoinnin ja markkinoiden yhteyttä kuvastaa dekommodifikaation taso, jonka ollessa korkealla hyvinvointiyhteiskunnan palvelut ovat yksilön oikeus ja yksilö ei ole siten riippuvainen työmarkkinoille osallistumisesta ylläpitääkseen toimeentuloaan. Näitä asioita tarkastelemalla Esping-Andersen (1990) luokittelee 18 OECD-maata liberaaliin, konservatiiviseen ja sosiaalidemokraattiseen hyvinvointivaltioregiimiin. (Bambra 2007, 1098.)

Liberaalissa regiimissä yksilö on hyvinvoinnillisessa mielessä erittäin riippuvainen markkinoista. Regiimille on ominaista myös sosiaalinen stratifikaatio, jota kuvastaa kansan jakaantuminen kahteen eri luokkaan. Enemmistöluokassa hyvinvointierot ovat markkinalähtöisiä ja vähemmistöluokassa valtion tarjoamat etuudet tähtäävät tasapuolisuuteen etuuksien saajien kesken. Tukien saamisen edellytyksenä on usein ennalta tiukasti määritellyn rajan alittaminen. Valtio kompensoi sen tarjoamien etuuksien pienuutta kannustamalla markkinoiden toimintaa aktiivisesti tukemalla yksityisiä vakuutusjärjestelyjä. Myös valtion etuuksien kohtuullisen tason voidaan ajatella olevan kannuste markkinoiden toiminnalle. Yhteiskunnan eriarvoistumisen voidaan nähdä johtuvan riittämättömästä tulojen uudelleenjakamisesta ja dekommodifikaation tason alhaisuudesta. Naisen työmarkkinoille osallistumiselle ei ole rakenteellisia esteitä hyvinvoinnin ollessa riippuvainen markkinoista (Arts & Gelissen 2002, 141). (Esping-Andersen 1990, 26-27.)

Konservatiivisessa regiimissä dekommodifikaation taso on riippuvainen yksilön asemasta työmarkkinoilla ja perheessä, sillä etuudet ovat usein tulositonnaisia. Tulojen uudelleenjakamista on vain vähän perheen ollessa merkittävä hyvinvoinnin tuottaja. Nämä asiat tukevat konservatiivisen regiimin tavoitetta ylläpitää yhteiskunnallisia statuseroja. Sosiaalidemokraattinen hyvinvointivaltio puolestaan korostaa universaalia, eli kansan laajasti käsittävää, solidaarisuutta ja tasapuolisuutta. Valtio ottaa vastuun ihmisten hyvinvoinnista taaten heille minimielintason. Dekommodifikaation taso on korkea ja ihmisille maksetut avustukset ovat runsaat ja riippumattomat henkilökohtaisesta työpäinoksesta. Sosiaalidemokraattisissa hyvinvointivaltioissa yksilön mahdollisuuksia korostetaan eikä yksilö ole riippuvainen perheestään. Siten naisetkin voivat vapaammin valita työnteon kotitalouden ulkopuolella. (Esping-Andersen 1990, 27-28.)

Esping Andersenin kolmen hyvinvointivaltioregiimin typologiaa on kritisoitu dekommodifikaatioon keskittymisestä ja siitä, ettei se ota huomioon naisen asemaa tarkastelemalla sukupuolieroja.

Bussemaker ja van Kersbergen (1993, 13) toteavat Esping-Andersenin aliarvioivan regiimijaottelussaan sukupuolten epätasa-arvoa ja väheksyvän perheen ja erityisesti naisen roolia hoivavastuussa keskittymällä pelkästään luokkaeroihin, palkkatyön dekommodifikaatioon ja valtion rooliin hyvinvoinnin tarjoajana (via Misra & Moller 2005,4). On myös esitetty vaihtoehtoista typologiaa, jossa valtiot on luokiteltu perheenelättäjämallin mukaan. Luokittelussa keskitytään siihen, kuinka miesten ja naisten roolit kotitaloudessa nähdään ja kuinka yleistä naisen työskenteleminen kodin ulkopuolella on. Perheenelättäjämallin ollessa vahva mies on useimmiten vastuussa perheen toimeentulosta. Perheenelättäjämallin heiketessä nainen on työntekijän roolissa yhä useammin. Heikossa perheenelättäjämallissa miehen elättäjärooli ei eroa naisen elättäjäroolista mitenkään. (Lewis & Ostner 1991 via Misra & Moller 2005, 4). Orloff (1993, 313) puolestaan toteaa Esping-Andersenin mallin olevan riittämätön, koska siinä ei oteta huomioon sukupuolinäkökulmaa riittävällä tavalla.

Esping-Andersen on sittemmin (1999) vastannut saamaansa kritiikkiin. Hän tarkastelee regiimijaotteluaan uudestaan antamalla perheelle erityisen painoarvon. Perheen rooli korostuu siten, että tarkastelussa on otettu huomioon se, miten valtio mahdollisesti vahvistaa tai heikentää yksilön taloudellista vapautta vähentämällä tai lisäämällä yksilön vastuuta perheenjäsentensä hyvinvoinnista. Defamilialisaation käsite kuvaa toimia, jotka edesauttavat yksilöä toimimaan itsenäisesti perheestään tai aviollisesta tilanteestaan riippumatta. Familialisaatio, jonka muodostukseen katoliset opetukset ovat vahvasti vaikuttaneet, puolestaan puoltaa ajatusta yksilön korostuneesta vastuusta perheenjäsenten hyvinvoinnista. (Esping-Andersen 1999, 51.)

Perhekeskeisyystarkastelu toteutetaan tutkimalla, kuinka suuri osa lapsista ja vanhuksista vastaanottaa valtiolta lähtöisin olevaa hoitoa ja kuinka moni nuori ja vanhus tukeutuu perheeseensä. Lisäksi perhepalveluihin kohdistettu julkinen kulutus ja naisen kotitaloudessa tekemät palkattomat työtunnit toimivat familialisaation mittareina. Familialisaation tarkastelu johtaa lähes alkuperäisen typologiajaottelun mukaiseen asetelmaan. Ainoana erona havaitaan konservatiivisen regiimin jakauminen kahteen erilliseen ryhmään, joista eteläeurooppalaisissa maissa (ml. Japani) familialisaatio on korkeammalla tasolla. (Esping-Andersen 1999, 61-63.)

Esping-Andersenin kolmen hyvinvointivaltioregiimin typologiaan on ehdotettu lisättäväksi neljäs eteläeurooppalainen regiimi (mm. Ferrera 1996 ja Bonoli 1997). Vastauksena tähän Esping-Andersen (1999, 92-94) testaa, tulisiko eteläeurooppalainen (ml. Japani) regiimi erottaa konservatiivisesta regiimistä tarkastelemalla valtion ja perheen taakkoja perheen hyvinvoinnin tuottamisessa.

Näiden kahden defamilialisaatiota mittaavien muuttujien kertoimet ovat regiimien välillä samansuuntaisia eivätkä kertoimien suuruuksissa ole suuria eroja. Esping-Andersen kuitenkin toteaa regiimien välisten defamilialisaatioerojen korostuvan, kun muuttujia kohdellaan jatkuvina eikä kategorisina. Lisäksi eteläeurooppalainen regiimi on huomattavasti familialistisempi kuin konservatiivinen regiimi verrattaessa alueita kahden muuttujan välisissä korrelaatiotarkasteluissa. Ero näyttäytyy myös familialistisuuden seurauksissa, kuten naisten työllisyystasoissa.

Esping-Andersen (1999, 84-86) esittää myös vaihtoehtoisen tavan luokitella hyvinvointivaltioregimit. Luokittelussa määritetään maiden ensisijainen lähestymistapa sosiaalisten riskien hallintaan julkisen vallan, työmarkkinoiden ja perheen näkökulmasta. Jaottelu perustuu julkisen vallan näkökulmasta sovellettuun sosiaaliturvajärjestelmään, työmarkkinanäkökulmasta sääntelyn määrään ja perhenäkökulmasta familialistisuuteen. Luokittelussa maat jaetaan ryhmiin erikseen kustakin näkökulmasta, joten lopputulema eroaa kolmen regiimin jaottelusta, jossa kukin maa kuuluu vain yhteen ryhmään.

Taulukossa 4 on esitetty tässä tutkimuksessa käytetyt maaryhmäjaottelut. Jaottelu pohjaa edellä esitettyyn Esping-Andersenin hyvinvointivaltioiden typologiaan ja sen herättämään keskusteluun. Eteläeurooppalaisen regiimin erottaminen konservatiivisesta regiimistä ei ole kannanotto Esping-Andersenin typologiaa vastaan tai sen saaman kritiikin puolesta, vaan perustuu tässä tutkimuksessa erityisesti familialistisuudelle annetulle painoarvolle. Samasta syystä tarkastellaan Esping-Andersenin perhenäkökulman perusteella tehtyä maaryhmäluokittelua. Maaryhmät on nimetty familialistiseksi ja defamilialistiseksi regiimiksi. Vaikka Orloffin (1993) kritiikki siitä, ettei Esping-Andersen keskity typologiassaan tarpeeksi sukupuolinäkökulmaan olisikin perusteltua, niin voidaan Leitnerin (2003, 366) tapaan kuitenkin todeta defamilialisaatioimenpiteiden heikentävän perhenelättämälliä vapauttamalla perheiden hoitovastuuta jäsenistään, vaikka kyseiset toimenpiteet eivät suoranaisesti vaikuttaisi sukupuolten väliseen tilanteeseen.

Tulosten esittämisen yhteydessä hyödynnetään alla olevan jaottelun lisäksi otoksen jakamista kahden ryhmään. Toinen ryhmistä on kehittyneet maat ja toinen sisältää kaikki muut otoksessa olevat maat lukuun ottamatta kehittyneiden maiden ryhmässä olevia maita. Kehittyneiden maiden ryhmä on luotu Kansainvälisen valuuttarahaston (International Monetary Fund, IMF) vuonna 2014 käyttämää luokitusta hyödyntäen (International Monetary Fund 2015, 149-150.) Luokituksessa on mukana 37 kehittyntä maata. Tutkimuksessa käytetyssä kehittyneiden maiden ryhmä ei kuitenkaan pidä sisällään näitä kaikkia maita, koska joissain maissa ei ole kysytty tutkimuksen kannalta oleellisia

kysymyksiä. Kaikki tutkimuksen maat on lueteltu liitteessä 1 ja liitteessä on erikseen merkitty kehittyneisiin maihin kuuluminen. Tutkimuksen tulokset on tarkistettu myös IMF:n vuoden 2000 luokitusta (kehittyneitä maita yhteensä 25) käyttäen. Tulokset olivat molempien luokitusten kohdalla hyvin samansuuntaiset, joten tutkimuksessa tullaan esittämään vain vuoden 2014 luokituksen tulokset.

TAULUKKO 4. Tutkimuksessa käytetty hyvinvointivaltioiden regiimijaottelu.

Regiimit/maaryhmät					
Liberaali	Australia	Irlanti	Iso-Britannia	Kanada	Sveitsi
	Uusi-Seelanti	Yhdysvallat			
Konservatiivinen	Belgia	Itävalta	Ranska	Saksa	Hollanti
Sosiaalidemokraattinen	Norja	Ruotsi	Suomi	Tanska	
Eteläeurooppalainen	Espanja	Italia	Japani	Portugali	
Familialistinen	Belgia	Espanja	Hollanti	Italia	Itävalta
	Japani	Portugali	Ranska	Saksa	
Defamilialistinen	Australia	Iso-Britannia	Kanada	Norja	Ruotsi
	Suomi	Tanska	Uusi-Seelanti	Yhdysvallat	

4.5 Painot

Tämän tutkimuksen estimoinneissa käytetään painoja niiden maiden osalta, joiden kyselytutkimuksissa on sovellettu painoja. Jokaisessa maassa ja jokaisen kyselykierroksen osalta kyselyn suorittava instituutti tekee päätöksen painojen käytöstä. Kaikista tutkimuksessa mukana olevista havainnosta noin 48 % kohdalla painoja on käytetty. Vastaava luku kehittyneiden maiden ryhmän osalta on noin 62 % ja muiden maiden osalta noin 40 %. Sukupuoli, ikä ja koulutus ovat kyselytutkimuksissa yleisimpiä muuttujia, joihin painoja sovelletaan. Kyselyn suorittajia myös kehoitetaan ottamaan muita

mahdollisesti oleellisia muuttujia huomioon. Esimerkiksi Kanadan aineiston (kyselyn suorittamisvuosi 2006) osalta painojen muodostamisessa on otettu huomioon väestön ikäryhmittäinen jakaantuminen sukupuolen, maantieteellisen alueen ja kunnan mukaan (Inglehart ym. 2014.)

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan yksittäisten maiden sijaan maaryhmiä, joten pelkästään maakoh- taisten painojen huomioiminen korostaisi isojen maiden otoksia. Ongelma on ratkaistu muodosta- malla arvoon 1 summautuvat painot maittain jokaisen vuoden osalta. Siten jokainen maavuosi saa tutkimuksessa saman painoarvon. Tutkimuksessa esitetyt deskriptiiviset taulukot ovat esitetty ilman painokertoimia.

4.6 Ordered probit –malli

Tutkimuksessa käytetään ordered probit –mallia, jota käytetään usein selitettävän muuttujan ollessa moniluokkainen. Tämän luvun esitys ordered probit –mallista pohjautuu teoksiin *Econometric Analysis* ja *Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data* sekä artikkeliin *Analyzing Ordered Responses: A Review of the Ordered Probit Model* (Greene 2002, 736-738; Wooldridge 2002, 504-507.; Daykin & Moffatt 2002, 157-159).

Yksilöllisiä vastaajia merkitään alaindeksillä i ja $i = 1, \dots, n$, jossa n on otoskoko. Vastaajan i henkilökohtainen vastaus kysymykseen koetusta hyvinvoinnista on y_i , joka voi olla joku kokonaisluku vastausvaihtoehdoista $1, 2, 3, \dots, J$. Vastaajan i piilevää vastausta y_i^* ($-\infty < y_i^* < +\infty$) vastausvaihtoehdot eivät rajoita. Mielipidetutkimuksissa vastaajilla voidaan ajatella olevan laaja-alaisia tunteita ja tuntemuksia, jotka riippuvat mitattavista tekijöistä x ja tekijöistä ε , joita ei voida havaita. Periaatteessa yksilön vastaus voisi olla henkilön oma tarkka y^* , jos kysymyksenasettelu mahdollistaisi sen. Käytännössä vastaajat valitsevat vastauskategoriasta sen vaihtoehdon, joka on lähinnä vastaajan omaa kokemusta. Tämän vastauksen kannalta oleellisia muuttujia kuvaa vektori x_i . Ordered probit –mallissa oletetaan piilevän vastausarvon y_i^* riippuvan lineaarisesti vektorista x_i siten, että

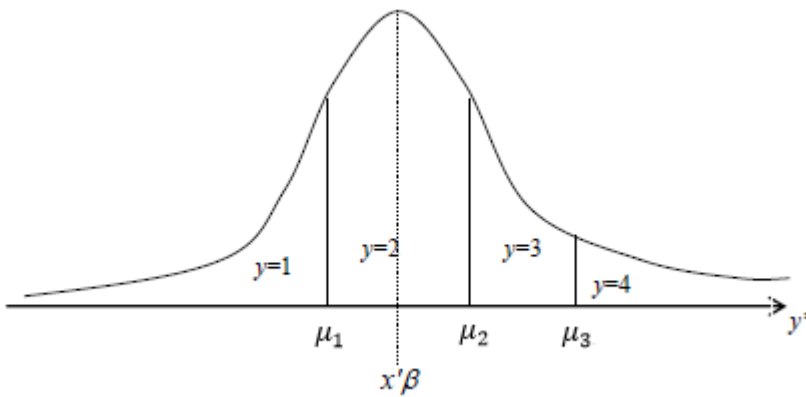
$$y_i^* = \beta' x_i + \varepsilon_i, \quad i = 1, \dots, n \quad (3)$$

$$\varepsilon_i \sim N(0,1).$$

Yhtälössä (3) β on kerroinvektori ja ε on normaalisti jakautunut virhetermi. Muuttujien y_i ja y_i^* välinen suhde on

$$\begin{aligned}
y &= 0 && \text{jos } y^* \leq \mu_1, \\
y &= 1 && \text{jos } \mu_1 < y^* \leq \mu_2, \\
y &= 2 && \text{jos } \mu_2 < y^* \leq \mu_3, \\
&\vdots \\
y &= J && \text{jos } y^* > \mu_J.
\end{aligned} \tag{4}$$

Parametrit μ_j ovat kynnysarvoja (cut-points tai threshold parameters). Kuviossa 2 esitetään muuttujan y^* tiheysfunktio. Kuviossa on esitetty myös kynnysarvot kuvitteellisen $J = 4$ tapauksessa. Latentin muuttujan y^* keskiarvo ($x'\beta$) riippuu vektoriin x kuuluvista selittävistä muuttujista, minkä takia koko jakauma siirtyy jonkin selittävän muuttujan arvon muuttuessa. Jakauman siirtymisen suunnan määrittää kyseessä olevan selittävän muuttujan β -kertoimen merkki. Kuvion perusteella on selvää, että kuvattu siirtyminen muuttaa vastauksien jakaumaa, koska kynnysarvot ovat vakiot.

KUVIO 2. Muuttujan y^* tiheysfunktio ja sen suhde muuttujaan y .

Lähde: Daykin & Moffatt (2002, 159)

Vaihtoehtoon J valitsemisen todennäköisyys voidaan määritellä, jos johdetaan y :n ehdollinen jakauma tietyllä x :n arvolla:

$$\begin{aligned}
P(y = 0 | x) &= P(y^* \leq \mu_1 | x) = P(\beta'x + \varepsilon \leq \mu_1 | x) = \Phi(\mu_1 - \beta'x), \\
P(y = 1 | x) &= P(\mu_1 < y^* \leq \mu_2 | x) = \Phi(\mu_2 - \beta'x) - \Phi(\mu_1 - \beta'x), \\
&\vdots \\
P(y = J - 1 | x) &= P(\mu_{J-1} < y^* \leq \mu_J | x) = \Phi(\mu_J - \beta'x) - \Phi(\mu_{J-1} - \beta'x), \\
P(y = J | x) &= P(y^* > \mu_J | x) = 1 - \Phi(\mu_J - \beta'x),
\end{aligned} \tag{5}$$

missä Φ kuvaa standardoidun normaali-jakauman kertymäfunktia.

Parametrit μ ja β voidaan estimoida maximum likelihood –menetelmällä. Log-likelihood –funktio saadaan jokaiselle havainnolle i seuraavasti:

$$\begin{aligned} \ell_i(\mu, \beta) = & 1[y_i = 0] \log[\Phi(\mu_1 - \beta'x_i)] + 1[y_i = 1] \log[\Phi(\mu_2 - \beta'x_i) \cdots \\ & - \Phi(\mu_1 - \beta'x_i)] + 1[y_i = J] \log[1 - \Phi(\mu_J - \beta'x_i)]. \end{aligned} \quad (6)$$

Muita jakaumafunktioita voidaan käyttää Φ :n tilalla. Esimerkiksi vaihto logit-funktioon johtaisi ordered logit –malliin. Kuten muissakin vastaavissa tapauksissa kiinnostavaa ei ole $E(y^*|x) = \beta'x$, koska y^* on abstrakti käsite. Sen sijaan tarkastelun kohteena mielekkäämpi on selittävien muuttujien vaikutukset vastaustodennäköisyyksiin $P(y = j|x)$ jotka saadaan:

$$\begin{aligned} \frac{\partial P(y_i = 0|x_i)}{\partial x_{ik}} &= -\beta_k \Phi(u_1 - \beta'x), \\ \frac{\partial P(y_i = J|x_i)}{\partial x_{ik}} &= \beta_k \Phi(u_J - \beta'x), \\ \frac{\partial P(y_i = j|x_i)}{\partial x_{ik}} &= \beta_k [\Phi(u_{j-1} - \beta'x) - \Phi(u_j - \beta'x)], \quad 0 < j < J. \end{aligned} \quad (7)$$

Nämä ovat marginaalivaikutusten arvoja, jotka riippuvat selittävien muuttujien x_i arvoista. Myöhemmin esitetyt tulokset on saatu laskemalla ne selittävien muuttujien keskiarvossa. Kaavassa (7) se tarkoittaisi, että selittävien muuttujien vektori x_i korvattaisiin keskiarvovektorilla \bar{x}_i . Marginaalivaikutuksia tullaan tarkastelemaan dummy-muuttujien arvojen vaihtuessa nolasta yhteen muiden selittävien muuttujien pysyessä keskiarvoissaan.

4.7 Malli

Tutkimuksessa käytetyssä mallissa oletetaan, että subjektiivisen hyvinvoinnin mittarit onnistuvat mittaamaan yksilön hyvinvointia onnistuneesti. Subjektiivisen hyvinvoinnin mittaamiseen liittyy kuitenkin ongelmia. Jos syystä tai toisesta jokin tietty elämän osa-alue on vastaajalla erityisen tarkastelun alla hänen vastatessa tyytyväisyyskysymykseen juuri tämän osa-alueen viimeaikaiset kehitykset saavat vastauksessa suuremman painoarvon. Yksilöt muodostavat vastauksia mielessään

tietty standardi tai tavoitetaso ja mikäli vastauksia muodostetaan muistelemalla pääasiassa viimeaikaisia ajatuksia omasta tyytyväisyydestä, juuri näitä hiljattaisia ajatuksia yliarvotetaan subjektiivisessa tarkastelussa. (Kahneman 1999, 21.)

On myös tutkittu sitä, miten mielialat saattavat helpottaa mielialariippuvaisen informaation muistamista (Schwartz & Clore 2006). Eli tarkasteluajankohdalla onnellisessa mielentilassa olevat yksilöt palauttavat mieleensä todennäköisemmin positiivista informaatiota ja huonotuuliset yksilöt muistavat todennäköisemmin negatiivista informaatiota. Joten hyväntuulinen vastaaja saattaa valikoida elämästään hyviä puolia vastatessaan kysymykseen onnellisuudesta, mikä johtaa arvioon, joka on positiivisempi kuin saman vastaajan arvio hänen ollessaan huonolla tuulella. (Schwartz & Strack 1999, 75.) Mielialan vaikutuksesta onnellisuusvastauksiin on myös kokeellista näyttöä. Schwarz ja Clore (1983, 518-522) soittavat tutkimuksessaan ihmisille aurinkoisina tai sateisina päivinä ja tutkivat vastauksia kysymykseen koetusta hyvinvoinnista. Vastaajat raportoivat olevansa paremmalla tuulella, onnellisempia ja tyytyväisempiä elämäänsä aurinkoisena päivänä kuin sateisena päivänä. Tulosta vahvistaa se, että sään yhteys onnellisuuteen häviää silloin, kun vastaajan huomio siirretään aiheeseen kysymällä haastattelun alussa siitä, millainen keli vastaajan paikkakunnalla on. Yksilötäten osasi mieltää sään vaikutuksen vallitsevaan mielialaansa eikä sään vaikutus enää vääristänyt vastauksia koetusta onnellisuudesta.

Tulokset koetusta onnellisuudesta ovat alttiita vastaajan mielialan lisäksi kysymysten järjestykselle kyselylomakkeessa tai haastattelussa. Onnellisuuskysymystä edeltävät kysymykset saattavat kiinnittää vastaajan huomion johonkin tiettyyn elämän osa-alueeseen. Terveystilaltaan heikon ihmisen vastaus koetusta onnellisuudesta saattaa siten olla riippuvainen terveydentilakysymyksen sijainnista kyselyssä verrattuna onnellisuuskysymyksen sijaintiin. Strack, Martin ja Schwarz (1988) kysyvät tutkimuksessaan peräkkäin vastaajan onnellisuudesta ja siitä, kuinka usein vastaaja kävi trefeilla edellisen kuukauden aikana. Näiden kysymysten välinen korrelaatio vaihteli suuresti riippuen siitä, kumpi kysymyksistä esitettiin ensin.

Itseraportoidun hyvinvoinnin täsmällisyyden lisäksi mallissa oletetaan tulojen vaikuttavan hyvinvointiin ainakin tulojen mahdollistaman turvallisemman ja terveellisemmän elämän kautta, millä voidaan perustella hyvinvoinnin jakaantumisen tarkastelemista tulojen kautta. Kolmas oletus, jonka voidaan ajatella pätevän puolisoiden välillä, on se, että kotitalouden toimijoiden tulonhankkimismahdollisuudet ovat yhtäläiset ja heidän tulee olla yhtä lailla informoituja. Jatkossa käytetään termiä *hyvinvointitulo* puhuttaessa siitä hyvinvoinnin määrästä, joka tuloista on mahdollista saada. Samaan

hyvinvointituloon voidaan päätyä, vaikka varsinainen rahamäärä jakautuisikin puolisojen välillä muutoin kuin tasan. (Elsas 2016, 4-5.)

Hyvinvointituloa \tilde{y}_i voidaan tarkastella puolisojen odotusten näkökulmasta. Yksilöllä voidaan ajatella olevan mielessä joku tietty hyvinvoinnin taso, jonka hän tulojen avulla haluaa saavuttaa. Varsinaisen hyvinvointitulon \tilde{y}_i ja odotetun hyvinvointitulon y_i^* erotus kertoo siten siitä, kuinka puoliset jakavat tulojaan hyvinvoinnillisessa mielessä. Varsinaisen hyvinvointitulon ja odotetun hyvinvointitulon erotuksen $(\tilde{y}_i - y_i^*)$ ollessa nolla puoliset jakavat tulojaan tasapuolisesti. Tällöin puolisojen saamat rahamäärät voivat erota merkittävästikin, mutta rahoista saatu hyvinvointi vastaa odotettua hyvinvointia. Erotus on positiivinen, jos varsinainen hyvinvointitulo on suurempi kuin odotettu hyvinvointitulo ja negatiivinen odotetun hyvinvointitulon ollessa suurempi. Odotusten täyttymisen voidaan ajatella kuvastavan tulojen tasapuolista jakamista puolisojen kesken: (Elsas 2016, 5.)

$$(\tilde{y}_i - y_i^*) \begin{cases} > 0 & \text{Tuloja jaetaan miehen (naisen) hyväksi,} \\ = 0 & \text{Tulot jaetaan tasan miehen ja naisen välillä,} \\ < 0 & \text{Tuloja jaetaan miehen (naisen) haitaksi.} \end{cases} \quad (8)$$

Kaavassa (9) subjektiivista hyvinvointia selitetään varsinaisen ja odotetun hyvinvointitulon erotuksella. Tuloista saadulla, odotettua korkeammalla hyödyllä tulisi olla positiivinen hyvinvointivaikutus. Vastaavasti odotusten alittuminen on yhteydessä matalampaan hyvinvointitasoon. Tulojen tasapuolisen jakamisen voidaan ajatella olevan vaaka, joka on tasapainossa vain tulojen jakaantuessa tasan miehen ja naisen välillä. Vaaka on kallellaan aina silloin kun tuloja jaetaan jommankumman hyväksi tarkoittaen, että miehen (naisen) tuloista saama odotettua suurempi hyvinvointi tapahtuu aina naisen (miehen) hyvinvoinnin kustannuksella. (Elsas 2016, 5.)

$$w_i = \alpha_i + x_i' \beta_i + y_i' \gamma_i + \delta_i (\tilde{y}_i - y_i^*) + \varepsilon_i, \quad (9)$$

jossa

w_i = yksilön arvio subjektiivisesta hyvinvoinnistaan,

α_i = vakiotermi,

x_i = yksilöllisten muuttujien vektori,

y_i = kotitaloudelle yhteisten muuttujien vektori,

δ_i = tulojen jakamisen kerroin,

ε_i = yksilöllinen virhetermi.

Tulojen hyvinvoinnillisen jakautumisen havaitsemattomuus voidaan ratkaista käyttämällä distribuu-
tiotekijää (Elsas 2016, 6). Kuten luvussa 2 esitettiin, puolisoiden suhteellinen tulo on usein käytetty
distribuu-
tiotekijää. Useimmiten suhteellinen tulo määritellään puolison tulo-osuutena puolisoiden yh-
distetyistä tuloista. Tässä tutkielmassa distribuu-
tiotekijänä on päätulonsaajastatusta kuvaava
dummy-muuttuja, joka saa arvon 1 henkilön ansaitessa puolisoaan enemmän ja arvon 0 henkilön
ansaitessa puolisoaan vähemmän. Siten termi $(\tilde{y}_i - y_i^*)$ voidaan korvata distribuu-
tiotekijämuuttu-
jalla d , mikä johtaa yhtälöön:

$$w_i = \alpha_i + x_i' \beta_i + y_i' \gamma_i + d_i \delta_i + \varepsilon_i. \quad (10)$$

Tässä tutkimuksessa ordered probit –menetelmällä estimoitava yhtälö, jossa on mukana päätulon-
saajuuden ja tulodesiilin interaktiot saa muodon:

$$w_i = \beta_1 chief_i + \beta_2 decile1_i + \beta_3 decile2_i + \dots + \beta_{11} decile10_i + \beta_{12} (chief_i decile1_i) + \\ \beta_{13} (chief_i decile2_i) + \dots + \beta_{21} (chief_i decile10_i) + y' X_i + \varepsilon_i \quad (11)$$

ja ilman päätulonsaajuuden ja tulodesiilin interaktiota vastaavasti muodon

$$w_i = \beta_1 chief_i + \beta_2 decile1_i + \beta_3 decile2_i + \dots + \beta_{11} decile10_i + y' X_i + \varepsilon_i. \quad (12)$$

Näissä malleissa

w_i = yksilön arvio subjektiivisesta hyvinvoinnistaan,

$chief_i$ = dummy, joka indikoi yksilön päätulonsaajuutta,

$decile1_i$ = dummy, joka indikoi yksilön kuulumista tulodesiiliin 1,

$decile2_i$ = dummy, joka indikoi yksilön kuulumista tulodesiiliin 2,

⋮

$decile10_i$ = dummy, joka indikoi yksilön kuulumista tulodesiiliin 10,

$chief_i decile1_i$ = dummy, joka indikoi tulodesiiliin 1 kuuluvaa päätulonsaajaa,

$chief_i decile2_i$ = dummy, joka indikoi tulodesiiliin 2 kuuluvaa päätulonsaajaa,

⋮

$chief_i decile10_i$ = dummy, joka indikoi tulodesiiliin 10 kuuluvaa päätulonsaajaa,

X_i = kontrollimuuttujien vektori,

ε_i = virhetermi.

Kontrollimuuttujia ovat vastaajan ikä, iän neliö, koulutustaso, työllisyysstatus, avoliitossa oleminen, lasten lukumäärä sekä mallissa (12) kotitalouden tulodesiili. Lisäksi kontrollimuuttujina ovat maa- sekä vuositulo. Selitettävänä muuttujana on vastaajan subjektiivinen arvio hyvinvoinnistaan, jota tarkastellaan taloudellisen tyytyväisyyden, elämäntyytyväisyyden ja onnellisuuden kautta. Subjektiivista hyvinvointia tiedustellaan aineistossa kysymyksillä:

Otettaessa kaikki asiat huomioon, sanoisitteko olevanne hyvin onnellinen, aika onnellinen, ette kovinkaan onnellinen vai ette ollenkaan onnellinen?

Otettaessa kaikki asiat huomioon, kuinka tyytyväinen kokonaisuudessaan olette elämäänne näinä päivinä?

Kuinka tyytyväinen olette kotitaloutenne taloudelliseen tyytyväisyyteen?

Vastausvaihtoehdot ovat kymmenluokkaisia elämäntyytyväisyyden ja taloudellisen tyytyväisyyden osalta. Onnellisuuskysymyksessä vastausluokat mukailevat kysymyksenasettelussa annettuja vaihtoehtoja. Liitteessä 2 esitetään selitettävien ja selittävien muuttujien lukumäärät, keskiarvot ja keskihajonnat. Selittävien muuttujien valintaa on rajoittanut käytetyn aineiston luonne. Kyselytutkimuksessa on keskitytty kotitalouden demografian ja puolison ominaisuuksien sijaan enemmän vastaajan ominaisuuksiin. Käytettyjen muuttujien valintaan on vahvasti vaikuttanut aiemmissa empiirisissä tutkimuksissa käytetyt kontrollimuuttujat. Kontrollimuuttujien hyvinvointivaikutuksia kuvataan seuraavan luvun alussa.

5 TULOKSET

Seuraavaksi tarkastellaan lyhyesti mallissa käytettyjä kontrollimuuttujia ja niiden hyvinvointivaikutuksia samalla verraten tuloksia aiempaan kirjallisuuteen. Myöhemmissä tutkimuksen osioissa tullaan esittämään miehille ja naisille erikseen ajettujen regressioiden tuloksia. Niiden yhteydessä ei tulla keskittymään muihin kuin tutkimuskysymyksen kannalta oleellisten muuttujien kertoiimiin. Myöhemmässä osiossa tullaan tarkastelemaan myös mallia, jossa on mukana päätulonsaajuuden ja tulodesiilien interaktio.

Taulukossa 5 esitetään ordered probit –regressiot ajettuna kolmelle eri subjektiivista hyvinvointia mittaavalle selitettävälle muuttujalle. Tulodesiilimuuttujat kuvastavat vastaajan kotitalouden kokonaistulojen tasoa. Kertoimista huomataan korkeamman tulotason olevan lähestulkoon aina yhteydessä korkeampaan koettuun hyvinvointiin. Elämäntyytyväisyyden kohdalla siirtymisellä ensimmäisestä toiseen tulodesiiliin ei ole tilastollista merkitsevyyttä. Lisäksi verrattaessa yhdeksännettä tulodesiiliä kahdeksanteen huomataan, ettei yhteys selitettävään muuttujaan kasva tarkasteltaessa onnellisuutta ja elämäntyytyväisyyttä. Tulokset ovat siten pääosin linjassa aiempien empiiriset tutkimusten kanssa, joissa löydetään yleensä positiivinen ja vähenevä yhteys tulojen ja subjektiivisen hyvinvoinnin välille. Osa tästä positiivisesta yhteydestä on näytetty olevan käänteistä, eli korkeampi hyvinvointi johtaa korkeampiin tuloihin. Lisäksi tulojen ja hyvinvoinnin positiivinen yhteys heikkenee otettaessa huomioon vastaajien yksilölliset luonteenpiirteet. (Dolan, Peasgood & White 2008, 97-98.)

Naiset ovat otoksessa miehiin verrattuna keskimäärin taloudellisesti tyytyväisempiä ja tyytyväisempiä elämäänsä. Ikääntyminen puolestaan vähentää hyvinvointia, mutta yhteys ei ole U:n muotoinen (otoksessa ikä on rajattu ikävuosien 18 ja 60 välille). U:n muotoinen yhteys merkitsisi nuorten ja vanhojen olevan hyvinvoivempia suhteessa muihin. Tämän yhteyden puuttuminen saattaa johtua siitä, että käytetyssä otoksessa kaikki vastaajat ovat parisuhteessa ja siten yksi merkittävä onnellisuuden tekijä on saavutettu. Naimissa olevat puoliset ovat avoliitossa olevia puolisoita tyytyväisempiä. Lasten lukumäärällä ei ole onnellisuuden kannalta tilastollista merkitsevyyttä. Taloudelliselle tyytyväisyydelle lasten lukumäärä vaikuttaisi olevan kasvavasti negatiivisessa yhteydessä ja elämäntyytyväisyyden kannalta kaksi ensimmäistä lasta ovat hyvinvoinnin kannalta haitallisia, mutta lukumäärän ylittäessä kahden tilastollinen merkitsevyys katoaa. Tarkastellessa koulutustasoa ei ole ha-

vaittavissa selkeää systematiikkaa. Lähes kaikkien koulutustasojen kohdalla kertoimet ovat positiivisia ja tilastollisesti merkitseviä tarkoittaen, että minkä vain asteisen koulutuksen olevan hyvinvoinnin kannalta parempi kuin koulutuksen puute. Koulutustasoa on mitattu kansallisella tasolla sopivilla vastausvaihtoehdoilla ja muutettu sen jälkeen yhdistetyssä aineistossa vastaamaan mahdollisimman hyvin seuraavia vaihtoehtoja, jotka kuvaavat vastaajan ylintä koulutustasoa:

Koulutustaso 1 = Puutteellisesti suoritettu peruskoulu

Koulutustaso 2 = Suoritettu peruskoulu

Koulutustaso 3 = Puutteellisesti suoritettu 2. asteen koulutus

Koulutustaso 4 = Suoritettu 2. asteen koulutus

Koulutustaso 5 = Puutteellisesti suoritettu yliopisto-opintoihin valmentava 2. asteen koulutus

Koulutustaso 6 = Suoritettu yliopisto-opintoihin valmentava 2. asteen koulutus

Koulutustaso 7 = Alempi korkeakoulututkinto

Koulutustaso 8 = Ylempi korkeakoulututkinto

Verrattaessa eri työllisyysstatuksia kokoaikaiseen työskentelyyn huomataan, etteivät osa-aikaisen työskentelyn hyvinvointivaikutukset eroa kokoaikaisesta työskentelystä tilastollisesti merkitsevästi. Yrittäjyys on positiivisesti yhteydessä hyvinvointiin, mutta tilastollisesti merkitsevästi vain taloudellisen tyytyväisyyden osalta. Sama merkitsevyys pätee opiskelijana olemiseen, mutta kertoimien merkit ovat päinvastaiset. Kotiäitinä oleminen on positiivisesti yhteydessä subjektiivisen hyvinvoinnin mittareihin. Työttömyydelle saadaan negatiiviset ja merkitsevät kertoimet, mikä on subjektiivisen hyvinvoinnin empiirisessä kirjallisuudessa yleinen tulos (Dolan ym. 2008, 101; Frey & Stutzer 2002, 419).

TAULUKKO 5. Subjektiivista hyvinvointia määrittäviä tekijöitä^a.

<i>Selittävät muuttujat:</i>	<i>Onnellisuus</i>		<i>Taloudellinen tyytyväisyys</i>		<i>Elämän- tyytyväisyys</i>	
<i>Selittävät muuttujat:</i>						
Päätulonsaajuus	-.0317***	(.0121)	-.0035	(.0108)	-.0009	(.0109)
Tulodesiili 2	.0606***	(.0234)	.1046***	(.0228)	.0366	(.0226)
Tulodesiili 3	.1074***	(.0219)	.2441***	(.0215)	.1219***	(.0212)
Tulodesiili 4	.2043***	(.0214)	.4390***	(.0212)	.2317***	(.0208)
Tulodesiili 5	.3125***	(.0210)	.5912***	(.0208)	.3533***	(.0205)
Tulodesiili 6	.3638***	(.0216)	.7666***	(.0214)	.4328***	(.0209)
Tulodesiili 7	.4235***	(.0223)	.9149***	(.0220)	.5537***	(.0214)
Tulodesiili 8	.4875***	(.0239)	1.0615***	(.0236)	.6276***	(.0225)
Tulodesiili 9	.4730***	(.0271)	1.1263***	(.0263)	.6246***	(.0252)
Tulodesiili 10	.5714***	(.0278)	1.3335***	(.0277)	.7196***	(.0261)
Sukupuoli: nainen	.0087	(.0112)	.0362***	(.0101)	.0462***	(.0102)
Ikä	-.0368***	(.0029)	-.0357***	(.0030)	-.0352***	(.0029)
Iän neliö	.0003***	(.0000)	.0004***	(.0000)	.0003***	(.0000)
Ikä (N/A)	-1.0467***	(.1766)	-.6858	(.1143)	-.9021***	(.1170)
Avoliitto	-.1809***	(.0149)	-.0989***	(.0130)	-.1243***	(.0129)
Lasten lukumäärä = 1	-.0127	(.0165)	-.0585***	(.0141)	-.0275**	(.0139)
Lasten lukumäärä = 2	-.0151	(.0158)	-.0676***	(.0137)	-.0255***	(.0134)
Lasten lukumäärä ≥ 3	.0047	(.0169)	-.0910***	(.0147)	-.0049	(.0144)
Lasten lukumäärä (N/A)	-.0774*	(.0410)	-.0150	(.0374)	-.0253	(.0362)
Koulutustaso 1	-.0168	(.0310)	.0704***	(.0266)	.0220	(.0277)
Koulutustaso 2	.0812***	(.0284)	.1440***	(.0237)	.0900***	(.0254)
Koulutustaso 3	.0362	(.0300)	.1539***	(.0257)	.0929***	(.0269)
Koulutustaso 4	.0941***	(.0277)	.1548***	(.0234)	.0917***	(.0246)
Koulutustaso 5	.0622**	(.0308)	.1746***	(.0265)	.0800***	(.0275)
Koulutustaso 6	.1097***	(.0279)	.1850***	(.0237)	.1013***	(.0248)
Koulutustaso 7	.0946***	(.0306)	.1711***	(.0263)	.0735***	(.0273)
Koulutustaso 8	.1537***	(.0280)	.2585***	(.0239)	.1707***	(.0249)
Koulutustaso (N/A)	.1898***	(.0391)	.2004***	(.0333)	.0442	(.0352)
Osa-aikainen työntekijä	-.0205	(.0154)	-.0013	(.0134)	-.0144	(.0133)
Yrittäjä	.0082	(.0126)	.0457***	(.0113)	.0108	(.0112)
Eläkeläinen	-.0970***	(.0326)	-.1086***	(.0318)	-.1228***	(.0296)
Kotiäiti	.0919***	(.0143)	.0658***	(.0131)	.0478***	(.0131)
Opiskelija	-.0240	(.0468)	-.1283***	(.0372)	-.0323	(.0375)
Työtön	-.1435***	(.0231)	-.1557***	(.0216)	-.1105***	(.0210)
Työllisyysstatus: muu	.0311	(.0419)	-.1206***	(.0378)	-.0727*	(.0380)
Työllisyysstatus (N/A)	.1997***	(.0399)	.0675**	(.0353)	.0404	(.0374)

^aOrdered probit –regressioista, jossa on käytetty maa-dummyja (N = 106) ja vuosi-dummyja (N = 30). Maa-vuosia yhteensä 252. Oskoko N = 120 819

Vertailumuuttujat ovat Tulodesiili 1, Mies, Avioliitto, Lasten lukumäärä = 0, Koulutustaso = 0 (kouluttamattomuus) ja Kokoaikainen työntekijä.

***, **, * Kuvaavat tilastollista merkitsevyyttä 1 %, 5 % ja 10 % tasoilla.

5.1 Päätulonsaajuuden kokonaisvaikutus koettuun hyvinvointiin maaryhmit- tään miehillä ja naisilla

Taulukossa 6 on miehille ajettujen regressioiden kertoimet päätulonsaajuudelle. Kertoimet esitetään jokaiselle maaryhmälle ja selitettävälle muuttujalle erikseen. Positiiviset kertoimet ilmaisevat päätulonsaajuuden olevan yhteydessä suurempaan koettuun hyvinvointiin kuin toissijaisena tulonsaajana oleminen. Koko otoksen kertoimien mukaan puolisoaan enemmän ansaitsevat miehet ovat keskimäärin hyvinvoivempia kuin puolisoaan vähemmän ansaitsevat. Tilastollinen merkitsevyys saavutetaan kuitenkin pelkästään taloudellisen tyytyväisyyden kohdalla. Tilastollisesti merkityksettömät eli ns. nollatulokset voidaan tulkita siten, ettei päätulonsaajuudella ole vaikutusta kyseiseen selitettävään muuttujaan. Seuraavilla riveillä koko otos on jaettu kehittyneisiin maihin ja kehittyneiden maiden ryhmän ulkopuolella oleviin maihin. Näiden ryhmien kertoimet mukailevat koko otoksen tuloksia, sillä erotuksella, että ei-kehittyneiden maiden ryhmässä kerroin on tilastollisesti merkitsevä myös elämäntyytyväisyyden kohdalla. Silloinkin kun miesten tulokset ovat tilastollisesti merkitseviä, huomataan marginaalivaikutuksia tarkasteltaessa vaikutusten jäävän suhteellisen pieniksi. Koko otoksen ja muiden kuin kehittyneiden maiden kohdalla päätulonsaaja kuuluu tyytyväisyysluokkiin 6-10 noin 3 prosenttiyksikköä todennäköisemmin kuin tyytyväisyysluokkiin 1-5 laskettaessa näiden tyytyväisyysluokkien prosenttiyksiköt yhteen. Naisten marginaalivaikutustulokset esitetään taulukossa 8 ja niihin palataan tämän kappaleen loppupuolella.

Hyvinvointivaltioregiimeissä, jotka kaikki muodostuvat kehittyneiden maiden ryhmän maista, päätulonsaajuuden kerroin ei ole miehillä minkään selitettävän muuttujan kohdalla tilastollisesti merkitsevä. Liberaalissa ja sosiaalidemokraattisessa regiimissä muuttujan kertoimet viittaisivat positiiviseen yhteyteen miehen päätulonsaajuuden ja hyvinvoinnin välillä. Konservatiivisessa ja eteläeurooppalaisessa regiimissä kertoimet puolestaan viittaisivat pääosin käänteiseen yhteyteen. Familialistisuuden mukaan jaotelluidenkaan ryhmien osalta kertoimet eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Tämä ei kuitenkaan ole kovin yllättävää, koska ryhmät koostuvat pääosin samoista maista kuin regiimijaotteluiden maat. Familialistisen ryhmän etumerkit mukailevat konservatiivisen ja eteläeurooppalaisen regiimin päätulonsaajuuden etumerkkejä ja defamilialistisen ryhmän kertoimet ovat samansuuntaiset liberaalin ja sosiaalidemokraattisen regiimin kanssa.

Kehittyneiden maiden ryhmälle päätulonsaajuus on tilastollisesti merkitsevää pelkästään taloudellisen tyytyväisyyden osalta, mutta silloinkin vain 5 % merkitsevyystasolla. Merkitsevyys ei kuiten-

kaan ulotu alaryhmittäiseen tarkasteluun. Muiden kuin kehittyneiden maiden kohdalla päätulonsaajuudella on positiivinen vaikutus selitettävään muuttajaan, sen ollessa taloudellinen tyytyväisyys tai elämäntyytyväisyys. Ei-kehittyneiden maiden alaryhmittäinen tarkastelu on kuitenkin rajattu pois tämän tutkimuksen tarkastelukentästä.

Päätulonsaajuuden hyvinvoinnillinen merkityksellisyys on edellytys unitaarimallin mukaiseen tulojen tasapuoliseen jakamiseen, kuten aiemmissa luvuissa on esitetty. Tämän perusteella miehille ajatut tulokset eivät ainakaan suoraan kumoa hypoteesia kotitalouden yhdestä yhteisestä hyvinvointifunktiosta. Kehittyneiden maiden kohdalla ainoa kumoamiseen viittaava tulos on heikohko yhteys päätulonsaajuuden ja taloudellisen tyytyväisyyden välillä.

Taulukko 7 on taulukon 6 kaltainen, mutta siinä esitetyt kertoimet ovat naisille ajetuista regressioista. Päätulonsaajuus on kertoimien perusteella vahvemmin yhteydessä naisten koettuun hyvinvointiin kuin miesten hyvinvointiin, koska kertoimet ovat useammin tilastollisesti merkitseviä. Päätulonsaajuus on naisilla negatiivisesti yhteydessä onnellisuuteen, taloudelliseen tyytyväisyyteen ja elämäntyytyväisyyteen ensinnäkin koko otoksen, kehittyneiden maiden ja muiden kuin kehittyneiden maiden kohdalla. Kaikki nämä kertoimet ovat merkitseviä 1 % tarkastelutasolla paitsi muiden kuin kehittyneiden maiden ryhmän kohdalla merkitsevyys pätee taloudellisen tyytyväisyyden regressiossa vain 5 % tasolla. Siirryttäessä kapeampaan alaryhmäjaotteluun huomataan kaikkien nollasta eroavien kertoimien olevan negatiivisia. Liberaalin regiimin ja defamilialististen maiden kohdalla kertoimet eroavat nollasta kaikkien kolmen selitettävän muuttujan osalta, mikä saattaa johtua yhteisistä havainnoista ryhmien välillä. Sosiaalidemokraattisen regiimin kohdalla päätulonsaajuuden vaikutus on olematon pelkästään elämäntyytyväisyyden suhteen. Konservatiiviselle regiimille ajetuista kertoimista päätulonsaajuus eroaa nollasta vain taloudellisen tyytyväisyyden ollessa selitettävä muuttuja. Sama pätee eteläeurooppalaisen regiimin kohdalla selitettävän muuttujan ollessa onnellisuus. Familialististen maiden ryhmän, joka sisältää paljon samoja maita kahdesta viimeksi mainitusta regiimistä, päätulonsaajuuskertoimet eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

Taulukossa 8 on esitetty päätulonsaajuuden marginaalivaikutukset naisille niiden maaryhmien kohdalla, joissa tilastollista merkitsevyyttä esiintyy. Prosenttiluvut ilmaisevat kuinka monta prosenttiyksikköä todennäköisemmin päätulonsaaja kuuluu kuhunkin tyytyväisyysluokkaan verrattuna toissijaiseen tulonsaajaan. Onnellisuusmuuttujaa tarkasteltaessa huomataan päätulonsaajuuden negatiivisen vaikutuksen tulevan siitä, että päätulonsaaja kuuluu toissijaista tulonsaajaa epätodennäköisemmin ylimpään onnellisuusluokkaan. Esimerkiksi eteläeurooppalaisessa regiimissä päätulonsaaja on

6,5 prosenttiyksikköä epätodennäköisemmin erittäin onnellinen. Suhteutettaessa se siihen, että 25,5 % eteläeurooppalaisen regiimin naisista on vastannut olevansa erittäin onnellinen 6,5 prosenttiyksikön ja onnellisuusluokan 4 suhteellisen vastausprosentin välinen suhde on 25,5 % ($6,5 / 25,5$ %). Myös taloudellisen tyytyväisyyden ja elämäntyytyväisyyden kohdalla päätulonsaajana oleminen vähentää todennäköisyyttä kuulua ylimpiin onnellisuusluokkiin. Esimerkiksi sosiaalidemokraattisen regiimin kohdalla vaikutus on negatiivinen luokkien 8, 9 ja 10 kohdalla. Verrattaessa yhteenlaskettua vaikutusta (6,37 prosenttiyksikköä) vastausluokkien 8, 9 ja 10 suhteelliseen vastauslukumäärään (53,54 %) päätulonsaajana olemisen voitaisiin ajatella vähentävän näihin luokkiin kuulumisen todennäköisyyttä 11,9 %. Marginaalivaikutusten perusteella päätulonsaajuuden hyvinvointivaikutukset voidaan nähdä olevan huomattavia.

Toisin kuin miehille ajatut tulokset, naisille ajatut tulokset viittaavat paikoitellen vankasti siihen, etteivät puoliset jaa tulojaan tasapuolisesti hyvinvoinnillisessa merkityksessä. Ei-kehittyneiden maiden ryhmän sekä kehittyneiden maiden ryhmän lisäksi saatu negatiivinen yhteys pätee myös useissa alaryhmissä. Voidaan katsoa, että erityisesti defamilialistista politiikkaa harjoittavien maiden osalta ei ole syytä hyväksyä oletusta unitaarimallin mukaisesta asetelmasta, jossa kotitaloudella on yhteinen hyötyfunktio. Puolisot eivät jaa tulojaan tasapuolisesti, koska naisille puolisoaan enemmän ansaitseminen on tulosten mukaan hyvinvoinnin kannalta haitallista. Tulosta voidaan tulkita siten, että naisten odotettu, tuloista riippuva hyvinvoinnin taso on keskimäärin alemmalla tasolla kuin varsinainen, tulonjaon seurauksena toteutunut hyvinvoinnin taso. Voi olla, että päätulonsaajuus ei johda naisilla parantuneeseen asemaan puolisoitten välisissä neuvotteluissa, joissa päätetään tulojen hallinnasta. Naisen neuvotteluasema saattaa kyllä kohentua mutta ei välttämättä odotetusti. Eli nainen saattaa tuntea joutuvansa tekemään hänen preferenssiensä kanssa ristiriidassa olevia päätöksiä useammin kuin katsoo olevan kohtuullista. Familialistisissa maissa tulokset puolestaan vain paikoin kumoavat unitaarimallin oletuksen tulojen tasapuolisesta jakamisesta, joten näissä maissa tulojen tasapuolista jakamista saattaa esiintyä.

TAULUKKO 6. Päätulonsaajuuden kertoimet ja robustit keskivirheet miehillä.

<i>Selitettävät muuttujat:</i>		Onnellisuus	Taloudellinen tyytyväisyys	Elämän-tyytyväisyys
Koko otos	N = 57 471	.0343 (.0210)	.0760*** (.0188)	.0474 (.0299)
Kehittyneet maat	N = 21 592	.0332 (.0351)	.0645** (.0298)	.0474 (.0299)
Ei-kehittyneet maat	N = 35 879	.0301 (.0265)	.0800*** (.0242)	.0511** (.0249)
Liberaali regiimi	N = 5 769	.0283 (.0612)	.0752 (.0539)	.0474 (.0542)
Konservatiivinen regiimi	N = 3 556	-.0034 (.1061)	-.1386 (.0981)	-.0041 (.0857)
Sos.demokraattinen regiimi	N = 2 725	.0898 (.0813)	.0420 (.0666)	.0681 (.0649)
Eteläeurooppalainen regiimi	N = 3 544	-.1733 (.1265)	.1339 (.1158)	-.0693 (.1126)
Familialistiset maat	N = 7 100	-.0862 (.0820)	-.0004 (.0759)	-.0360 (.0703)
Defamilialistiset maat	N = 6 729	.0329 (.0532)	.0548 (.0458)	.0474 (.0467)

Kertoimet ovat Ordered probit –regressioista, joissa on käytetty maa- ja vuosi-dummyja sekä taulukossa 5 esitettyjä muuttujia. ***, **, * Kuvaavat tilastollista merkitsevyyttä 1 %, 5 % ja 10 % tasoilla.

TAULUKKO 7. Päätulonsaajuuden kertoimet ja robustit keskivirheet naisilla.

<i>Selitetävät muuttujat:</i>		Onnellisuus	Taloudellinen tyytyväisyys	Elämän-tyytyväisyys
Koko otos	N = 63 348	-.0983*** (.0184)	-.0804*** (.0153)	-.0846*** (.0264)
Kehittyneet maat	N = 22 260	-.1127*** (.0312)	-.1410*** (.0251)	-.0846*** (.0264)
Ei-kehittyneet maat	N = 41 088	-.1166*** (.0218)	-.0456** (.0190)	-.0677*** (.0188)
Liberaali regiimi	N = 6 016	-.1324** (.0587)	-.2040*** (.0507)	-.1320** (.0524)
Konservatiivinen regiimi	N = 4 189	.0061 (.0734)	-.1499** (.0657)	-.0874 (.0597)
Sosiaalidemokraattinen regiimi	N = 2 477	-.1680*** (.0699)	-.1601*** (.0571)	.0101 (.0581)
Eteläeurooppalainen regiimi	N = 3 594	-.2128** (.0992)	.1157 (.1158)	-.0216 (.0863)
Familialistiset maat	N = 7 783	-.0928 (.0643)	-.0407 (.0545)	-.0752 (.0550)
Defamilialistiset maat	N = 6 766	-.1380*** (.0495)	-.2171*** (.0407)	-.0756* (.0421)

Kertoimet ovat Ordered probit –regressioista, joissa on käytetty maa- ja vuosi-dummyja sekä taulukossa 5 esitettyjä muuttujia. ***, **, * Kuvaavat tilastollista merkitsevyyttä 1 %, 5 % ja 10 % tasoilla.

TAULUKKO 8. Päätulonsaajuuden marginaalivaikutukset naisilla.

Onnellisuus										
Onnellisuusluokka	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Koko otos	0,26	1,73	1,30	-3,29	-	-	-	-	-	-
Kehittyneet maat	0,11	1,23	2,55	-3,88	-	-	-	-	-	-
Ei-kehittyneet maat	0,43	2,40	0,99	-3,82	-	-	-	-	-	-
Liberaali regiimi	0,21	0,88	4,00	-5,09	-	-	-	-	-	-
Sosiaalidemokraattinen r.	0,08	0,76	5,77	-6,62	-	-	-	-	-	-
Eteläeurooppalainen r.	0,22	3,11	3,18	-6,50	-	-	-	-	-	-
Defamilialistiset maat	0,18	0,91	4,29	-5,38	-	-	-	-	-	-
Taloudellinen tyytyväisyys										
Tyytyväisyysluokka	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Koko otos	0,54	0,28	0,40	0,30	0,26	-0,13	-0,37	-0,52	-0,27	-0,48
Kehittyneet maat	0,73	0,50	1,04	1,07	1,54	0,67	-0,33	-2,02	-1,42	-1,80
Ei-kehittyneet maat	0,74	0,43	0,69	0,59	0,68	-0,01	-0,55	-1,06	-0,60	-0,90
Liberaali regiimi	0,89	0,51	1,24	1,46	2,06	1,46	0,52	-2,20	-2,44	-3,50
Konservatiivinen r.	0,45	0,33	0,67	1,07	1,85	1,14	0,44	-1,87	-1,83	-2,25
Sosiaalidemokraattinen r.	0,40	0,25	0,97	1,23	1,44	1,09	0,99	-1,23	-1,76	-3,38
Defamilialistiset maat	0,93	0,52	1,37	1,66	2,03	1,37	0,79	-2,28	-2,54	-3,84
Elämäntyytyväisyys										
Tyytyväisyysluokka	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Koko otos	0,25	0,20	0,37	0,41	0,85	0,38	0,10	-0,62	-0,72	-1,22
Kehittyneet maat	0,13	0,11	0,30	0,40	0,99	0,70	0,64	-0,48	-1,16	-1,63
Ei-kehittyneet maat	0,37	0,28	0,46	0,46	0,82	0,24	-0,11	-0,65	-0,61	-1,26
Liberaali regiimi	0,09	0,16	0,34	0,59	1,09	0,91	1,38	0,38	-1,66	-3,29
Defamilialistiset maat	0,09	0,09	0,15	0,27	0,59	0,49	0,82	0,36	-1,01	-1,87

Taulukossa esitetyt marginaalivaikutusprosentit on saatu laskemalla ne Ordered Probit –regressioista muiden selitettävien muuttujien ollessa keskiarvoissaan.

5.2 Päätulonsaajuuden ja tulodesiilin yhteisvaikutus taloudelliseen tyytyväisyyteen

Tässä luvussa tarkastellaan päätulonsaajuuden ja tulodesiilien yhteisvaikutusta koettuun hyvinvointiin. Yhteisvaikutusta voidaan ajatella tarkasteltavan kahdesta eri näkökulmasta. Kyse on siitä, kuinka suuri osa päätulonsaajuuden hyvinvointivaikutuksesta on peräisin kotitalouden tuloluokasta. Eli on olemassa näiden kahden yhteisvaikutus sekä päätulonsaajuuden vaikutus, joka ei ole riippuvainen tuloluokasta. Toisaalta voidaan ajatella sitä, kuinka suuri osa tuloluokan hyvinvointivaiku-

tuksesta voidaan kohdistaa päätulonsaajuuden kautta tapahtuvaksi. Eli tuloluokalla on päätulonsaajuuden kautta vaikuttava merkitys sekä tuloluokan oma vaikutus, joka ei ole riippuvainen siitä, ovatko vastaajan tulot korkeammat suhteessa tämän puolisoon.

Tässä luvussa pääpaino on päätulonsaajuuden ja tulodesiilien yhteisvaikutuksen analysoinnissa. Päätulonsaajuuden ja tulodesiilien omat vaikutukset jätetään vähemmälle huomiolle. Tutkimuksessa käytetyssä aineistossa tulojen hyvinvointivaikutus on yleisesti positiivinen. Päätulonsaajuuden kokonaisvaikutusta hyvinvointiin eri maaryhmissä on käsitelty luvussa 5.1 ja niihin viitataan soveltuvissa kohdin. Pelkästään interaktiotulostenkin esitystapa on jokseenkin työläs ilman muuttujien omia vaikutuksia ja tulosten tulkinta sekä esittäminen monimutkaistuisivat suhteettomasti sisällytettäessä muuttujien päävaikutukset tuloksiin. Sen sijaan keskittymällä näiden muuttujien yhteisvaikutukseen pyritään saamaan vastauksia siihen, mikä on päätulonsaajuuden merkitys eri tuloluokissa ja vaikuttaako tulotason nousu eri tavoin päätulonsaajaan kuin toissijaiseen tulonsaajaan.

Tässä osiossa tarkasteltavaksi selitettäväksi muuttujaksi on valittu taloudellinen tyytyväisyys. Syitä tähän on useita. Valtaosa puolisoiden tuloja käsittelevistä tutkimuksista keskittyy pelkästään taloudelliseen tyytyväisyyteen. Tuloluokka- sekä päätulonsaajuuskysymyksen voidaan ajatella johdattelevan vastaajan puntaroimaan sitä elämänsä osa-aluetta, jonka kanssa taloudellinen tyytyväisyys luultavasti korreloi eniten. Lisäksi interaktioiden yhteismerkitysevyys on tilastollisesti merkitsevintä taloudellisen tyytyväisyyden kohdalla, vaikkakin sitä esiintyy myös muiden selitettävien muuttujien kohdalla.

5.3 Interaktiotulokset eteläeurooppalaisessa regiimissä

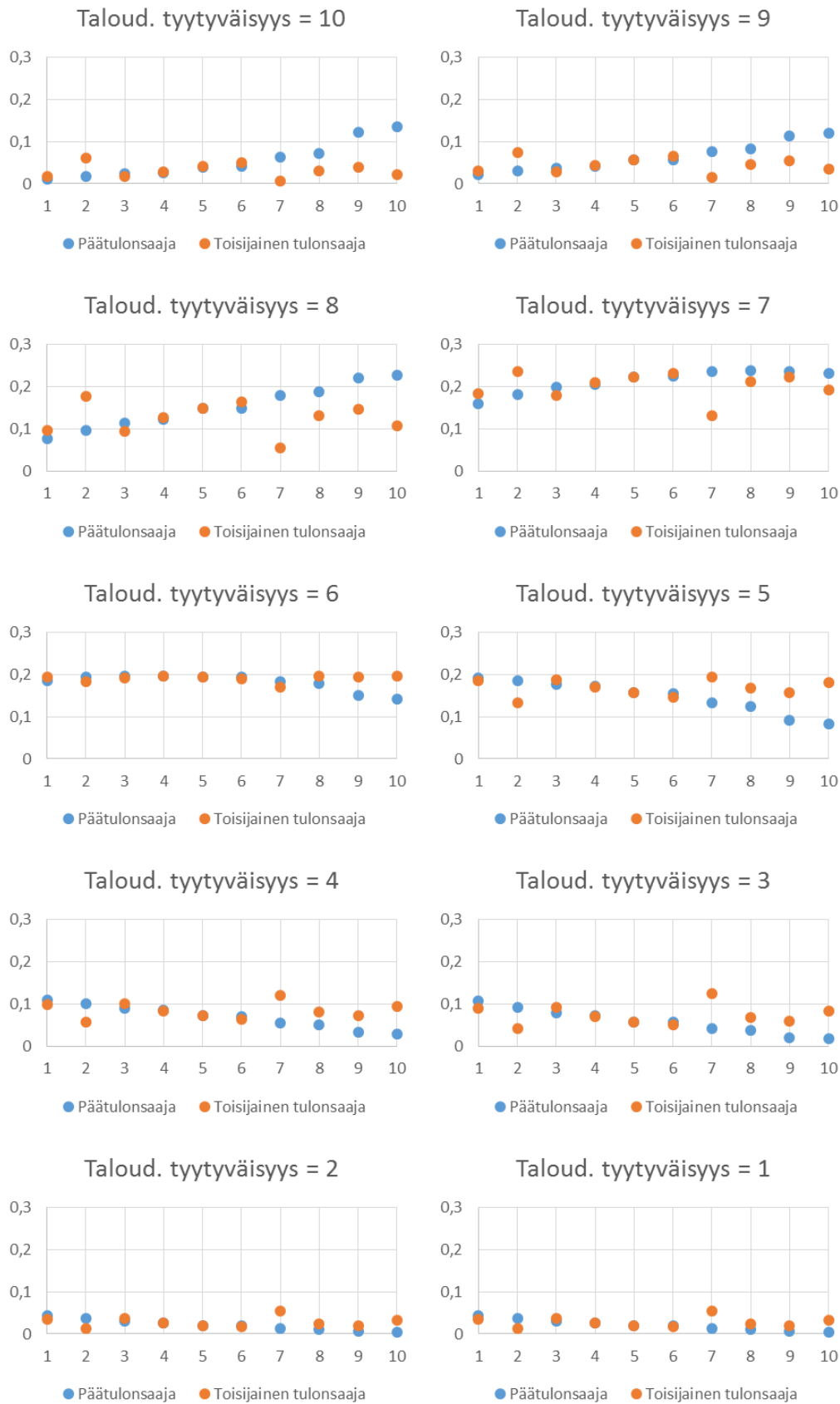
Tässä luvussa tarkastellaan päätulonsaajuuden ja tulodesiilin yhteisvaikutusta eteläeurooppalaisessa regiimissä, koska se on ainut maaryhmä, jossa interaktiot ovat naisten ja miesten kohdalla tilastollisesti yhteismerkittäviä. Toisin sanoen eteläeurooppalaisessa regiimissä päätulonsaajuus vaikuttaa taloudelliseen tyytyväisyyteen tulodesiilin kautta laajemmin kuin missään muussa maaryhmässä. Luvussa 5.4 tullaan esittämään yhteenveto muiden regiimien tuloksista, joiden tulokuviot ovat liitteenä (liitteet 3-8).

Aluksi tutustutaan tulokuvioiden tulkitsemiseen kuvion 3 avulla, jossa esitetään päätulonsaajuuden ja tulojen marginaalivaikutukset eteläeurooppalaisen regiimin miehillä. Kuvioita ei tulkita referens-

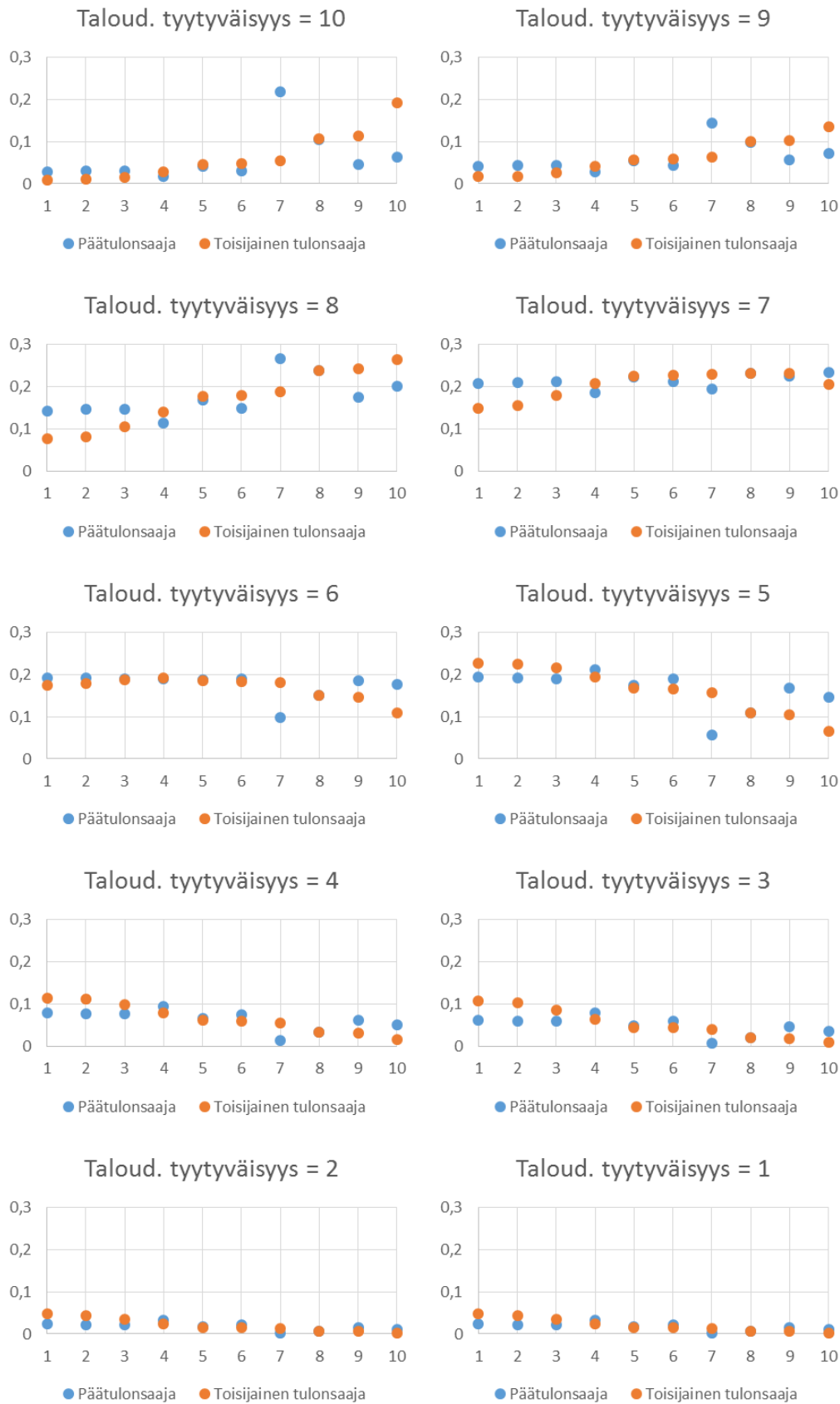
sikategoriaan vertaamalla vaan kyse on luokkiin kuulumisen todennäköisyyksistä muiden muuttujien ollessa keskiarvoissaan. Interaktiotulosten esittämisen yhteydessä puhuttaessa päätulonsaajana olemisesta tai päätulonsaajuuden vaikutuksesta tarkoitetaan tosiasiallisesti päätulonsaajuuden ja tulodesiilin yhteisvaikutusta. Lyhyempää ilmaisuja käytetään yksinkertaisuuden vuoksi. Kuviossa on kymmenen kuvaajaa, koska niissä esitetään yhteisvaikutukset jokaiselle taloudellisen tyytyväisyyden vastausvaihtoehdolle erikseen. Eli kuvion ensimmäisessä kuvaajassa esitetään päätulonsaajana ja toissijaisena tulonsaajana olemisen prosenttiyksikölliset todennäköisyydet vastaajan kuulumiselle vastauskategoriaan 10. Kuvaajien pystyakseleilla on prosenttiyksiköt, jotka on rajattu 0 % ja 30 % välille. Vaaka-akseleilla on vastaajan tulodesiili, joka saa arvot yhdestä kymmeneen. Esimerkiksi ensimmäisessä kuvaajassa päätulonsaajuuden arvojen tulkinta tulodesiilin 10 kohdalla on seuraava: tulodesiilissä 10 päätulonsaajana oleminen nostaa todennäköisyyttä kuulua ylimpään taloudellisen tyytyväisyyden luokkaan 13,5 prosenttiyksikköä. Vastaavasti tulodesiilissä 10 toissijaisena tulonsaajana oleminen nostaa todennäköisyyttä kuulua ylimpään taloudellisen tyytyväisyyden luokkaan 2,1 prosenttiyksikköä. Tästä saamme, että tulodesiilissä 10 päätulonsaaja kuuluu toissijaista tulonsaajaa 11,4 ($13,5 - 2,1$) prosenttiyksikköä todennäköisemmin taloudellisen tyytyväisyyden luokkaan 10. Kaikissa tulodesiileissä päätulonsaajuuden todennäköisyysvaikutukset nollaantuvat tulodesiileittäin. Eli otettaessa jonkun tietyn tulodesiilin kohdalla päätulonsaajuuden ja toissijaisen tulonsaajuuden vaikutuksien erotus ja summataan nämä yhteen kaikkien tyytyväisyysluokkien osalta, tulokseksi saadaan nolla. Voitaisiin myös mieltää, että jokaisessa tuloluokassa päätulonsaajilla päätulonsaajana olemisen todennäköisyys on 100 % ja tämä todennäköisyys jakautuu eri tyytyväisyysluokkien kesken. Sama pätee myös toissijaiseen tulonsaajaan. Tarkasteltaessa tulodesiiliä 10 todennäköisyydet jakautuvat siten, että tyytyväisyysluokissa 10, 9, 8 ja 7 päätulonsaajana oleminen nostaa todennäköisyyttä kuulua niihin luokkiin yhteensä yhtä paljon kuin päätulonsaajana oleminen laskee todennäköisyyttä kuulua tyytyväisyysluokkiin 6, 5, 4, 3, 2 ja 1.

Tarkastellessa kuviota 3 huomataan ensinnäkin, että miehillä eteläeurooppalaisessa regiimissä päätulonsaajuus tuloluokissa 1 ja 3-6 ei ole vahvasti yhteydessä taloudelliseen tyytyväisyyteen. Tuloluokassa 2 päätulonsaajana oleminen laskee todennäköisyyttä kuulua ylimpiin taloudellisen tyytyväisyyden luokkiin. Ylemmissä tuloluokissa 7-10 nähdään päinvastainen yhteys, jonka mukaan päätulonsaajuus vaikuttaa positiivisesti vastaajan tyytyväisyysluokkiin 7-10 kuulumisen todennäköisyyteen. Vastaavasti päätulonsaajuus on negatiivisesti yhteydessä todennäköisyyteen kuulua tyytyväisyysluokkiin 1-6. Toisin sanoen toissijainen tulonsaaja kuuluu päätulonsaajaa todennäköisemmin alempaan tyytyväisyysluokkaan. Tyytyväisyysluokissa 1 ja 2 päätulonsaajuuden tyytyväisyysvaikutus tosin on lähes olematonta.

Tarkastellessa kuvion 4 kuvaajia huomataan, että eteläeurooppalaisen regiimin naisten tuloksissa voidaan ajatella olevan vähän enemmän hajontaa kuin miesten tuloksissa. Tuloluokkien väliset erot eivät keskity pelkästään ylimpiin tuloluokkiin vaan päätulonsaajudella on merkitystä myös alimmissa tuloluokissa. Alimmissa tuloluokissa päätulonsaajuus on pääosin positiivisesti yhteydessä korkeaan taloudelliseen tyytyväisyyteen, mutta ylemmissä tuloluokissa yhteys on negatiivinen. Tulos voitaisiin tulkita siten, että naiset hyötyvät korkeista tuloista vähemmän päätulonsaajana. Yksi selitys tälle voi olla, että naiset eivät koe hyötyvänsä tarpeeksi korkeista tuloista. Hyötyvajeen selittäisi miesten liiallinen päättäntävalta tulojen suhteen ja siten epäoikeudenmukainen hyvinvoinnillinen jako puolisoitten välillä. Naisten tuloksissa on selvä poikkeavuus tuloluokan 7 kohdalla. Toissijaisena tulonsaajana oleminen on tuloluokissa 5-10 positiivisesti yhteydessä ylimpiin tyytyväisyysluokkiin 7-10 kuulumisen kanssa kaikkien muiden paitsi tuloluokan 7 kohdalla. Alimmissa tyytyväisyysluokissa huomataan ylimpiin tyytyväisyysluokkiin verrattuna päinvastainen yhteys, jossa alimmissa tuloluokissa toissijaisena tulonsaajana oleminen nostaa ja ylimmissä tuloluokissa puolestaan vähentää todennäköisyyttä kuulua kyseisiin tyytyväisyysluokkiin.

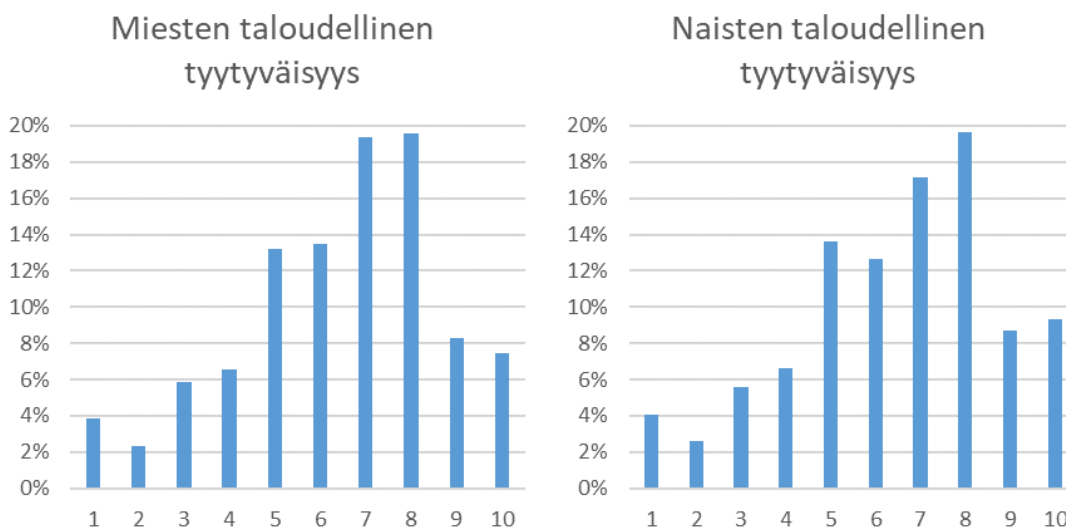

KUVIO 3. Eteläeurooppalainen regiimi – päätulonsaajuuden ja tuloluokan interaktio miehillä.

KUVIO 4. Eteläeurooppalainen regiimi – päätulonsaajuuden ja tuloluokan interaktio naisilla.

Edellä ollut tarkastelu antaa viitteitä siihen suuntaan, että eteläeurooppalaisessa regiimissä miehet ovat tyytyväisempiä ollessaan päätulonsaajia ja naiset puolestaan ovat tyytyväisempiä ollessaan toissijaisia tulonsaajia, mikäli kotitalouden kokonaistulot ovat riittävän suuret. Tulojen ollessa suhteellisen pienet naiset ovat tyytyväisempiä päätulonsaajina. On selvää korkeimpiin tyytyväisyysluokkiin kuulumisen tarkoittavan vastaajan olevan taloudellisesti hyvinkin tyytyväinen, mutta vastauskategorian keskivaiheilla absoluuttinen taloudellinen tyytyväisyys on epäselvempää. Edellä olevissa tuloksissa päätulonsaajuuden vaikutus pysyy pääpiirteittäin samansuuntaisena neljässä ylimmässä tyytyväisyysluokassa. Tulosten ymmärtämisen kannalta on hyödyllistä tarkastella, kuinka miesten ja naisten vastaukset jakaantuvat, kun heitä on pyydetty arvioimaan taloudellisesta tyytyväisyyttään asteikolla yhdestä kymmeneen. Kuviossa 5 esitetään tutkimuksessa käytetyn kehittyneiden maiden ryhmän vastausjakaumat taloudelliselle tyytyväisyydelle miehille ja naisille erikseen. Kehittyneiden maiden ryhmää käytetään, koska siten tuloksia pystytään soveltamaan kaikkien hyvinvointiregiimien kohdalla. Miesten ja naisten vastausjakaumat muistuttavat toisiaan ja niiden keskiarvotkin ovat lähes samat (miehillä 6,41 ja naisilla 6,46). Taloudellisesti keskimääräistä vastaajaa tyytyväisempiä ovat siis ne vastaajat, jotka ovat tyytyväisyysluokassa 7 tai korkeammassa. Vastausluokka 8 on yleisin luokka miehillä sekä naisilla. Ylimmän kahden tyytyväisyysluokan kohdalla huomataan naisten raportoivan hieman miehiä useammin erittäin korkeaa taloudellista tyytyväisyyttä.

Miehillä: N = 21 592 / keskiarvo = 6,41
 Naisilla: N = 22 260 / keskiarvo = 6,46

KUVIO 5. Taloudellisen tyytyväisyyden jakaumat miehille ja naisille tutkimuksessa käytetyssä kehittyneiden maiden maaryhmässä.

5.4 Hyvinvointiregiimikohtaiset tulokset

Seuraavaksi tarkastellaan aluksi regiimikohtaisia tuloksia (pl. eteläeurooppalaisen regiimin tulokset, joita tarkasteltiin edellisessä kappaleessa) päätulonsaajuuden ja tuloluokan yhteisvaikutusten sekä sen jälkeen näitä yhdessä aiemmin esitettyjen päätulonsaajuuden kokonaisvaikutusten kanssa. Liitteissä 3-8 on muiden kuin eteläeurooppalaisen regiimin marginaalivaikutustulokset. Liitteen kuvat vastaavat edellä eteläeurooppalaisen regiimin tulosten esittämisen yhteydessä esitettyjä kuvioita.

Liberaalissa regiimissä päätulonsaajuuden ja tuloluokan yhteisvaikutuksella ei juurikaan ole merkitystä miesten taloudelliselle tyytyväisyydelle. Tulos ilmenee siitä, etteivät päätulonsaajan ja toissijaisen tulonsaajan todennäköisyysvaikutukset eroa toisistaan käytännössä ollenkaan. Tuloluokkien 1-4 ja 10 kohdalla päätulonsaajuuden voidaan tulkita olevan positiivisesti yhteydessä taloudelliseen tyytyväisyyteen. Naistenkaan tuloksissa ei ole hirveästi vaihtelua päätulonsaajuuden vaikutuksen suhteen liberaalissa regiimissä. Naisilla päätulonsaajuus on laajalti negatiivisessa yhteydessä taloudelliseen tyytyväisyyteen, mutta erot todennäköisyyksissä ovat suhteellisen pienet paitsi tuloluokassa 1, jossa päätulonsaajuus vaikuttaisi olevan erityisen haitallista.

Sosiaalidemokraattisen regiimin miesten tulokset viittaavat siihen, ettei päätulonsaajuudella ja tuloluokalla käytännössä ole yhteisvaikutusta. Suurimmat erot päätulonsaajan ja toissijaisen tulonsaajan välillä ovat tuloluokissa 1 ja 2, mutta niissäkin vaikutukset ovat päinvastaiset päätulonsaajuuden ollen ensin haitallista ja sitten hyödyllistä taloudelliselle tyytyväisyydelle. Sosiaalidemokraattisen regiimin naiset ovat keskimäärin taloudellisesti tyytyväisempiä ollessaan toissijainen tulonsaaja kaikissa tuloluokissa paitsi tuloluokassa 2. Tuloluokan 2 poikkeavuus on erityisen vahva kaikista tyytyväisimpien naisten osalta. Vaikuttaisi tosin päätulonsaajuudella olevan merkitystä pelkästään kaikista tyytyväisimmille ja tarpeeksi korkeassa tuloluokassa oleville naisille.

Konservatiivisen regiimin miehillä voidaan katsoa olevan tendenssi raportoida korkeaa taloudellista tyytyväisyyttä heidän ollessa toissijaisena tulonsaajana. Tämä kuitenkin tapahtuu vasta tarkastellessa suhteellisen korkeita tuloluokkia 7-10 (sekä tuloluokkaa 4). Tuloksen voisi selittää miesten haluttomuus tehdä tarvittava määrä töitä saavuttaakseen korkeat tuloluokat. Haluttomuuden syynä puolestaan voisi olla se, että tuloja joutuu jakamaan. Konservatiivisen regiimin naisilla päätulonsaajuuden ja tuloluokan yhteisvaikutuksella ei näytä olevan juurikaan merkitystä taloudelliselle tyytyväisyydelle. Toisaalta tuloluokissa 8 tai 9 olevat naiset ovat todennäköisemmin taloudellisesti erittäin tyytyväisiä ollessaan toissijainen tulonsaaja.

Päätulonsaajuuden kokonaisvaikutus ei aiemmassa tarkastelussa saavuttanut tilastollista merkittävyyttä miehillä missään regiimissä. Päätulonsaajuuden tuloluokallisista vaikutuksista liberaalin ja sosiaalidemokraattisen regiimin tulokset vaikuttaisivat olevan linjassa aiemman nollatuloksen kanssa. Eteläeurooppalaisessa ja konservatiivisessa regiimissä päätulonsaajuuden ja tuloluokan yhteisvaikutus ilmenee vahvimmiten vasta kaikista korkeimmissa tuloluokissa 7-10. Näissä regiimeissä vaikutukset tosin ovat päinvastaiset, koska eteläeurooppalaisessa regiimissä päätulonsaajuuden ja tuloluokan yhteisvaikutus on positiivisesti ja konservatiivisessa regiimissä negatiivisesti yhteydessä taloudelliseen tyytyväisyyteen.

Naisilla päätulonsaajuuden kokonaisvaikutuksen kertoimet olivat negatiivisia kaikissa regiimeissä paitsi eteläeurooppalaisessa regiimissä, jossa kertoimista ainoa tilastollisesti merkityksetön oli positiivinen. Eteläeurooppalaisen regiimin yhteisvaikutustulokset tukevat päätulonsaajuuden nollatulosta siten että, päätulonsaajan ja toissijaisen tulonsaajan välillä ollessa todennäköisyseroja ne toimivat eri suuntiin eri tuloluokissa. Päätulonsaajuuden haluttavuus riippuu siten täysin kotitalouden tuloluokasta. Sosiaalidemokraattisessa regiimissä yhteisvaikutukset puoltavat heikohkosti päätulonsaajuuden negatiivista kokonaisvaikutusta. Liberaalissa ja konservatiivisessa regiimissä päätulonsaajuuden ja tuloluokan yhteisvaikutus on päätulonsaajuuden kokonaisvaikutuksen kanssa yhtenevä.

6 LOPUKSI

Tässä tutkimuksessa päätulonsaajuuden ja koetun hyvinvoinnin yhteyttä on onnistuttu valaisemaan. Tulee kuitenkin pitää mielessä tutkimuksessa esitettyjen johtopäätöksiä olevan luonteeltaan vain korrelaatiotuloksia. Käytetty kontrollimuuttujien joukko on suhteellisen kattava, mutta puuttuvat tai havaitsemattomat muuttujat saattavat hyvinkin vääristää tuloksia. Lisäksi tutkimuksessa käytetyn aineiston perusteella ei pystytä tekemään kausaliiteettiväitteitä. Itse aineistoon liittyvät ongelmat liittyvät osaltaan tulosten tulkinnanvaraisuutta. Aineisto kuitenkin mahdollistaa laajemman maantieteellisen tarkastelun kuin yksikään aikaisempi puolisojen suhteelliseen tuloon ja hyvinvointiin keskittynyt tutkimus, mikä on merkittävä peruste sen käytölle. Suhteellinen tulo binäärisenä muuttujana rajoittaa tarkastelua, mutta taas toisaalta nimenomaan päätulonsaajuuden hyvinvointivaikutukset ovat jääneet kirjallisuudessa vähemmälle huomiolle. Lisäksi aineistossa on kattavat muuttujat subjektiivisen hyvinvoinnin osalta.

Huomattavin tutkimustulos liittyy naisten päätulonsaajuuden hyvinvointivaikutukseen. Päätulonsaajana oleminen vaikuttaisi olevan naisille subjektiivista hyvinvointia vähentävää koko otoksen tasolla sekä jaettaessa otos kehittyneisiin ja muihin maihin. Tulos pätee myös kehittyneiden maiden alaryhmissä. Negatiivinen yhteys on tilastollisesti merkitsevä kaikkien selitettävien muuttujien kohdalla defamilialistista politiikkaa harjoittavassa maaryhmässä. Perhekeskeistä politiikkaa harjoittavien maiden maaryhmällä yhteys on puolestaan tilastollisesti merkityksetön jokaisen selitettävän muuttujan suhteen. Vahva negatiivinen yhteys löydetään myös liberaalista ja sosiaalidemokraattisesta regiimistä. Konservatiivisessa ja eteläeurooppalaisessa regiimissä tulokset vahvistavat päätulonsaajuuden negatiivisen yhteyden hyvinvointiin vain paikoin (molemmissa tilastollista merkitsevyyttä on vain yhdessä selitettävässä muuttujassa).

Naisten päätulonsaajuuden negatiivista hyvinvointivaikutusta voi selittää sukupuoli-identiteettinormi, jonka mukaan miehen tulisi olla perheen päätulonsaaja ja naisen korkeammat tulot aiheuttavat ongelmia. Rikkoutuneen sukupuolinnormin selitys tulisi olla uskottavinta niissä maissa, joissa miehen rooli perheenelättäjänä on vahvimmillaan. Tässä tutkimuksessa ne maat kuuluvat konservatiiviseen ja eteläeurooppalaiseen regiimiin. Näissä regiimeissä naisen päätulonsaajuuden negatiiviset hyvinvointivaikutukset ovat kuitenkin heikompia kuin liberaalissa tai sosiaalidemokraattisessa regiimissä. Eteläeurooppalaisen ja konservatiivisen regiimin maissa harjoitetaan useammin perhekes-

keistä politiikkaa, minkä taustalla on oletus perheen vastuusta perheenjäsenten hyvinvoinnin huolehtimisessa. Yleisesti ottaen korkeampi familialistisuuden aste on yhteydessä suurempaan sukupolvien välisiin vastuihin perheessä (Saraceno & Keck, 2010, 677). Voidaan olettaa myös sukupolvien välisien huolehtimisvastuiden lisäävän monisukupolvisten perheiden esiintyvyyttä. Kaikki tekijät, jotka johtavat poispäin tutkimuksessa oletetusta ydinperheestä ovat tulosten kannalta ongelmallisia, koska tässä tutkimuksessa on jouduttu oletamaan puolisoiden olevan kotitalouden pääasiallisia tulonsaajia. On siis syytä uskoa tämän oletuksen pitävän paikkaansa familialistissa maissa harvemmin kuin defamilialistissa maissa. Eli konservatiivisen ja varsinkin eteläeurooppalaisen regiimin tulokset saattavat olla harhaisempia kuin liberaalin ja sosiaalidemokraattisen regiimin tulokset. Päätulonsaajuuden ja tulojen yhteisvaikutustulokset saattavat myös selittää päätulonsaajuuden kokonaisvaikutusta konservatiivisessa ja eteläeurooppalaisessa regiimissä. Tulosten perusteella päätulonsaajuuden merkitys korostuu vasta korkeammissa tuloluokissa. Eli päätulonsaajuuden kokonaisvaikutus saattaisi siten sisältää alimpien tuloluokkien merkityksettömyyttä.

Yksi selitys päätulonsaajuuden negatiivisiin hyvinvointivaikutuksiin naisilla voi olla peräisin aineistoon liittyvästä asiasta. Naisen ollessa päätulonsaajana hänen puolisonsa saattaa olla työtön. Lisäksi voidaan argumentoida, että naisen ollessa päätulonsaajana hänen puolisonsa on paljon todennäköisemmin työttömänä kuin miespäätulonsaajan puoliso. Tämä on seurausta siitä, että mies on keskimäärin paljon useammin päätulonsaaja kuin nainen (kehittyneissä maissa vuosina 2000-2014 nainen on päätulonsaajana noin 19 % ajasta). Eli parisuhteissa, joissa molemmilla puolisoilla on tuloja, mies on luultavasti useammin päätulonsaajana. Joten naisten kohdalla päätulonsaajuus edellyttää joko suhteellisesti harvinaisempaa tilannetta, jossa naisen tulot ylittävät työssäkäyvän miehen tulot, tai miehen osallistumattomuutta työmarkkinoille, jonka yhtenä merkittävänä syynä on työttömyys. Puolison työttömyydellä saattaa olla merkittävä negatiivinen haitta yksilön hyvinvointiin ja tässä tutkimuksessa oletettavasti päätulonsaajanainen kärsii puolison työttömyydestä useammin kuin päätulonsaajamies. Tulotason ja päätulonsaajuuden yhteisvaikutustarkastelu ei kuitenkaan ole täysin linjassa puolison työttömyyden mahdollisten haittavaikutusten kanssa. Päätulonsaajan ja toissijaisen tulonsaajan hyvinvointivaikutuksissa merkittävät erot esiintyvät pääosin vasta korkeimmilla tulotasoilla. Korkean tulotason saavuttaminen on yleisempää silloin kun molemmat puolisoista ovat töissä ja päätulonsaajuuden haittavaikutus tulisi siten näkyä vahvemmin alemmilla tulotasoilla, jos puolison työttömyydellä on suuri merkitys.

Tulosten mukaan miehillä päätulonsaajuus ei ole yhteydessä koettuun hyvinvointiin kehittyneissä maissa, mikä on osaltaan ristiriidassa naisten tulosten kanssa. Kolikon kääntöpuolella naisen päätulonsaajuudella ei näytä olevan haitallista vaikutusta miehille. Sukupuolinormin rikkoutumisesta johtuva perinteisten sukupuoliroolien vahvistaminen muilla elämän osa-alueilla saattaa tapahtua siis naisen hyvinvoinnin kustannuksella. Yksi esimerkki perinteisten sukupuoliroolien vahvistamisesta on naisten taipumus tehdä *enemmän* kotitaloustöitä ollessaan päätulonsaajana tai vastaavasti miehen tekemän kotityön määrän väheneminen (Greenstein 2000, 333). Toinen mahdollinen selitys voi olla, ettei miehen suhteellinen neuvotteluasema kotitaloudessa välttämättä heikkene, vaikka naisen suhteellinen tulo-osuus oikeuttaisikin päätulonsaajan asemaan. Drago, Black ja Wooden (2005) ovat tutkineet australialaisia kotitalouksia, joissa nainen on päätulonsaajana. Naisen päätulonsaajuuden syyn ollessa taloudelliset olosuhteet miehillä on keskimäärin heikompi sosioekonominen status, he ovat useammin työttömänä ja he ovat vähemmän sitoutuneita perhe-elämään. Näitä yhteyksiä ei ole havaittavissa tilanteissa, joissa naisen päätulonsaajuuden taustalla on tarkoituksenmukainen sukupuolten väliseen tasa-arvoon tähtäävä yhteisymmärryksessä tehty sopimus.

Miesten tulokset eivät ole ristiriidassa kotitalouden yhteisen budjettirajoitteen ja tulojen tasapuolisen jakamisen oletuksien kanssa tarkastellessa päätulonsaajuutta unitaarimallin näkökulmasta. Kuitenkin otettaessa naisten tulokset huomioon unitaarimalli voidaan helposti hylätä ainakin liberaalissa ja sosiaalidemokraattisessa regiimissä. Päätulonsaajuuden negatiivista hyvinvointivaikutusta naisilla saattaa selittää korkeammista tuloista seurannut liian pieni parannus puolisoiden välisessä neuvotteluasemassa, mikä johtaisi naisen näkökulmasta toistuviin miehen preferenssejä liikaa tyydyttäviin ratkaisuihin. Konservatiivisessa ja eteläeurooppalaisessa regiimissä tulokset ovat suurimmaksi osaksi linjassa unitaarimallin kanssa myös naisten osalta. Tosin päätulonsaajuuden ja tulojen yhteisvaikutusten perusteella tulojen tasapuolista jakamista vaikuttaisi voivan esiintyä pelkästään alemmissa tuloluokissa. Perheen näkökulmasta tämä saattaa tarkoittaa, että tuloja yhdistetään ja niitä jaetaan tasapuolisesti vain tulojen ollessa vähäiset. Alemmilla tuloluokilla puolisoille saattaa olla siten yhdentekevää, kumman puolison tulot enemmän edesauttavat perheen perustavanlaatuista toimeentuloa. Päätulonsaajuudella olisi siten puolisoiden hyvinvoinnille väliä vasta siinä vaiheessa, kun tuloja riittää muuhunkin kuin perheen perustarpeiden tyydyttämiseen.

Jatkotutkimuksen kannalta olisi mielenkiintoista tarkastella hyvinvointivaikutuksia päätulonsaajuuden näkökulmasta paremmin soveltuvilla aineistoilla. Päätulonsaajuutta voisi tutkia tapauksissa, joissa puoliset ovat muodostaneet parisuhteen tietyllä päätulonsaajastatuksella, joka sittemmin on

muuttunut. Paneeliaineistot soveltuvat tähän tarkoitukseen, kunhan tarvittavat muuttujat ovat saatavilla. Useat suhteellista tuloa tarkastelevat tutkimuksen päätyvät tulokseen, jossa oman suhteellisen tulo-osuuden nousu kehittää henkilökohtaista hyvinvointia. Tämän tutkimuksen tulokset kuitenkin viittaisivat siihen, että hyvinvointivaikutuksessa voisi hyvinkin olla vähintään notkahdus siinä kohdassa, jossa naisen tulot ylittävät miehen tulot. Lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia, kuinka kehittyneissä maissa tapahtuva perinteisten sukupuoliroolien rikkoutuminen on vaikuttanut päätulonsaajuuden ja subjektiivisen hyvinvoinnin yhteyteen.

LÄHTEET

- Ahn, N., Ateca-Amestoy, V. & Ugidos, A. (2014). Financial Satisfaction From an Intra-Household Perspective. *Journal of Happiness Studies*, 15, 1109-1123.
- Akerlof, G. & Kranton, R. (2000). Economics and Identity. *The Quarterly Journal of Economics*, 115, 3, 715-753.
- Alderman, H., Chiappori P-A., Haddad, L., Hoddinott, J. & Kanbur, R. (1995). Unitary Versus Collective Models of the Household: Is It Time to Shift the Burden of Proof? *World Bank Research Observer*, 10, 1, 1–19.
- Arts, W. & Gelissen, J. (2002). Three Worlds of Welfare Capitalism or More? A State-of-the-art Report. *Journal of European Social Policy*, 12, 2, 137–58.
- Aube, J. & Koestner, R. (1995). Gender Characteristics and Relationship Adjustment: Another Look at Similarity-Complementarity Hypotheses. *Journal of Personality*, 63, 879-904.
- Bambra, C. (2007). Going Beyond the Three Worlds of Welfare Capitalism: Regime Theory and Public Health Research. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 61, 1098-1102.
- Becker, G. (1991). *Treatise on the Family*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bertrand, M., Kamenica, E. & Pan, J. (2015). Gender Identity and Relative Income Within Households. *The Quarterly Journal of Economics*, 130, 2, 571-614.
- Blackwell, D. L. & Lichter, D. T. (2000). Mate Selection Among Married and Cohabiting Couples. *Journal of Family Issues*, 21, 275-303.
- Buss, A. H. (1984). Marital Assortment for Personality Dispositions: Assessment with Three Different Data Sources. *Behavior Genetics*, 14, 111-123.
- Bussemaker, J. & Kersbergen, K. (1993). Gender and Welfare States: Some Theoretical Reflections. Teoksessa D. Sainsbury (toim.) *Gendering Welfare States*. Lontoo: Sage.
- Bonke, J. (2008). Income Distribution and Financial Satisfaction Between Spouses in Europe. *Journal of Socio-Economics*, 37, 2291-2303.
- Bonke, J. & Browning, M. (2009). The Distribution of Financial Well-being and Income Within the Household. *Review of Economics of the Household*, 7, 1, 31-42.
- Bonoli, G. (1997). Classifying Welfare States: a Two-Dimension Approach. *Journal of Social Policy*, 26, 3, 351-72.
- Browning, M., Bourguignon, F., Chiappori, P-A. & Lechene, V. (1994). Income and Outcomes: A Structural Model of Intra-Household Allocation. *Journal of Political Economy*, 102, 6, 1067-1096.

- Browning, M., Chiappori P-A. & Weiss, Y. (2011). *Economics of the Family*. New York: Cambridge University Press.
- Clark, A. & Oswald, A. (1996). Satisfaction and Comparison Income. *Journal of Public Economics*, 61, 359-381.
- Daykin, A. & Moffatt, P. (2002). Analyzing Ordered Responses: A Review of the Ordered Probit Model. *Understanding Statistics*, 1, 3, 157-166.
- Diener, E., Sandvik, E., Seidlitz, L. & Diener, M. (1993). The Relationship Between Income and Subjective Well-Being: Relative or Absolute? *Social Indicators Research*, 28, 195-223.
- Diener, E. & Suh, E. (1999). National Differences in Subjective Well-Being. Teoksessa Kahneman, D., Diener, E. & Schwarz, N. (toim.) *Well-Being: The Foundations of Hedonic Psychology*. New York: Russell Sage Foundation.
- Diener, E. & Suh, E.M. (2000). *Culture and Subjective Well-Being*. Cambridge: MIT press.
- Dolan, P., Peasgood, T. & White, M. (2008). Do We Really Know What Makes Us Happy? A Review of the Economic Literature on the Factors Associated With Subjective Well-Being. *Journal of Economic Psychology*, 29, 94-122.
- Drago, R., Black, D. & Wooden, M. (2005). Female Breadwinner Families. *Journal of Sociology*, 41, 4, 343-362.
- Easterlin, R. A. (1974). Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence. Teoksessa David, A. & Reder, M. W. (toim.) *Nations and Households in Economic Growth; Essays in Honour of Moses Abramovitz*. New York: Academic Press.
- Eirich, G. & Robinson, J. (2016). Does Earning More Than Your Spouse Increase Your Financial Satisfaction? A Comparison of Men and Women in the United States, 1982 to 2012. *Journal of Family Issues*, 38, 17, 2371-2399.
- Elsas, S. (2016). Income Sharing Within Households: Evidence From Data on Financial Satisfaction. *Social Sciences*, 5, 47, 1-16.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Esping-Andersen, G. (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economics*. Oxford: Oxford University Press.
- Ferrera, M. (1996). The “Southern Model” of Welfare in Social Europe. *Journal of European Social Policy*, 6, 17-37.
- Ferrer-i-Carbonell, A. (2004). Income and Well-Being: an Empirical Analysis of the Comparison Income Effect. *Journal of Public Economics*, 89, 997-1019.
- Festinger, L. (1954). A Theory of Social Comparison Processes. *Human Relations*, 7, 117-140.

- Frey, B. & Stutzer, A. (2002). What Can Economists Learn From Happiness Research? *Journal of Economic Literature*, 40, 2, 402-435.
- Frijters, P., Haisken-DeNew, J. P. & Shields, M. A. (2004). Money Does Matter! Evidence From Increasing Real Income and Life Satisfaction in East-Germany Following Reunification. *American Economic Review*, 94, 730-740.
- Garcia, I., Molina, J. A. & Navarro, M. (2007). Modelling Interdependences Between Spouses by Estimating Income Satisfaction. *Economics Bulletin*, 4, 10, 1-5.
- Greene, W. H. (2002). *Econometric analysis* (5. ed.). Upper Saddle River (N.J.): Prentice Hall.
- Greenstein, T. (2000). Economic Dependence, Gender and the Division of Labor in the Home: A Replication and Extension. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 322-335.
- Gregory, M. E. & Robinson, J. H. (2016). Does Earning More Than Your Spouse Increase Your Financial Satisfaction? A Comparison of Men and Women in the United States, 1982 to 2012. *Journal of Family Issues*, 38, 2371-2399.
- Haddad, L. & Kanbur, R. (1990). How Serious is the Neglect of Intra-Household Inequality? *Economic Journal*, 100, 402, 866-881.
- Hajdu, G. & Hajdu, T. (2018). Intra-Couple Income Distribution and Subjective Well-Being: The Moderating Effect of Gender Norms. *European Sociological Review*, 34, 2, 138-156.
- Himmelweit, S., Santos, C., Sevilla, A. & Sofer, C. (2013). Sharing of Resources Within the Family and the Economics of Household Decision-Making. *Journal of Marriage and Family*, 75, 625-639
- Inglehart, R., Haerpfer, C., Moreno, A., Welzel, C., Kizilova, K., Diez-Medrano J., Lagos, M., Norris, P., Ponarin E. & Puranen, B. et al. (eds.). (2014). *World Values Survey: All Rounds - Country-Pooled Datafile Version*: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWVL.jsp>. Madrid: JD Systems Institute.
- International Monetary Fund. 2015. World Economic Outlook: Uneven Growth—Short- and Long-Term Factors. Washington (April).
- Kahneman, D. (1999). Objective Happiness. Teoksessa Kahneman, D., Diener, E. & Schwarz, N. (toim.) *Well-Being: The Foundations of Hedonic Psychology*. New York: Russell Sage Foundation.
- Kahneman, D., Diener, E. & Schwarz, N. (eds) (1999). *Well-Being: The Foundations of Hedonic Psychology*. New York: Russell Sage Foundation.
- Kahneman, D. & Krueger, A. (2006). Developments in the Measurement of Subjective Well-Being. *Journal of Economic Perspectives*, 20, 1, 3-24.
- Kruglanski, A. & Higgins, E. T. (2007). *Social Psychology. Handbook of Basic Principles*. New York: Guilford.
- Layard, R. (2005). *Happiness: Lessons from a New Science*. London: Penguin.

- Leitner, S. (2003). Varieties of Familialism. The Caring Function of the Family in Comparative Perspective. *European Societies*, 5, 4, 353–75.
- Lewis, J. & Ostner, I. (1991). Gender and the Evolution of European Social Policies. *Center for European Studies Workshop*. Emergent Supranational Social Policy: The EC's Social Dimension in Comparative Perspective. Cambridge, MA (marraskuu).
- Lundberg, S. & Pollak, R. (1993). Separate Spheres Bargaining and the Marriage Market. *Journal of Political Economy*, 101, 6, 988-1010.
- Lundberg, S., Pollak, R. & Wales, T. (1996). Do Husbands and Wives Pool Their Resources? Evidence from the United Kingdom Child Benefit. *Journal of Human Resources*, 32, 3, 463-480.
- Lykken, D. T. & Tellegen, A. (1993). Is Human Mating Adventitious or the Result of Lawful Choice? A Twin Study of Mate Selection. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 56-68.
- Marcus, J. (2013). The Effect of Unemployment on the Mental Health of Spouses—Evidence From Plant Closures in Germany. *Journal of Health Economics*, 32, 546–558.
- Moller, S. & Misra, J. (2005). Familialism and Welfare Regimes: Poverty, Employment and Family Policies. Luxembourg Income Study Working Paper 399.
- Mysíková, M. (2016). Within-Couple Financial Satisfaction in the Czech Republic: A Test of Income Pooling Hypothesis. *Ekonomický časopis (Journal of Economics)*, 64, 4, 301-316.
- Orloff, A. (1993). Gender and the Social Rights of Citizenship: The Comparative Analysis of Gender Relations and Welfare States. *American Sociological Review*, 58, 3, 303-328.
- Pahl, J. (1983). The Allocation of Money and the Structuring of Inequality within Marriage. *Sociological Review*, 31, 2, 237–263.
- Phipps, S. & Burton, P. (1998). What's Mine is Yours? The Influence of Male and Female Incomes on Patterns of Household Expenditure. *Economica*, 65, 599-613.
- Ponthieux, S. (2013). Income Pooling and Equal Sharing Within the Household — What Can We Learn From the 2010 EU-SILC Module. *Eurostat Methodologies and Working Papers*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Rode, A. (2011). Literature Review: Non-Unitary Models of the Household (Theory and Evidence). <http://econ.ucsb.edu/~pjkuhn/Ec250A/StudentsPapers/RodeNonUnitaryModels.pdf>.
- Samuelson, P. A. (1956). Social Indifference Curves. *The Quarterly Journal of Economics*, 70, 1, 1-22.
- Saraceno, C. & Keck, W. (2010). Can We Identify Intergenerational Policy Regimes in Europe? *European Societies*, 12, 5, 675-696.
- Schwartz, N. & Strack, F (1999). Reports of Subjective Well-Being: Judgmental Processes and Their Methodological Implications. Teoksessa Kahneman, D., Diener, E. & Schwarz, N. (toim.) *Well-Being: The Foundations of Hedonic Psychology*. New York: Russell Sage Foundation.

- Schwartz, N. & Clore, G. (1983). Mood, Misattribution, and Judgments of Well-Being: Informative and Directive Functions of Affective States. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 3, 513-523.
- Schwartz, N. & Clore, G. (2006). Feelings and Phenomenal Experiences. Teoksessa Kruglanski, A. & Higgins, E.T. (toim.) *Social Psychology. Handbook of Basic Principles*. New York: Guilford.
- Senik, C. (2004). When Information Dominates Comparison: Learning From Russian Panel Data. *Journal of Public Economics*, 88, 2099-2123.
- Sohn, K. (2016). The Role of Spousal Income in the Wife's Happiness. *Social Indicators Research*, 126, 1007-1024.
- Song, Z., Foo, M., Uy, M. A. & Sun, S. (2011). Unraveling the Daily Stress Crossover Between Unemployed Individuals and their Employed Spouses. *Journal of Applied Psychology*, 96, 1, 151–168.
- Strack, F., Martin, L. & Schwarz, N. (1988). Priming and Communication: Social Determinants of Information Use in Judgments of Life Satisfaction. *European Journal of Social Psychology*, 18, 429-42.
- Thiessen, D., Young, R. K. & Delgado, M. (1997). Social Pressures for Assortative Mating. *Personality and Individual Differences*, 22, 157-164.
- Thomas, D. (1990). Intra-Household Resource Allocation: An Inferential Approach. *The Journal of Human Resources*, 25, 4, 635-664.
- Vandenberg, S. G. (1972). Assortative Mating, or Who Marries Whom? *Behavior Genetics*, 2, 127-157
- Veenhoven, R. (2000). Freedom and Happiness: A Comparative Study in 46 Nations in the Early 1990's. Teoksessa Diener, E. & Suh, E. (toim.) *Subjective Wellbeing across cultures*. Boston: MIT-press. 257-288.
- Vinokur, A., Price, R. & Caplan, D. (1996). Hard Times and Hurtful Partners: How Financial Strain Affects Depression and Relationship Satisfaction of Unemployed Persons and Their Spouses. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 1, 166-179.
- Watkins, M. P. & Meredith, W. (1981). Spouse Similarity in Newlyweds With Respect to Specific Cognitive Abilities, Socioeconomic Status and Education. *Behavior Genetics*, 11, 1-21.
- Walker, I. & Pettigrew, T. (1984). Relative Deprivation Theory: An Overview and Conceptual Critique. *British Journal of Social Psychology*, 23, 301-310.
- Webley, P., Burgoyne, C. B., Lea, S. E. G. & Young, B. M. (2001). *The Economic Psychology of Everyday Life*. New York: Psychology Press.
- Wooldridge, J. (2002). *Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data*. Cambridge, MA: MIT Press.

LIITTEET

Liite 1. Luettelo tutkimuksessa käytetyistä maista.

		N			N
Albania		696	Malesia		971
Algeria		514	Mali		352
Andorra		485	Malta	K	191
Argentiina		1270	Marokko		1052
Armenia		884	Meksiko		2619
Australia	K	1843	Moldova		1139
Azerbaidžan		1199	Montenegro		392
Bahrain		289	Nigeria		2522
Bangladesh		861	Norja	K	2100
Belgia	K	1159	Pakistan		1169
Bosnia		349	Palestiina		469
Bosnia ja Hertsegovina		463	Peru		1750
Brasilia		1671	Pohjois-Irlanti	K	143
Bulgaria		885	Portugali		460
Burkina Faso		428	Puerto Rico		589
Chile		2174	Puola		1353
Dominikaaninen tasavalta		99	Qatar		438
Ecuador		275	Ranska	K	882
Egypti		3774	Romania		1751
Espanja	K	3003	Ruanda		1209
Etelä-Afrikka		4249	Ruotsi	K	1225
Etelä-Korea	K	1245	Saksa	K	3882
Etiopia		448	Sambia		237
Filippiinit		1198	Saudi-Arabia		579
Georgia		1072	Serbia		707
Ghana		983	Serbia ja Montenegro		289
Guatemala		408	Singapore	K	994
Hollanti	K	1370	Slovakia	K	1128
Hong Kong		423	Slovenia	K	1084
Indonesia		1050	Suomi	K	891
Intia		2838	Sveitsi	K	1060
Irak		2582	Taiwan	K	1024
Iran		1314	Tansania		216
Irlanti	K	589	Tanska	K	986
Islanti	K	673	Thaimaa		914
Italia	K	1363	Trinidad ja Tobago		478
Itävalta	K	452	Tšekki	K	1905
Japani	K	2312	Tunisia		344
Jemen		483	Turkki		2036
Jordania		1318	Uganda		312
Kanada	K	2686	Ukraina		1581
Kazakstan		650	Unkari		734
Kiina		3480	Uruguay		924
Kirgisia		955	Uusi-Seelanti	K	1180
Kolumbia		550	Uzbekistan		673
Kroatia		421	Valko-Venäjä		1869
Kuwait		336	Venezuela		768
Kypros	K	741	Venäjä		2382
Latvia	K	740	Vietnam		771
Libanon		426	Viro	K	1492
Libya		787	Yhdistynyt kuningaskunta	K	888
Liettua	K	342	Yhdysvallat	K	3396
Makedonia		594	Zimbabwe		920

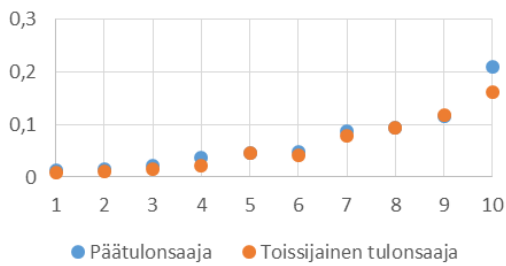
Merkintä (K) tarkoittaa maan kuulumista tutkimuksessa käytettyyn kehittyneiden maiden ryhmään.

Liite 2. Muuttujien lukumäärät, keskiarvot ja keskihajonnat.

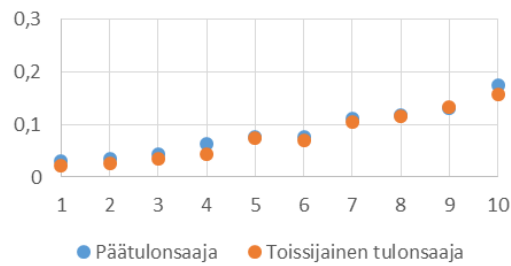
	<i>Kaikki</i>			<i>Miehet</i>			<i>Naiset</i>		
	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Onnellisuus	120 819	3,113	0,707	57 471	3,099	0,703	63 348	3,126	0,710
Taloud. tyytyväisyys	120 819	5,850	2,49	57 471	5,869	2,456	63 348	5,834	2,522
Elämäntyytyväisyys	120 819	6,794	2,323	57 471	6,784	2,301	63 348	6,804	2,343
Päätulonsaajuus	120 819	0,493	0,499	57 471	0,870	0,335	63 348	0,152	0,359
Tulodesiili 1	120 819	0,057	0,233	57 471	0,054	0,226	63 348	0,061	0,239
Tulodesiili 2	120 819	0,079	0,270	57 471	0,076	0,266	63 348	0,081	0,273
Tulodesiili 3	120 819	0,119	0,324	57 471	0,116	0,320	63 348	0,121	0,326
Tulodesiili 4	120 819	0,139	0,346	57 471	0,140	0,347	63 348	0,139	0,346
Tulodesiili 5	120 819	0,176	0,381	57 471	0,173	0,378	63 348	0,179	0,383
Tulodesiili 6	120 819	0,140	0,347	57 471	0,142	0,349	63 348	0,139	0,346
Tulodesiili 7	120 819	0,116	0,320	57 471	0,118	0,322	63 348	0,114	0,317
Tulodesiili 8	120 819	0,082	0,275	57 471	0,084	0,278	63 348	0,080	0,271
Tulodesiili 9	120 819	0,047	0,213	57 471	0,050	0,219	63 348	0,045	0,207
Tulodesiili 10	120 819	0,040	0,197	57 471	0,043	0,203	63 348	0,038	0,191
Sukupuoli: nainen	120 819	0,524	0,499	57 471	-	-	63 348	-	-
Ikä	120 700	39,907	10,099	57 417	41,384	9,831	63 283	38,567	10,152
Iän neliö	120 700	1694,57	822,930	57 417	1809,29	821,915	63 283	1590,49	809,917
Ikä (N/A)	119	1	0	54	1	0	65	1	0
Avoliitto	120 819	0,902	0,296	57 471	0,900	0,299	63 348	0,905	0,292
Avoliitto	120 819	0,097	0,296	57 471	0,099	0,299	63 348	0,094	0,292
Lasten lukumäärä = 0	119 048	0,095	0,294	56 524	0,099	0,299	62 524	0,092	0,289
Lasten lukumäärä = 1	119 048	0,195	0,396	56 524	0,195	0,396	62 524	0,196	0,397
Lasten lukumäärä = 2	119 048	0,349	0,476	56 524	0,353	0,478	62 524	0,345	0,475
Lasten lukumäärä ≥ 3	119 048	0,358	0,479	56 524	0,351	0,477	62 524	0,365	0,481
Lasten lkm (N/A)	1 771	1	0	947	1	0	824	1	0
Koulutustaso 0	93 935	0,055	0,229	43 948	0,038	0,192	49 987	0,070	0,255
Koulutustaso 1	93 935	0,062	0,242	43 948	0,057	0,231	49 987	0,068	0,251
Koulutustaso 2	93 935	0,119	0,324	43 948	0,116	0,320	49 987	0,122	0,328
Koulutustaso 3	93 935	0,072	0,259	43 948	0,075	0,263	49 987	0,069	0,254
Koulutustaso 4	93 935	0,206	0,404	43 948	0,209	0,407	49 987	0,203	0,402
Koulutustaso 5	93 935	0,072	0,259	43 948	0,071	0,257	49 987	0,073	0,261
Koulutustaso 6	93 935	0,160	0,367	43 948	0,156	0,363	49 987	0,164	0,370
Koulutustaso 7	93 935	0,068	0,253	43 948	0,075	0,264	49 987	0,063	0,243
Koulutustaso 8	93 935	0,189	0,384	43 948	0,199	0,399	49 987	0,163	0,370
Koulutustaso (N/A)	26 884	1	0	13 523	1	0	13 361	1	0
Kokoaikainen	119 181	0,521	0,499	57 240	0,700	0,458	61 941	0,357	0,479
Osa-aikainen	119 181	0,090	0,286	57 240	0,066	0,249	61 941	0,111	0,314
Yrittäjä	119 181	0,135	0,342	57 240	0,189	0,391	61 941	0,086	0,281
Eläkeläinen	119 181	0,149	0,121	57 240	0,010	0,103	61 941	0,018	0,135
Kotiäiti	119 181	0,181	0,385	57 240	0,003	0,062	61 941	0,345	0,475
Opiskelija	119 181	0,010	0,100	57 240	0,003	0,055	61 941	0,016	0,128
Työtön	119 181	0,036	0,188	57 240	0,228	0,149	61 941	0,049	0,217
Työllisyysstatus: muu	119 181	0,008	0,092	57 240	0,003	0,056	61 941	0,013	0,115
Työllisyysstatus (N/A)	1 638	1	0	231	1	0	1407	1	0

Liite 3. Liberaali regiimi – päätulonsaajuuden ja tuloluokan interaktio miehillä.

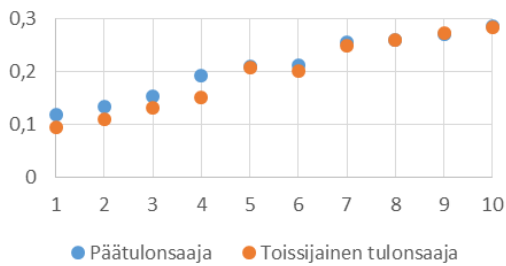
Taloud. tyytyväisyys = 10

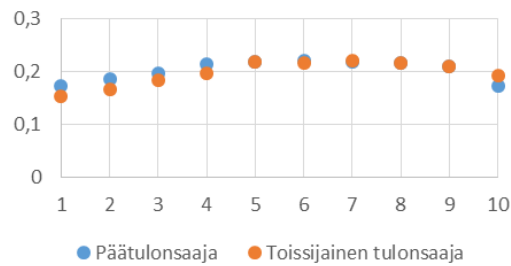
Taloud. tyytyväisyys = 9

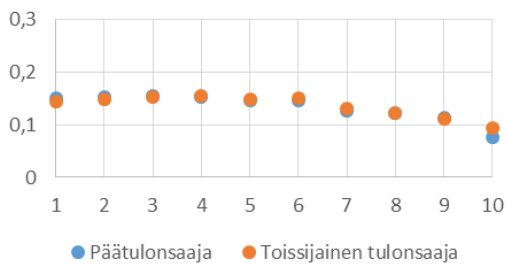
Taloud. tyytyväisyys = 8

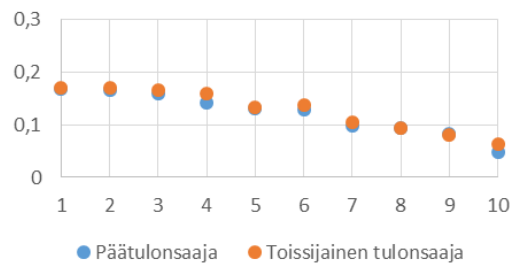
Taloud. tyytyväisyys = 7

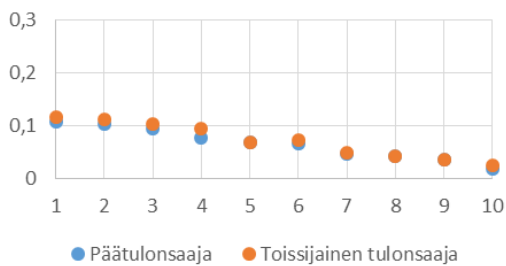
Taloud. tyytyväisyys = 6

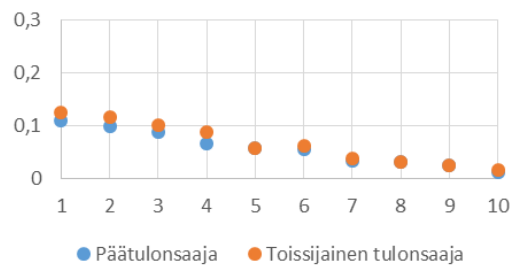
Taloud. tyytyväisyys = 5

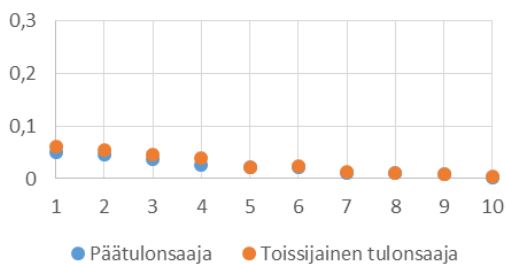
Taloud. tyytyväisyys = 4

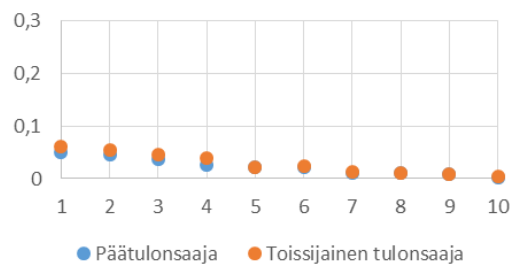
Taloud. tyytyväisyys = 3

Taloud. tyytyväisyys = 2

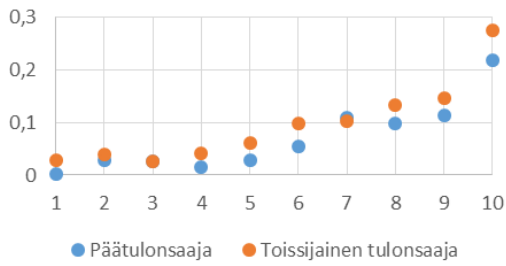

Taloud. tyytyväisyys = 1

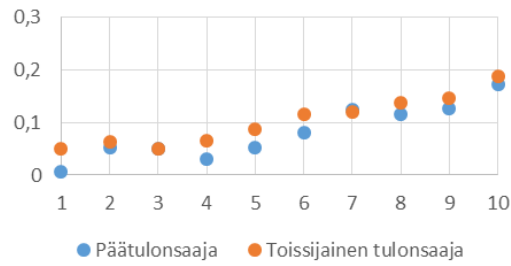

Liite 4. Liberaali regiimi – päätulonsaajuuden ja tuloluokan interaktio naisilla.

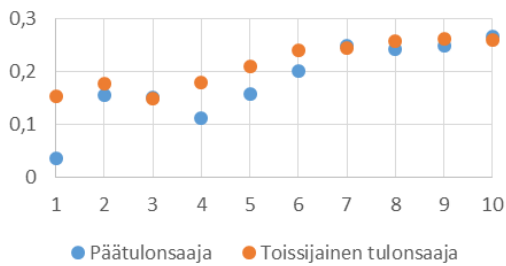
Taloud. tyytyväisyys = 10

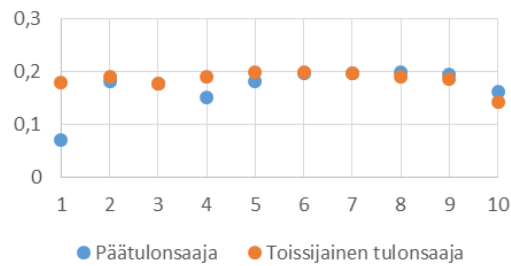
Taloud. tyytyväisyys = 9

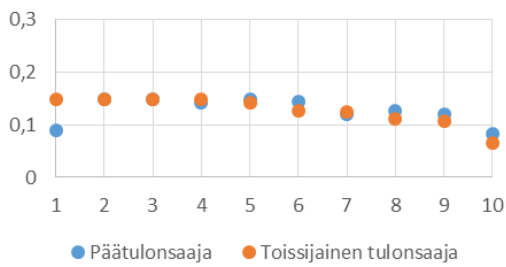
Taloud. tyytyväisyys = 8

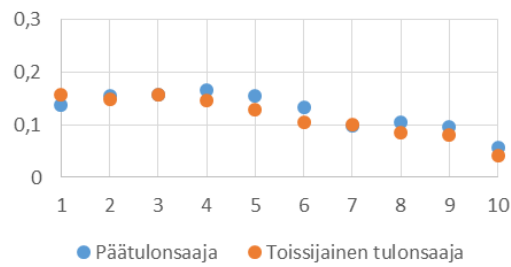
Taloud. tyytyväisyys = 7

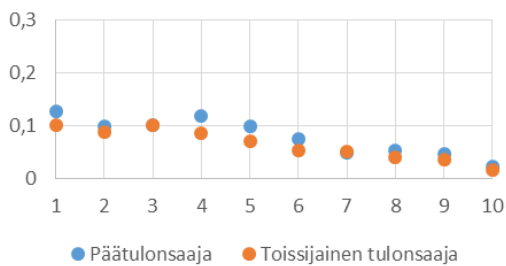
Taloud. tyytyväisyys = 6

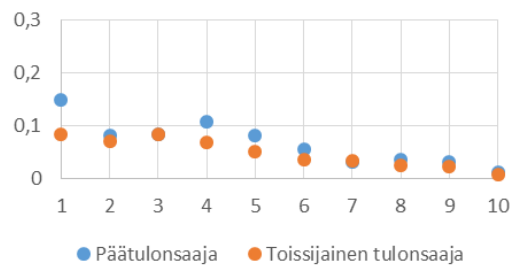
Taloud. tyytyväisyys = 5

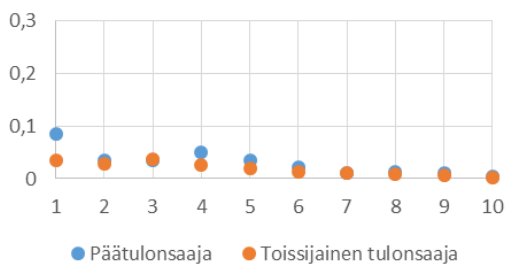
Taloud. tyytyväisyys = 4

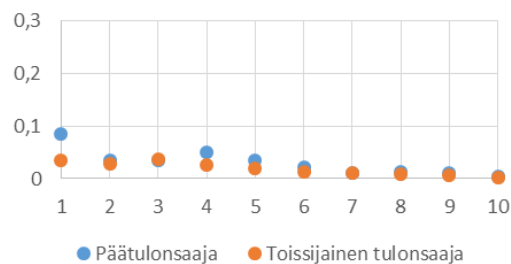
Taloud. tyytyväisyys = 3

Taloud. tyytyväisyys = 2

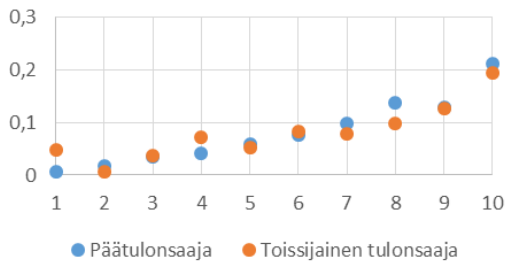

Taloud. tyytyväisyys = 1

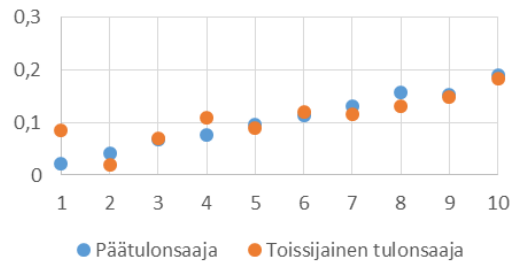

Liite 5. Sosiaalidemok. regiimi – päätulonsaajuuden ja tuloluokan interaktiomiehillä.

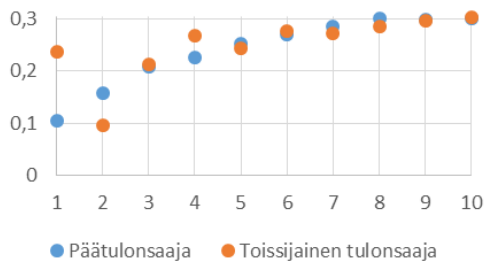
Taloud. tyytyväisyys = 10

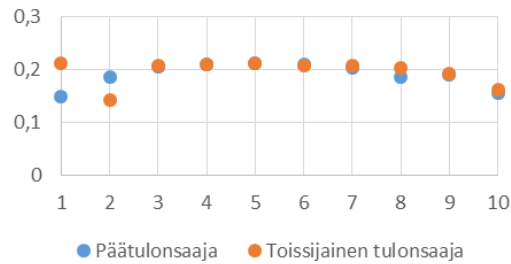
Taloud. tyytyväisyys = 9

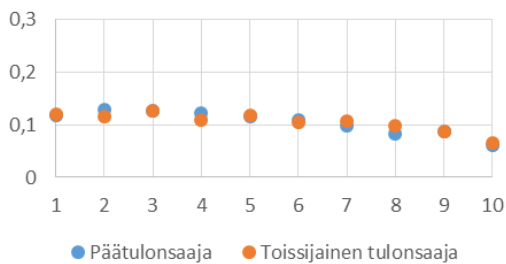
Taloud. tyytyväisyys = 8

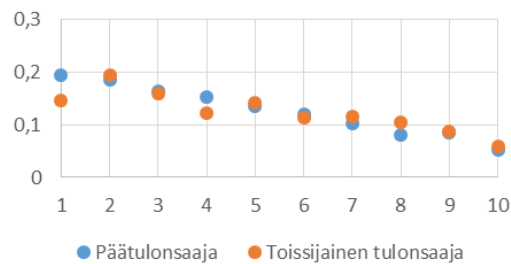
Taloud. tyytyväisyys = 7

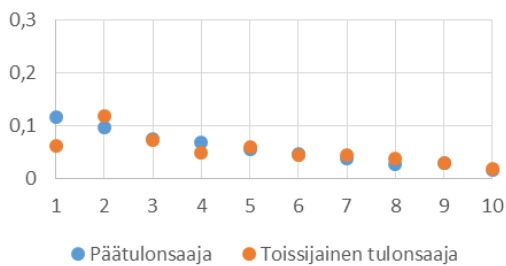
Taloud. tyytyväisyys = 6

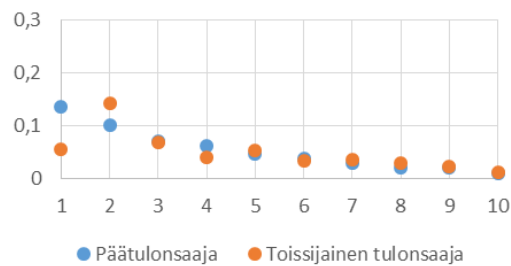
Taloud. tyytyväisyys = 5

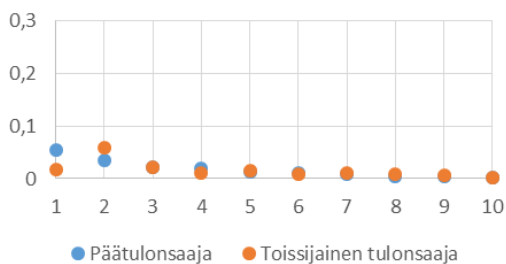
Taloud. tyytyväisyys = 4

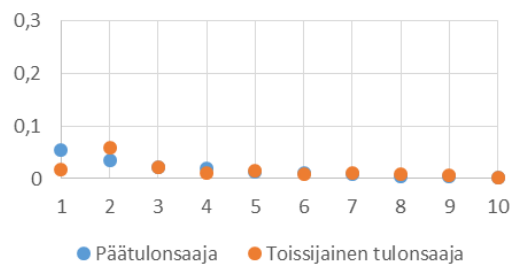
Taloud. tyytyväisyys = 3

Taloud. tyytyväisyys = 2

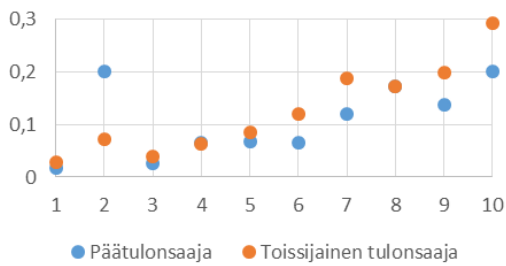

Taloud. tyytyväisyys = 1

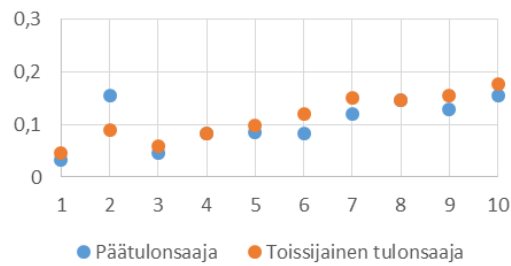

Liite 6. Sosiaalidemok. regiimi – päätulonsaajuuden ja tuloluokan interaktio naisilla.

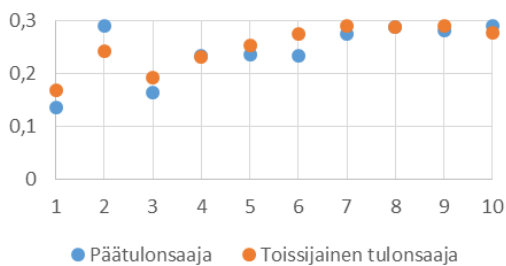
Taloud. tyytyväisyys = 10

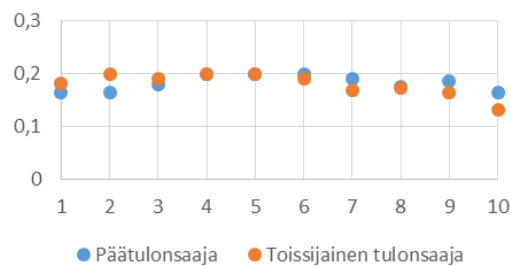
Taloud. tyytyväisyys = 9

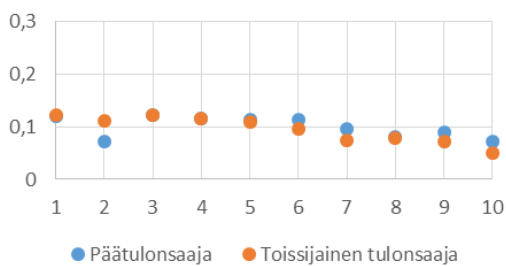
Taloud. tyytyväisyys = 8

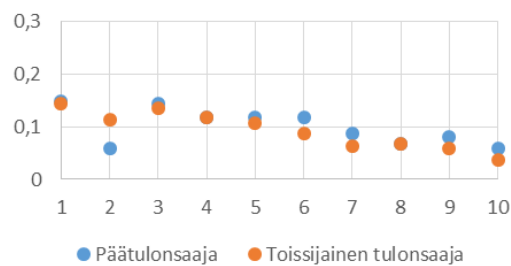
Taloud. tyytyväisyys = 7

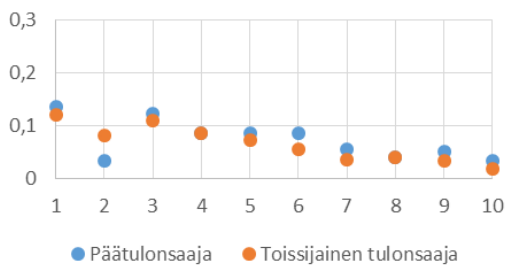
Taloud. tyytyväisyys = 6

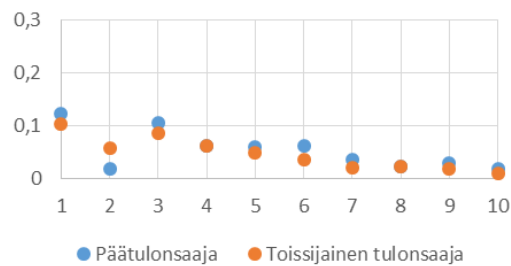
Taloud. tyytyväisyys = 5

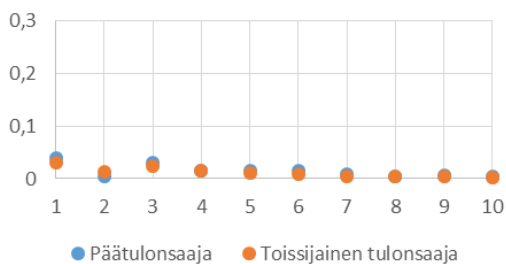
Taloud. tyytyväisyys = 4

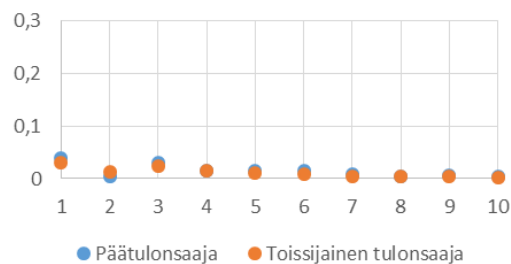
Taloud. tyytyväisyys = 3

Taloud. tyytyväisyys = 2

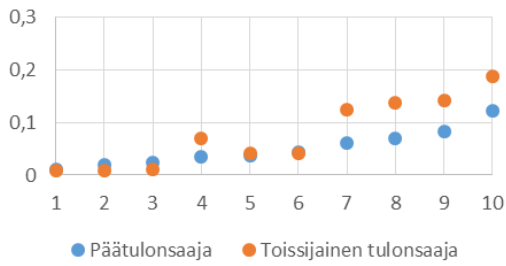

Taloud. tyytyväisyys = 1

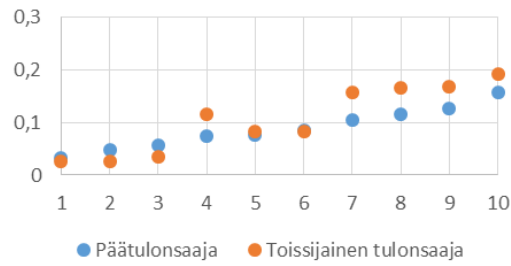

Liite 7. Konservatiivinen regiimi - päätulonsaajuuden ja tuloluokan interaktio miehillä.

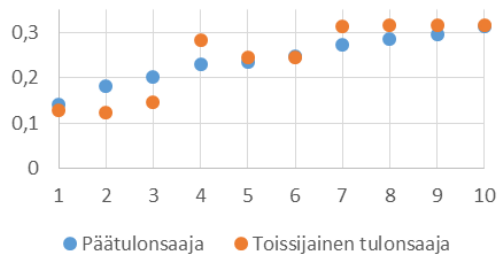
Taloud. tyytyväisyys = 10

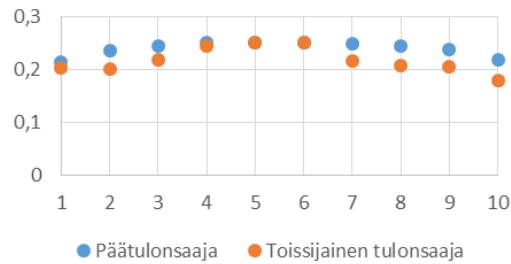
Taloud. tyytyväisyys = 9

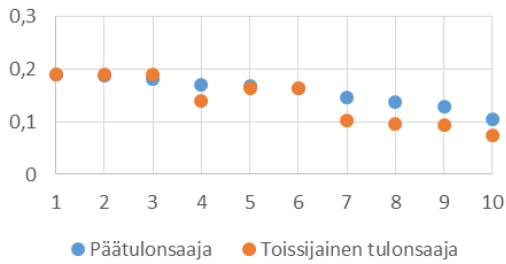
Taloud. tyytyväisyys = 8

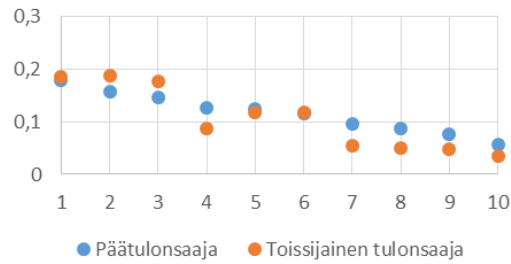
Taloud. tyytyväisyys = 7

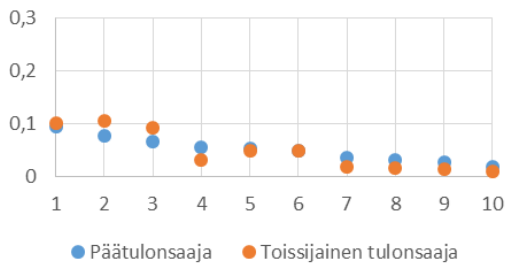
Taloud. tyytyväisyys = 6

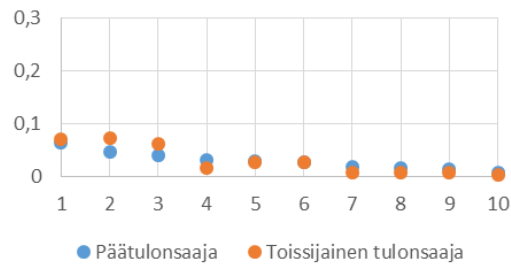
Taloud. tyytyväisyys = 5

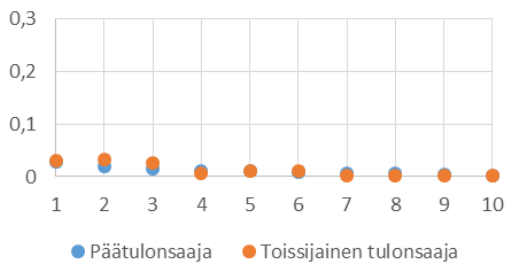
Taloud. tyytyväisyys = 4

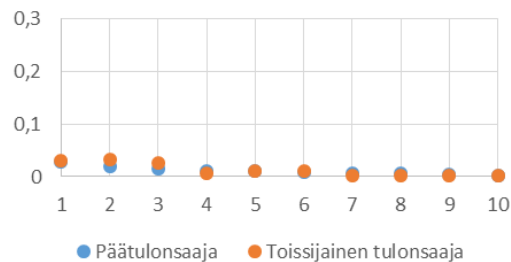
Taloud. tyytyväisyys = 3

Taloud. tyytyväisyys = 2

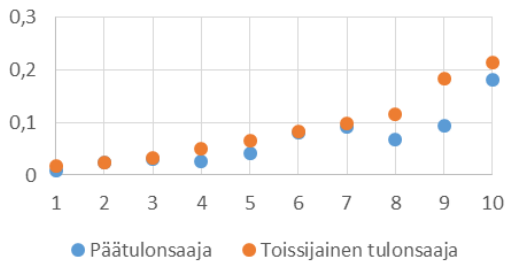

Taloud. tyytyväisyys = 1

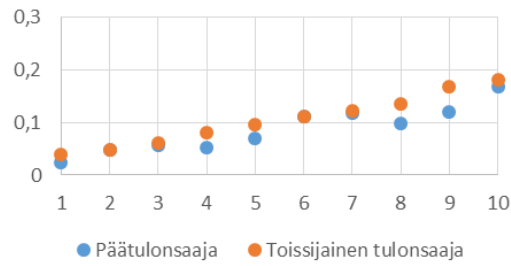

Liite 8. Konservatiivinen regiimi – päätulonsaajuuden ja tuloluokan interaktio naisilla.

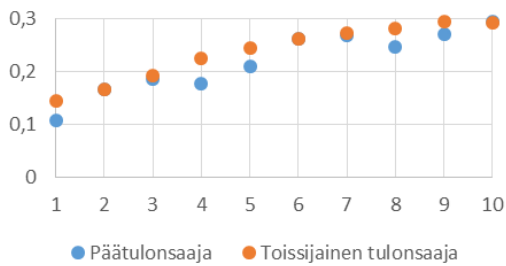
Taloud. tyytyväisyys = 10

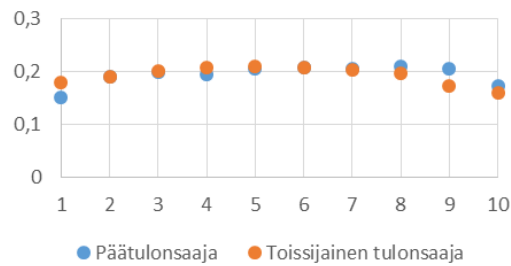
Taloud. tyytyväisyys = 9

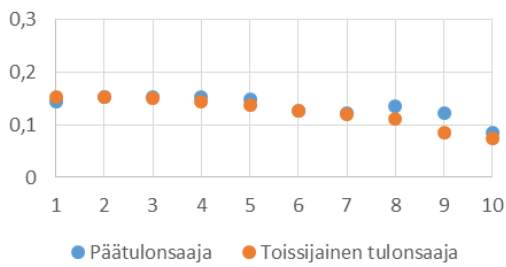
Taloud. tyytyväisyys = 8

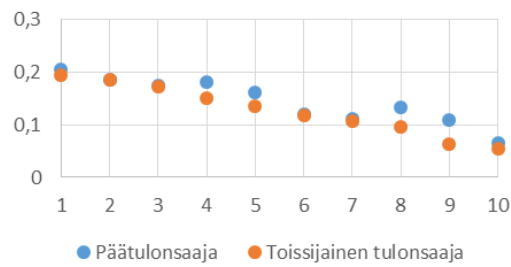
Taloud. tyytyväisyys = 7

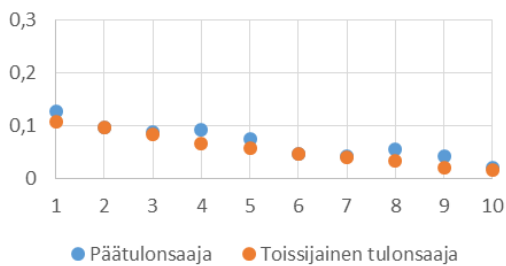
Taloud. tyytyväisyys = 6

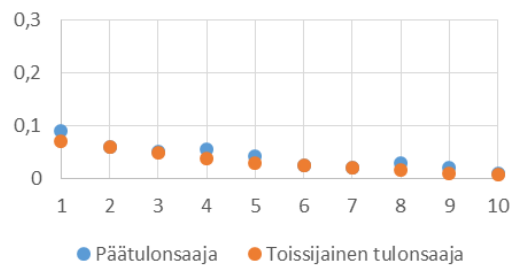
Taloud. tyytyväisyys = 5

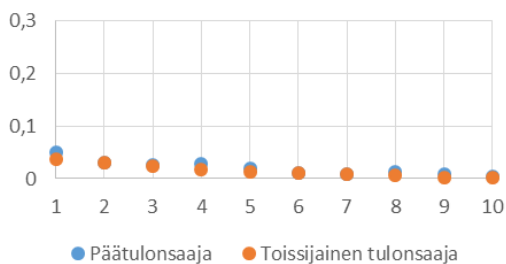
Taloud. tyytyväisyys = 4

Taloud. tyytyväisyys = 3

Taloud. tyytyväisyys = 2

Taloud. tyytyväisyys = 1

